

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

VYGANTĖ ŽUKAUSKAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS PROGRAMA
(62401S111)

**ATLEIDIMAS NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS ASMENIUI IR
NUSIKALSTAMAI VEIKAI PRARADUS PAVOJINGUMĄ: TEORINĖS IR
PRAKTINĖS PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Doc. dr. Agnė Baranskaitė

Vilnius, 2011

TURINYS

Įvadas.....	3
1. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS IR VIENOS JO RŪŠIES – KAI ASMUO AR NUSIKALSTAMA VEIKA PRARANDA PAVOJINGUMĄ – ĮTVIRTINIMAS BAUDŽIAMAJAME KODEKSE	6
1.1. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamosios teisės principų kontekste	6
1.2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą samprata Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje	15
2. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS, KAI ASMUO AR NUSIKALSTAMA VEIKA PRARANDA PAVOJINGUMĄ SĄLYGOS IR SANTYKIS SU KITAIS BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS INSTITUTAIS	23
2.1. Nusikalstama veika ir jos pavojingumo samprata bei santykis su dekriminalizacija.....	23
2.2. Asmuo ir jo pavojingumo vertinimas bei santykis su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatimi	35
2.3. Aplinkybių pasikeitimas ir jų įtaka asmens ir nusikalstamos veikos pavojingumo praradimu: samprata ir rūšys	43
2.3.1. Aplinkybės, turinčios įtakos veikos pavojingumo praradimui bei santykis su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo.....	44
2.3.2. Aplinkybių pasikeitimas, kai asmuo praranda pavojingumą bei santykis su atleidimu nuo bausmės dėl ligos.....	54
Išvados.....	63
Rekomendacijos	65
Literatūros sąrašas	66
Anotacija.....	73
Annotation	74
Santrauka	75
Summary.....	76

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Analizuodami 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) normas, pastebime, kad jos numato ne tik tai, kas yra nusikalstama veika bei kokios bausmės už ją padarymą skiriamos, bet ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės bei kitus baudžiamosios teisės institutus. Taigi kyla klausimas, ar asmeniui visada privalo už jo padarytą veiką atsirasti neigiamų padarinių, ar yra galimybė išvengti baudžiamosios atsakomybės. Teisingumo, humaniškumo, šanso ir kiti principai verčia atsižvelgti į tai, kad kai kuriais atvejais, kad būtų pasiekti baudžiamosios teisės tikslai, asmuo nebūtinai turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn – jie gali būti įgyvendinami ir atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau, ką tokiu atveju reiškia „atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės“? Ką galima atleisti ir kokioms sąlygoms egzistuojant įmanomas toks atleidimas? Be to, ką apskritai reiškia žodis „atleisti“? Ar teisė gali būti gailestinga? Prof. A. Vaišvilos nuomone: „Teisė, kiek ji yra leidimų ir paliepiamų vienovė, yra tik teisinga, bet negailestinga, nes gailestingumas – tai atsisakymas vykdyti teisingumą kaltajam“.¹ Kyla dilema: „bausti negalima pasigailėti“ – kur turėtų būti dedamas kablelis šiame klasikiniame pavyzdyje?

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto nuostatos yra įtvirtintos 2000 m. BK tiek bendrojoje, tiek atskiruose straipsniuose specialiojoje dalyse. Apskritai šis institutas baudžiamojoje teisėje nagrinėtas gana daug, tačiau atskiroms jo rūšims dėmesio skirta nevienodai. Šiame darbe bus analizuojama viena šio instituto rūšių – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą. Paminėtina, kad 1961 m. BK galiojimo laikotarpiu buvo galima atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės tiek jam pačiam, tiek nusikalstamai veikai praradus pavojingumą. Visgi 1997 m. spalio 16 d. redakcija BK 51 str. normos formuluotė buvo pakeista: nebeliko galimybės nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti asmenį jam praradus pavojingumą. Ši nuostata vėl buvo sugrąžinta 2000 m. ir įtvirtinta BK 36 str. Analizuojant minimą straipsnį, kyla nemažai klausimų: Kaip turėtų būti aiškinamos sąvokos „nusikalstamos veikos pavojingumas“, „asmens pavojingumas“? Ką reiškia „prarasti pavojingumą“? Kokioms aplinkybėms esant jis gali būti prarandamas? Atskleisti aptariamą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį yra svarbu, kadangi ji susijusi su tuo, kad asmuo padaręs nusikalstamą veiką atleidžiamas nuo tų teisinių padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį: pasmerkimo valstybės vardu, bausmės ir teistumo. Taigi sprendžiamas asmens likimas, kuris didžiąja dalimi priklauso nuo to, kaip aiškinsim vieną ar kitą baudžiamosios teisės institutą.

---

¹ Vaišvila, A. *Teisės teorija. 3-iasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 263.

Kai kuriais aspektais apie šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį rašė prof. V. Piesliakas, Vilniaus universiteto baudžiamosios teisės vadovėlio autoriai. Be to, BK įtvirtintas lakoniškas nuostatas aiškino ir BK komentaro autoriai. Apie šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį rašė ir V. S. Egorovas, S. G. Kelinos, V. V. Sverčkovo darbuose taip pat randame svarbių nuostatų šia tema. Visgi, nepaisant pavienių darbų, ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis iki šiol plačiau nebuvo išnagrinėta nei baudžiamosios teisės teorijoje, nei praktikoje. Be to, paminėtina ir tai, kad užsienio valstybėse pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas nėra populiarus: aptariamą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį savo BK turi įtvirtinusios tik kai kurios valstybės, buvusios Sovietų Sąjungos sudėtyje.

Mokslinė problema. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą galimas tik esant tam tikroms sąlygoms, kurių nežinant, neišryškinant jų ypatumų, kyla problemų tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu. Esant tik lakoniškam šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies įtvirtinimui BK, plačiau nedetalizuojant jos taikymo sąlygų turinio, kyla problema – kokios sąlygos turi egzistuoti, kad asmuo būtų atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 str.

Atsižvelgiant į kylančią problemą, darbo **objektas** yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą ir jos įgyvendinimo problemos.

Darbo **tikslas** yra atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą esmę, analizuojant su tuo susijusias teorines bei praktines problemas.

Siekiant užsibrėžto tikslo, darbui keliami tokie **uždaviniai**:

1. Atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratą baudžiamosios atsakomybės bei baudžiamosios teisės principų kontekste;
2. Atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą sampratą Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje;
3. Išanalizuoti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą taikymo sąlygas, probleminius aspektus tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje bei pateikti pasiūlymus dėl reglamentavimo tobulinimo;
4. Išsiaiškinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą santykį su kitais baudžiamosios teisės institutais;

Iškelta **hipotezė** – analizuojant teismų praktiką galima atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, taikymo sąlygas, jų turinį.

Darbe taikyti įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo **metodai**, siekiant visapusiškai atskleisti ir išanalizuoti nagrinėjamą temą.

- Teoriniai: lyginamasis istorinis metodas taikytas, siekiant atskleisti kaip kito BK įtvirtintas teisinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, reglamentavimas; lyginamasis metodas leido išsiaiškinti kitų valstybių teisinę praktiką nagrinėtinu klausimu; sisteminės analizės metodas leido žvelgti į tyrimo objektą kaip sistemos dalį, tiek atskleidžiant santykį su kitais BK įtvirtintais baudžiamosios teisės institutais, tiek tiriant problemas, kylančias ne tik teoriniame, bet ir praktiniame lygmenyje; loginis-dogmatinis metodas taikytas, siekiant aiškinti įvairias sąvokas, atskleidžiant jų esmę ir turinį; apibendrinimo metodas buvo panaudotas siekiant apibendrinti išanalizuotą medžiagą ir suformuluoti išvadas.
- Empiriniai: dokumentų analizės metodo pagalba buvo atlikta įvairių instancijų teismų nuosprendžių bei nutarčių analizė.

Tyrimo šaltiniai. Darbe naudotasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, daugiausiai – BK, baudžiamosios teisės bei kitų teisės šakų mokslininkų vadovėliais, monografijomis, periodinėje literatūroje publikuotais moksliniais straipsniais, elektroniniais leidiniais bei įvairių instancijų teismų nuosprendžiais bei nutartimis, kuriuose sprendžiami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą bei kiti nagrinėjami temai reikšmingi klausimai. Iš viso darbe panaudoti 89 literatūros šaltiniai.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, dvi dalys, penki skyriai ir du poskyriai, išvados bei rekomendacijos, literatūros sąrašas, santraukos bei anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo apimtis – 76 puslapiai.

1. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir vienos jo rūšies – kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą – įtvirtinimas baudžiamajame kodekse

1.1. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamosios teisės principų kontekste

BK 1 str. 1 d. nurodyta, kad šio kodekso paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Ši nuostata suponuoja išvadą, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką turi atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą – jam turi būti keliamas baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo klausimas. Tačiau minėto straipsnio 2 d. 3 p. skelbiama, kad BK nustato ne tik baudžiamosios atsakomybės, bet ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės sąlygas ir pagrindus. Šiuolaikinis baudžiamasis kodeksas neturi apsiriboti baudžiamąja atsakomybe kaip vienintele atsakomybe už įstatymo pažeidimą, todėl greta jos numato ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės², tuo atskleidamas ir humaniškąją baudžiamosios teisės prigimtį. Tokiu būdu įstatymų leidėjas parodo, kad „nusikalstamos veikos ne visais atvejais pavojingos tokiu mastu, kad baudžiamoji atsakomybė turi būti realizuojama skiriant bausmę“.³ Ši nuostata taip pat daro nuorodą į tai, kad „kiti BK straipsniai turi nustatyti teisinius pagrindus, kuriais remiantis būtų galima spręsti, ar asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės <...>, taip pat tokio atleidimo pagrindus ir sąlygas.“⁴ Įgyvendinant šią nuostatą remiamasi tiek BK bendrojoje dalyje, tiek specialiojoje dalyje įtvirtintomis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimis, kurios numato skirtingas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas.

Nors įstatymų leidėjas pažodžiui to ir neįtvirtina, tačiau paanalizavę BK nuostatas (tiek paminėtasias, tiek kitas) galime daryti išvadą, kad 2000 m. BK numato dvi nusikalstamos veikos padarymo teisinių padarinių rūšis: 1) baudžiamąją atsakomybę (su bausmės paskyrimu ir vykdymu arba atleidimu nuo jos) ir 2) atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi nors iš vienos pusės matyti, kad baudžiamoji atsakomybė sudaro baudžiamosios teisės branduolį, tačiau kita vertus, atsižvelgę į kitus baudžiamosios teisės institutus ir jų paskirtį, galime teigti, kad baudžiamoji teisė jau nebėra ir nebegali būti talpinama vien tik į „represinės teisės“ rėmus ir suvokiama tik kaip „nubaudimo“ teisė. Būtent atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir yra

² Piesliakas, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*. 1996, 4: 6.

³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). /sudarytojas J. Prapiestis, mokslinis redaktorius G. Švedas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 21.

⁴ *Ibid.*

vienas tų institutų, skatinantis mus ieškoti kitų alternatyvų atkurti pažeistus ir išsaugoti esamus teisinius santykius, prisidėti prie teisinės tvarkos ir stabilumo visuomenėje atstatymo.

BK nėra formuluojama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata, tačiau ją galime rasti baudžiamosios teisės teorijoje: „tai atleidimas nuo visų padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį.“⁵ Kaip matome, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės glaudžiai siejasi su baudžiamosios atsakomybės samprata, kadangi atleidžiama yra ne nuo bet ko kito, o nuo baudžiamosios atsakomybės. Todėl norint suvokti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą, jo rūšis, ir ypač vieną jų – atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą, svarbu aptarti ir pačią baudžiamosios atsakomybės sampratą.

Lyginant baudžiamąją atsakomybę su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės, pasakytina, kad tai yra pagrindinė, baudžiamosios teisės teorijoje dar įvardijama kaip klasikinė⁶, nusikalstamos veikos padarymo teisinė pasekmė. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad „baudžiamoji atsakomybė yra viena iš žmogaus teisių ir laisvių, kitų konstitucinių vertybių apsaugos ir gynimo priemonių.“⁷ Baudžiamosios teisės ribose (tiek teorijoje, tiek praktikoje) „baudžiamoji atsakomybė“ yra vienas labiausiai paplitusių ir dažniausiai vartojamų terminų. Nepaisant to, atrasti vieningą baudžiamosios atsakomybės sampratą nėra lengva. Dažnai jos sampratos formulavimo atskaitos tašku tampa sąvokų „atsakyti“ ir „atsakomybė“ prasmės suvokimas.⁸ Antai, Dabartinės lietuvių kalbos žodyne viena iš reikšmių, kuria apibrėžiamas žodis „atsakyti“ reiškia „gauti atpildą už nusikaltimą ar kitus neteisėtus veiksmus“.⁹ Tokiu būdu, baudžiamojoje teisėje žodis „atsakyti“ reikštų baudžiamosios atsakomybės realizavimą. Teisinėje literatūroje galime pamatyti, kad žodis „atsakomybė“ apibrėžiamas tiek perspektyvine, t.y. kaip suvokta vykdoma pareiga savo elgesiu nepažeisti baudžiamųjų įstatymų, tiek retrospektyvine prasme, t.y. kaip atsakomybė už padarytą nusikalstamą veiką¹⁰, tačiau paprastai apibrėžiant baudžiamąją atsakomybę dominuoja pastaroji reikšmė. Atsakomybė kyla tik už tai, ką asmuo yra padaręs, o ne už tai, ką gali padaryti ateityje.

---

⁵ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 345.

⁶ Piesliakas, V. Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatų taikymo problemos. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos teisinis padarinyš. *Jurisprudencija*. 2007, 8 (98): 8.

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 69-2798.

⁸ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), supra note 3., p. 22; Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003. p. 55; Vaišvila, A. *Teisės teorija. 3-iasis leidimas, supra note 1, p. 455.*

⁹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

¹⁰ Baranskaitė, A. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005, p. 49; *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas, op. cit., p. 55.*

Darymas nepagrįstų prielaidų, kad asmuo pažeis baudžiamuosius įstatymus nėra ir negali būti pagrindas traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Teisės teorijoje baudžiamoji atsakomybė apibrėžiama kaip „griežčiausios rūšies deliktinė teisinė atsakomybė, kurią taiko teismai už pavojingiausius teisės pažeidimus – nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus.“¹¹ Nors ši baudžiamosios atsakomybės samprata įkūnija vieną iš baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijų – nusikalstamos veikos padarymą, tačiau neatskleidžia jos esmės, neleidžia suvokti jos turinio, tuo pačiu ir užkerta kelią atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratą. Todėl vien tik bendrųjų sąvokų nagrinėjimo, aiškinimo nepakanka, norint apibrėžti baudžiamąją atsakomybę reikia analizuoti šio instituto paskirtį, turinio elementus ir per tai atskleisti sampratos esmę.

Baudžiamosios teisės literatūroje baudžiamosios atsakomybės samprata neretai siejama su jos atsiradimo ir įgyvendinimo momentu. Skirtingi autoriai nevienodai suvokia baudžiamosios atsakomybės atsiradimo laiką. Vieni mano, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda padarius nusikalstamą veiką, kiti – pateikus pranešimą apie įtarimą ir skyrus kardomąsias priemones, tretį baudžiamąją atsakomybę sieja su apkaltinamuoju nuosprendžiu.¹² Prof. V. Piesliako nuomone, kaip problemos sprendinį geriausia imti teiginį, kad baudžiamoji atsakomybė tiesiogiai turi būti siejama su baudžiamuoju teisiniu santykiu ir aiškinama analizuojant šį santykį – tiek pirminį, tiek antrinį.¹³ Iš tiesų toks baudžiamosios atsakomybės aiškinimas per baudžiamųjų teisinių santykių prizmę atitinka tai, kad nusikalstamos veikos padarymas neįmanomas nesant atitinkamų subjektų, jų veikimo (neveikimo) vienas kito atžvilgiu, pažeidžiančių tam tikras BK įtvirtintas vertybes, dėl ko kyla pagrindas taikyti baudžiamosios teisės normas. Kiekvienas teisinio santykio dalyvis turi atitinkamas teises ir pareigas, todėl baudžiamoji atsakomybė turėtų būti suvokiama kaip „viena iš asmens, padariusio nusikalstamą veiką pareigų.“¹⁴ Pareigos buvimas yra nustatomas teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu, su kuriuo ir siejamas baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimas, asmuo laikomas patrauktu baudžiamojon atsakomybėn. Baudžiamoji atsakomybė, kaip asmens pareiga, išplaukia ir iš bendros teisinės atsakomybės sampratos, kuri suprantama kaip „teisės subjektų įsipareigojimas naudotis leidimais (teisėmis) vykdant atitinkamas pareigas, kartu nurodymas, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu ar siaurimu.“¹⁵ Tačiau turint omenyje tai, kad baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimas siejamas su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu, taikant įstatymo nuostatas ar pasinaudojant teisėsaugoms institucijoms suteikta diskrecijos teise, gali būti atveju, kad baudžiamoji atsakomybė nebus

¹¹ Vaišvila, A., *Teisės teorija. 3-iasis leidimas*, supra note 1, p. 466.

¹² Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga*, supra note 5, p. 176.

¹³ Pirminis teisinis santykis atsiranda tarp kaltininko ir nukentėjusiojo darant nusikalstamą veiką, o antrinis – tarp asmens, pažeidusio baudžiamąjį įstatymą ir valstybės. / Piesliakas, V., *Jurisprudencija*, supra note 6, p. 9.

¹⁴ *Ibid.*, p. 10.

¹⁵ Vaišvila, A., *op. cit.*, p. 456.

įgyvendinama ir liks tik kaip asmens pareiga. Turima omenyje tai, kad nors pats nusikalstamos veikos padarymas ir lemia baudžiamosios atsakomybės atsiradimą (kaip pareigą), tačiau ji nebus realizuojama priimant apkaltinamąjį nuosprendį. Vienas iš tokių atvejų ir yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmeniui baudžiamoji atsakomybė, kiek ji siejama su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu, nėra įgyvendinama. Analogiškai baudžiamoji atsakomybė suprantama ir teismų praktikoje, kur ji taip pat siejama su asmens pripažinimu kaltu ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu. Antai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra pasakęs, kad „patraukimas baudžiamojon atsakomybėn negali būti nei tapatinamas, nei siejamas su tarpinėmis baudžiamojos proceso įstatymuose nustatytomis baudžiamosios bylos tyrimo stadijomis.“¹⁶ Asmens pripažinimas kaltu reiškia asmens baudžiamąją atsakomybę. Tik kaltu pripažintas asmuo laikomas patrauktu baudžiamojon atsakomybėn, tik kaltam asmeniui teismas gali skirti bausmę. Nuo asmens pripažinimo kaltu momento pradedama realizuoti baudžiamoji atsakomybė.¹⁷ Visgi, LAT plenarinė sesija, sprendama apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymo sąlygas, yra pasisakiusi, kad „Kai asmuo kaltinamas padaręs dvi nusikalstamas veikas, ir, skaičiuojant pagal BK 95 str. 4 d. nustatytas taisykles, senaties terminas dėl pirmosios veikos nėra pasibaigęs, nėra kliūčių bylos nagrinėjimo procesui tęsti. Jeigu tokiais atvejais nustatoma, kad asmuo iki BK 95 str. 1 d. 1 p. nurodyto termino pabaigos padarė nusikalstamą veiką, tačiau jam dėl šios veikos negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, tai negali būti laikoma kliūtimi bylos nagrinėjimui tęsti, nes BK 95 str. 4 d. taikymas nėra susietas tik su apkaltinamojo nuosprendžio už naują nusikalstamą veiką priėmimu. Senaties eigos nutrūkimo konstatavimui ir senaties termino skaičiavimui lemiamą reikšmę turi ne apkaltinamojo nuosprendžio už antrąją nusikalstamą veiką priėmimas, o tai, ar nauja nusikalstama veika buvo padaryta per minėto BK str. 1 d. 1 p. nustatytą laiką.“¹⁸ Kaip matyti, šioje byloje apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas nebuvo būtinas, konstatuojant tai, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Taigi ir baudžiamoji atsakomybė nebuvo siejama su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu, o tiesiog su pačiu nusikalstamos veikos padarymo faktu bei asmens patraukimu kaltinamuoju. Įdomu tai, kad kelių mėnesių bėgyje LAT trijų teisėjų kolegija priėmė priešingą sprendimą: „teismas gali konstatuoti BK 95 str. 4 d. numatytos sąlygos buvimą tik esant šioms aplinkybėms: 1) nauja nusikalstama veika turi būti padaryta per BK 95 str. 1 d. 1 p. „a-f“ papunkčiuose nustatytus terminus; 2) dėl naujos nusikalstamos veikos turi būti priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis; 3) šis apkaltinamasis nuosprendis turi būti

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis *G. K. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-280/1999).

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 6 d. nutartis *N. G. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-216/2010).

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 15 d. nutartis *S. K. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-100/2008).

įsiteisėjęs. Nesant teismo nuosprendžio ar jam dar neįsiteisėjęs teismas negali patikimai konstatuoti, kad padaryta nauja veika ir dėl to senaties eiga nutrūkusi. Ar kaltinamasis padarė, ar nepadarė naujas nusikalstamas veikas gali konstatuoti tik teismas, išsamiai ir nešališkai išnagrinėjęs bylą, nes, priešingu atveju, t. y. remiantis tik kaltinamuoju aktu, konstatuojant, kad kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, nutraukiančią senaties eigą, būtų pažeistas nekaltumo prezumpcijos principas.¹⁹ Nors, trijų teisėjų kolegijos nutartis ir negali pakeisti plenarinės sesijos suformuotos praktikos, visgi matome, kad teismų praktikoje taip pat pasitaiko skirtingų vertinimų, susijusių su nagrinėjamu klausimu.

Baudžiamosios teisės mokslininkų tarpe yra nuomonių, kad baudžiamąją atsakomybę reikia sieti ne su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu, tačiau su jo įsiteisėjimu.²⁰ Tokį siūlymą, manytume, būtent ir nulemia tai, kad Konstitucijos 31 str. yra įtvirtinta nuostata, kad asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Ši nuostata, įtvirtinanti nekaltumo prezumpcijos principą, numatyta ir Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 44 str. 6 d. Be to BK 2 str. 3 d. nurodyta, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Kaip teigia prof. R. Drakšas, kalbant apie apkaltinamojo nuosprendžio priėmimą, negalima pamiršti ir apeliacijos galimybės bei to, kad asmuo galutinai kaltu pripažįstamas tik įsiteisėjęs apkaltinamajam nuosprendžiui.²¹ Tokios pozicijos laikosi ir prof. A. Nevera.²²

Analizuojant baudžiamosios atsakomybės sampratą, pastebima, kad daugelis autorių ją apibrėžia per teisinius padarinius, kuriuos ji sukelia. Antai, baudžiamoji atsakomybė gali būti suprantama kaip „teisinės pasekmės, baudžiamosios teisės normų taikymo rezultatas. Jos esmė, padariusio nusikaltimą, pasmerkimas valstybės vardu.“²³ arba „kaip asmens ir jo padaryto nusikaltimo pasmerkimas valstybės vardu, kurį vykdo įgaliotos institucijos (teismas) ir kuris pasireiškia baudžiamaisiais įstatymais apibrėžtų asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymų kaltininkui nustatymu“²⁴, „taip pat apribojimai, kylantys iš teistumo.“²⁵ Kai kur baudžiamoji atsakomybė apibrėžiama apimant daugiau teisinių padarinių, sukonkretinant juos, teigiant, kad „baudžiamoji atsakomybė – tai asmens, padariusio nusikalstamą veiką pareigos, kilusios dėl

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13 d. nutartis *I. B., R. V. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-143/2008).

²⁰ Drakšas, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2008, p. 42.

²¹ Drakšas, R. Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje. *Teisė*. 2003, 46: 31.

²² Nevera, A. *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, p. 84-85.

²³ *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 56.

²⁴ *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas, supra note 8, p. 57.*

²⁵ Drakšas, R. *Teisė, op. cit.*, p. 34.

padarytos nusikalstamos veikos, būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn, t.y. būti teismo pasmerktam valstybės vardu priimant apkaltinamąjį nuosprendį, atlikti bausmę ir turėti teistumą, įgyvendinimas.²⁶ Čia baudžiamosios atsakomybės samprata pateikiama suvokiant ją kaip teisinių santykių rezultatą, susiklosčiusį dėl padarytos nusikalstamos veikos bei nurodant tų santykių sukeltus padarinius. Visos anksčiau paminėtos sampratos baudžiamąją atsakomybę pagrindė sieja su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu (įsiteisėjimu), o jos realizavimą kaip šiuos nusikalstamos veikos padarymo padarinius: nuosprendžio paskelbimą valstybės vardu, bausmės paskyrimą, bausmės atlikimą, teistumą. Savo ruožtu, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės reikštų, kad asmeniui nekyla tos pasekmės, kurios jam kiltų realizavus baudžiamąją atsakomybę.

Kaip jau buvo minėta, yra ir autorių, kurie baudžiamosios atsakomybės atsiradimo momentą sieja su pranešimo apie įtarimą priėmimu ir kardomųjų priemonių skyrimu. Toks baudžiamosios atsakomybės pradžios siejimas su patirta procesine prievarta grindžiamas tuo, kad „baudžiamosios bylos procesas yra vientisas, jis priverčia kaltininką pajusti iš esmės tas pačias prievartines, daugiausia ir represines valstybės poveikio priemones.“²⁷ Šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė suprantama kaip „valstybės reakcija teisinėmis baudžiamosiomis, baudžiamosiomis – procesinėmis prievartos priemonėmis į nusikalstamą veiką, ribojančiomis šią veiką padariusio asmens teises ir laisves. Tai teisinių baudžiamųjų procesinių ir teisinių baudžiamųjų prievartos priemonių visuma.“²⁸ Baudžiamosios teisės teorijoje yra nuomonių, kad tie autoriai, kurie paskelbimą įtariamuoju jau laiko viena iš patraukimo baudžiamojon atsakomybėn formų, neatsižvelgia į galimą asmens, kuris traukiamas baudžiamojon atsakomybės ir kuriam atsiranda baudžiamoji atsakomybė nesutapimą.²⁹ Tokiu atveju prievartinio pobūdžio veiksmai būtų taikomi asmeniui, kuris iš tiesų nepadarė nusikalstamos veikos ir teismo nebus pripažintas kaltu, todėl negalima kalbėti apie baudžiamosios atsakomybės atsiradimą nekaltam asmeniui. Turint omenyje tai, kad tiek Konstitucijoje, tiek BK ir BPK įtvirtintas nekaltumo prezumpcijos principas, reiškiantis teismo teisę spręsti asmens kaltumo klausimą apkaltinamuoju nuosprendžiu, leidžia daryti išvadą, kad „pritarus šiai baudžiamosios atsakomybės sąvokai atsirastų sunkiai išsprendžiami prieštaravimai tarp galiojančių baudžiamųjų įstatymų ir baudžiamosios teisės teorijos, kuriuos siekiant pašalinti tektų keisti ne tik BK, bet ir Konstituciją.“³⁰ Kaip teigia prof. V. Piesliakas, vien tik asmens patraukimas kaltinamuoju dar nėra baudžiamoji atsakomybė, nes

²⁶ Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga*, supra note 5, p. 180.

²⁷ Baranskaitė, A., *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*, supra note 10, p. 56.

²⁸ *Ibid.*, p. 57-58.

²⁹ Drakšas, R., *Teisė*, supra note 21, p. 33.

³⁰ Drakšas, R., *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*, supra note 20, p. 46.

tas asmuo vėliau gali būti išteisintas ar byla nutraukta, nesant jo veikoje nusikaltimo sudėties.³¹ Visgi, kalbant apie procesines prievartos priemones, reikia pabrėžti, kad kartais, jų netaikant iš tiesų būtų problematiška nustatyti tam tikrus faktus, atskirais atvejais jos yra būtinos, norint išsiaiškinti visas aplinkybes, susijusias su byla. Juk pradėdant ikiteisminį tyrimą, kol nėra įrodyta nusikalstamos veikos sudėtis, kitos aplinkybės, vargu, ar galima žinoti, asmuo kaltas dėl nusikalstamos veikos padarymo, ar ne. Be to, nusikalstamos veikos sudėtis turi būti įrodyta, kadangi tik tokiu atveju bus galima taikyti ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Todėl procesinės prievartos priemonės, esant būtinybei, turi būti taikomos ir, nors sukelia neigiamus išgyvenimus asmeniui, jos nėra traktuojamos kaip bausmė, kuri yra vienas iš baudžiamosios atsakomybės elementų, tokiu būdu jų negalima ir tapatinti su baudžiamosios atsakomybės kilimu.

Taigi atsižvelgus į baudžiamosios teisės teorijoje išdėstytas nuomones, matyti, kad baudžiamosios atsakomybės sampratos klausimas kelia iš tiesų nemažai diskusinių klausimų ir kol kas pateikti vieningą jos apibrėžimą būtų sunku. Nesvarbu, kuriai nuomonei pritariama – ar tai, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda nuo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo (įsiteisėjimo) momento, ar tai, kad su pranešimu apie įtarimą pateikimu ir kardomųjų priemonių skyrimu – abiem atvejais vis tiek bus atleidiama nuo to, kas sudarys baudžiamosios atsakomybės turinį.

Visgi, atsižvelgdami į anksčiau išdėstytus argumentus, būsime linkę laikyti tos nuomonės, kad geriausia baudžiamosios atsakomybės sampratą, jos atsiradimą sieti su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu (įsiteisėjimu), o padarinius su asmens pasmerkimu valstybės vardu, bausmės paskyrimu, atlikimu ir teistumu. Tokiu būdu žinant, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra siejamas su atleidimu nuo tų padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, galime pateikti tikslesnę baudžiamosios teisės teorijoje randamą šio instituto sampratą: „atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimas nuo jo pasmerkimo valstybės vardu pripažįstant kaltu padarius nusikalstamą veiką ir priimant apkaltinamąjį nuosprendį, nuo bausmės skyrimo ir teistumo.“³² Visgi, pabrėžtina, kad atleidimas nuo šių baudžiamosios atsakomybės padarinių nereiškia, kad asmeniui tiesiog dovanojama. Priešingai, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nėra asmens išteisinimas t.y. jis nėra reabilituojamas visuomenės akyse. Žinoma, tai nereiškia, kad asmuo turi sutikti su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės ir pasitenkinti baudžiamosios bylos nutraukimu, jis gali siekti ir visiško savęs išteisinimo.³³ Be kita ko,

³¹ Piesliakas, V. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Socialistinė teisė*. 1979, 2: 8.

³² Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, supra* note 5, p. 345.; Pesljakas, V. *Ugolovnaja otvetstvennost i osvoboždenija ot nejo. Učebnoe posobie* [Criminal liability and exemption from it. Study guide] Minsk: Minskaja vysshaja škola MVD SSSR, 1988, p. 19.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis R. P. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-7-544/2005).

paminėtina, kad nors atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės ir nekyla minėti padariniai, tačiau teismas, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pilnamečiui asmeniui, gali skirti baudžiamojo (BK 67 str. 2 d.), o nepilnamečiui auklėjamojo poveikio priemones (BK 82 str.). Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, iš esmės jos yra pataisymo ir apsaugos priemonės asmenims, kuriuos galima pataisyti neskiriant bausmės.³⁴ Remiantis BK, teismas nėra įpareigotas jas skirti, (išskyrus tuos atvejus, kai nepilnametis atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 93 str.). Tą patvirtina ir teismų praktika: „baudžiamosios poveikio priemonės nepaskyrimas A. M. D. neprieštarauja įstatymui, nes pagal BK 67 str. 2 d. pilnamečiui asmeniui, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės skirti baudžiamojo poveikio priemones yra *teismo teisė, o ne pareiga*. Kokią paskirti baudžiamojo poveikio priemonę, ar ją skirti yra tikslinga, kiekvienu atveju sprendžia teismas atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes, kaltininko asmenybę ir kt.“³⁵ Taigi galime teigti, kad kai kuriais atvejais asmeniui gali nekilti apskritai jokių neigiamų pasekmių, o kitais – teismas gali paskirti baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemones.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra reikšmingas baudžiamosios teisės institutas, nes juo remiantis realizuojami humanizmo, atsakomybės individualizavimo, teisingumo³⁶ ir šanso³⁷ principai. Visgi šie principai BK nėra tiesiogiai reglamentuojami, t.y. neturi įprastos normos išraiškos (hipotezės, dispozicijos, sankcijos), todėl iš esmės jie atskleidžiami analizuojant baudžiamosios atsakomybės sampratą ir tikslus. Laikantis nuostatos, kad baudžiamoji atsakomybė turi daugiau represinį atspalvį, o atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, priešingai – „švelnesnį“, nors ir sąlyginai, galime išskirti baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės principus. Pirmajai grupei priklausytų baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo, lygybės įstatymui, teisingumo principai, o antrajai – humanizmo, atsakomybės individualizavimo, šanso ir teisingumo principai.

Nuo seniausių laikų pagrindiniu baudžiamosios teisės principu buvo pripažįstamas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumas. Jau Č. Bekarija teigė, kad pagrindinį vaidmenį užkertant kelią nusikaltimams turi ne bausmių žiaurumas, bet jų būtinumas.³⁸ Apskritai atsakomybės neišvengiamumo principas suprantamas kaip „bausmės (teisių praradimo) neišvengiamumas padarius teisės pažeidimą. Jis reikalauja, kad kiekvienas teisės pažeidimas būtų valstybės pastebėtas ir atskleistas, taptų visuomenei žinomas ir kad teisės pažeidėjui būtų

³⁴ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 4 d. nuosprendis A. L. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-579-193/2008).

³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 4 d. nutartis A. M. D. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-176/2008).

³⁶ *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis, 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas*, supra note 8, p. 377.

³⁷ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 1-oji knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009, p.116.

³⁸ Bekarija, Č. *Apie nusikaltimus ir bausmes*. Vilnius: „Mintis“, 1992, p. 74.

taikomos teisinio poveikio priemonės.³⁹ Taigi pagrindinė šio principo esmė ta, kad kiekvienas asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, privalo už ją atsakyti, o vienas svarbiausių tikslų - asmens nubaudimas, privertimas „nešti“ baudžiamosios atsakomybės našta, tokiu būdu realizuojant ir teisingumo principą, kiek jis siejamas su baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimu nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Nepaisant to, tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek praktikoje pripažįstama, kad nubaudimas jau nėra vienintelė priemonė realizuojant baudžiamosios teisės paskirtį, kad ji gali būti įgyvendinama ir atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės.⁴⁰ Tokiu būdu represinės baudžiamosios teisės funkcijos taikymas nėra absoliutinas, o derinamas su kitomis baudžiamosios teisės funkcijomis (auklėjamoji, prevencinė) ir principais. Nors viena vertus teisingumo principas įgyvendinamas realizuojant baudžiamąją atsakomybę, tačiau kita vertus „bendrosios bei specialiosios prevencijos funkcijas realizuoti ir įvykdyti teisingumą įmanoma ne mažiau efektyviai ir netaikant represinių priemonių, t.y. atleidžiant kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės.“⁴¹

Teisingumo principas yra glaudžiai susijęs su humanizmo principu, kuris labiausiai ir atspindi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės prigimtį. Humanizmas – tai visų pirma moralinė visuomenės nuostata, iškelianti žmogaus vertę ir orumą, jo asmenybės individualumo, interesų pripažinimą, skatinanti siekti žmoniškumo idealų.⁴² Baudžiamosios teisės kontekste humanizmo principas siejamas su tuo, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, ne visada turi būti įgyvendinama baudžiamoji atsakomybė. Atsižvelgiant į visas aplinkybes jam gali būti taikomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir tokiu būdu palengvinama kaltininko padėtis. Baudžiamosios teisės teorijoje jau seniai teigiama, kad „vien besąlyginis nusikalstamas veikas padariusių asmenų baudimas, savaime neužtikrina maksimalaus baudžiamosios teisės apsauginės ir kitų funkcijų efektyvumo“⁴³ ir kad „bausmės ne visada yra veiksminga priemonė kontroliuojant bei mažinant nusikalstamumą.“⁴⁴ Visgi, humaniškumo principo reikalavimai turi būti derinami ir su teisingumo principu, pagal kurį, kaltininko nubaudimas ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali paneigti baudžiamosios teisės esmės ir paskirties, formuoti nebaudžiamumo nuotaikų, nepagarbos baudžiamajam įstatymui ir pan.⁴⁵ Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, realizuojant humaniškąją baudžiamosios teisės prigimtį, tuo pačiu įgyvendinamas ir šanso principas. Šio principo esmė ta, kad asmeniui pirmą kartą padariusiam

³⁹ Vaišvila, A., *Teisės teorija. 3-iasis leidimas*, supra note 1, p. 471.

⁴⁰ Baranskaitė, A.; Prapiestis, J. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste. *Jurisprudencija*. 2006, 7 (85): 32.

⁴¹ *Ibid.*, p. 33.

⁴² Drakšas, R., *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*, supra note 20, p. 58.

⁴³ Baranskaitė, A. Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4 (4): 179.

⁴⁴ Baranskaitė, A.; Prapiestis, J., *op. cit.*, p. 33.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmės vykdymo atidėjimą apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.

nesunkų nusikaltimą⁴⁶ gali būti suteikta galimybė pasitaisyti ir baudžiamoji atsakomybė jo atžvilgiu neįgyvendinama, t.y. jis nuo jos atleidžiamas. Šiuo principu iškeliamas skirtingas požiūris į asmenis, pirmą kartą nusikaltusius, ir į recidyvistus.⁴⁷ Šis principas atsispindi ir BK 55 str. Su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės glaudžiai siejasi ir atsakomybės individualizavimo principas, kadangi jis yra vienas iš šio instituto raiškos formų. Atsakomybės individualizavimas būtent ir pasireiškia, kai atsižvelgus į visas sąlygas ir pripažinus jų egzistavimą asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam yra (arba nėra) skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės.

Kaip ir kiekvienoje teisės šakoje, taip ir baudžiamojoje teisėje nėra vienas principas neturi viršenybės, visi jie yra vienodai svarbūs ir taikomi, todėl principų konkurencijos negali būti. Tik atsižvelgus į konkrečias aplinkybes galima išskirti vieno ar kito principo dominavimą, tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad yra paneigiami kiti principai. Humanizmo, šanso, teisingumo principų taikymas nereiškia, kad yra paneigiamas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principas, priešingai, šie principai leidžia į baudžiamąją teisę pažiūrėti iš kitos pusės, atskleisti humaniškąją jos prigimtį, suteikti didesnės svarbos apsauginei, prevencinei, o ne vien tik represinei baudžiamosios teisės funkcijai. Tik derinant visus principus tarpusavyje gali būti įgyvendinama baudžiamosios teisės paskirtis bei pasiekti jos tikslai, tokiu būdu užtikrinant teisinę tvarką ir stabilumą visuomenėje.

1.2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą samprata Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje

Nors atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata tiesiogiai siejasi su baudžiamosios atsakomybės suvokimu ir lemia jos pačios sampratą, visgi atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra savarankiškas institutas, turintis skirtingas taikymo sąlygas. Šis institutas įtvirtintas 2000 m. BK bendrosios dalies VI skyriuje, pavadintame „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“, tačiau jo nuostatų galima rasti ir kituose tiek bendrosios (BK 93 str.), tiek specialiosios dalies straipsniuose (BK 114 str. 3 d., 227 str. 4 d., 259 str. 3 d., 291 str. 2 d.). Paminėtina, kad tai nėra naujas institutas Lietuvos baudžiamojoje teisėje, kadangi jis atsirado jau tarybinėje baudžiamojoje teisėje 1959-1961 m. priėmus naujus respublikų baudžiamuosius kodeksus.⁴⁸ Tiesa, tuometiniame 1961 m. BK atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nuostatos buvo formuluojamos kartu su atleidimu nuo bausmės, neišskiriant jų į atskirą skyrių.

⁴⁶ Piesliakas, V. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika. *Jurisprudencija*. 1998, 10 (2): 47.

⁴⁷ Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, supra note 5*, p. 108.

⁴⁸ Ažubalytė, R. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis. *Jurisprudencija*. 2006, (79): 17.

Be to pabrėžtina, kad tuometinis BK numatė kiek kitokias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kurios dėl pasikeitusių aplinkybių ne visos buvo įtvirtintos 2000 m. BK, pvz.: naujajame BK nebėra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės perduodant bylą draugiškajam teismui. Savo ruožtu, dabartinis BK numato tokias pagrindines atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis: 1) kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą (36 str.); 2) dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo (37 str.); 3) kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (38 str.); 4) kai yra lengvinančių aplinkybių (39 str.); 5) kai asmuo aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas (39¹ str.); 6) pagal laidavimą (40 str.). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės skirstymas į rūšis yra pagrįstas tuo, kad visų jų taikymas sietinas su skirtingomis baudžiamajame įstatyme įtvirtintomis sąlygomis. Baudžiamosios teisės teorijoje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos apibrėžiamos kaip „formalūs įstatyme numatyti reikalavimai, kurių buvimu įsitikinę prokuroras ar kaltinamasis turi teisę teikti prašymą teismui dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės.⁴⁹

Nors pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas baudžiamosios teisės teorijoje nagrinėtas gana nemažai, tačiau atskiroms jo rūšims dėmesio skirta nevienodai. Viena iš mažiausiai aptartų šio instituto rūšių būtent ir yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą. Analizuodami 1961 m. BK, jo redakcijas ir 2000 m. BK galime pastebėti, kad šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies normos formuluotė ne visada buvo tokia pati. Antai originalioje 1961 m. BK redakcijoje (51 str.) buvo numatyta, kad asmuo, padaręs nusikaltimą gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu pripažįstama, kad jo padaryta veika bylos tyrimo arba jos nagrinėjimo teisme metu dėl aplinkybių pasikeitimo neteko pavojingos visuomenei veikos pobūdžio arba šis asmuo pasidarė nebepavojingas visuomenei. Iš esmės panaši nuostata įtvirtinta ir dabartiniame 2000 m. BK, t.y. prarasti pavojingumą dėl aplinkybių pasikeitimo gali tiek nusikalstama veika, tiek pats asmuo. Tačiau pabrėžtina, kad analizuodami 1961 m. BK redakcijas pastebėsime, kad jau nuo 1997 m. iki naujojo 2000 m. BK priėmimo, visų senojo (1961 m.) kodekso redakcijų 51 str. normos formuluotės iš esmės pasikeitė, kadangi buvo panaikinta galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo praranda pavojingumą. Antai jau 1997 m. spalio 16 d. redakcijos⁵⁰ 51 str. numatė, kad asmuo, padaręs nusikaltimą, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei teismas pripažįsta, jog iki bylos nagrinėjimo teisme veika prarado pavojingumą dėl aplinkybių pasikeitimo.⁵¹ Toks reglamentavimas buvo iki pat naujojo 2000 m. BK priėmimo, kuriame BK 36 str. vėl buvo papildytas tuo, kad pavojingumą

⁴⁹ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, supra note 5, p. 347.*

⁵⁰ Aktuali iki 1997 m. lapkričio 19 d.

⁵¹ Analogiškai normos buvo konstruojamos ir kitose 1961 m. BK redakcijose.

gali prarasti ir asmuo, jeigu tai įvyksta dėl aplinkybių pasikeitimo. Šitokie įstatymų leidėjo vykdomi BK pakeitimai skatina paanalizuoti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį išsamiau, atskleidžiant jos esmę, taikymo aspektus bei sugretinant su kitų šalių analogiškais ar bent jau panašiomis nuostatomis.

2000 m. BK 36 str. numatyta, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu teismas pripažįsta, kad iki bylos nagrinėjimo teisme šis asmuo ar jo padaryta veika dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingi. Turint omenyje tai, kad kiekviena atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis turi savitas taikymo sąlygas, reikia nustatyti esminius momentus, norint taikyti šį BK straipsnį. Iš normos formuluotės matyti, kad įstatymų leidėjas šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį pagrinde sieja su dvejomis sąlygomis: 1) aplinkybių pasikeitimu, dėl kurių 2) pavojingumą gali prarasti arba a) nusikalstama veika, arba b) pats asmuo. Būtinai abi šios sąlygos (1-ajame punkte nurodyta ir kuri nors viena iš 2-ojo punkto), nes nesant bent kurios iš jų, minimas straipsnis negali būti taikomas. Analizuodami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, pastebime tai, kad daugumos jų sąlygos formuluojamos panašiai, tačiau BK 36 str. numato gana savitas sąlygas, kurių nerasime daugiau nė vienoje iš anksčiau minėtų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių. Be to, šio straipsnio taikymo ypatumas ir tas, kad jame nėra numatomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas (sąlyga), t.y. įsitikinimas, kad asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų. Baudžiamosios teisės teorijoje išsakoma nuomonė, kad „išvada, jog kaltininko asmenybės pasikeitė taip teigiamai, kad ateityje jis nepadarys naujų teisės pažeidimų, nėra būtina“⁵², t.y. „nėra svarbu, ar aplinkybių pasikeitimas ir ateityje nesąlygos kaltininko pavojingumo, jei jis padarys naują nusikalstamą veiką“⁵³. Įstatymų leidėjo poziciją, dėl kurios BK 36 str. nebuvo numatytas minimas pagrindas, turbūt galima būtų grįsti visų pirma tuo, kad jis neturi įtakos tam atvejui, kai dėl aplinkybių pasikeitimo veika praranda pavojingumą. Taip yra todėl, kad asmuo neįtakoja veikos pavojingumo, jis jo „nesukuria“. Pats įstatymų leidėjas, įtvirtindamas tam tikrus asmenų poelgius BK, pasisako dėl jų pavojingumo, t.y. baudžiamosios teisės priemonėmis siekia apsaugoti pačius svarbiausius gėrius, į kuriuos gali būti kėsinamasi, todėl asmenų veiksmus, kurie kelia pavojų toms vertybėms numato kaip priešingus teisei. Todėl šiuo atveju, manytume, įtvirtinimas pagrindo, kuris būtų siejamas su teismo įsitikinimu, kad asmuo ir ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų, nebūtų tikslingas. Tokio poreikio nėra ir kalbant apie paties asmens pavojingumo praradimą. Taip yra todėl, kad sąlyga „asmuo praranda pavojingumą“, iš esmės pati savyje įkūnija ir minimą pagrindą. Gi, asmens pavojingumas, visų pirma, pasireiškia per nusikalstamą veiką, kurią jis padaro. Tai parodo asmens polinkį būti pavojingam. Teismo

⁵² Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. /Sudarytojas V. Pavilionis. Vilnius: „Mintis“, 1989, p. 110.

⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), supra note 3, p. 230.

pripažinimas, kad asmuo neteko pavojingumo apima ir teismo įsitikinimą, kad aplinkybės taip paveikė kaltininką, kad jis nebebus linkęs daugiau nusikalsti., t.y. nebedaryti naujų nusikalstamų veikų. Taigi galime teigti, kad nebūtų tikslinga papildomai įtvirtinti ir minėtą pagrindą.

Baudžiamosios teisės teorijoje yra įprasta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis skirstyti į sąlygines ir besąlygines.⁵⁴ Sąlyginės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys yra tokios, kurių taikymas yra „siejamas su tam tikrų draudimų, įpareigojimų ar kitų reikalavimų ar ribojimų nustatymu asmeniui atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės.“⁵⁵ Šios rūšies esmė ta, kad asmeniui nustatomas tam tikras laikotarpis per kurį asmeniui numatomi tam tikri draudimai ir, kuriuos pažeidus, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas ir asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už anksčiau padarytą veiką. Toks sąlyginis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra numatytas BK 38 str. ir 40 str. Tuo tarpu atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika ar asmuo praranda pavojingumą priskiriamas prie besąlyginių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių⁵⁶, kas reiškia, kad asmuo padaręs nusikalstamą veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės visam laikui, nesiejant šio atleidimo su tam tikrų draudimų ar įpareigojimų nustatymu. Taigi toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti panaikintas nepriklausomai nuo to ar asmuo padaro naują nusikalstamą veiką. Baudžiamosios teisės teorijoje taip pat laikomasi nuomonės, kad tokiu atveju „baudžiamieji teisiniai santykiai dėl padaryto nusikaltimo baigėsi, o asmuo, padaręs šį nusikaltimą, vėliau nebebus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.“⁵⁷

Baudžiamosios teisės teorijoje randama ir kitokių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių klasifikacijų. Antai viena jų – šių rūšių skirstymas į privalomas (imperatyvias) ir neprivalomas (fakultatyvias).⁵⁸ Analizuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar veikai praradus pavojingumą normą, matyti, kad įstatymų leidėjas, formuluodamas šio straipsnio nuostatas, priešingai nei kitas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies nuostatas, nevartoja formuluotės „gali būti“ teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Peršasi išvada, kad jeigu teismas pripažįsta, kad pasikeitus aplinkybėms asmuo ar veika praranda pavojingumą, jis nebeturi pasirinkimo teisės atleisti tokį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės

---

⁵⁴ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, supra note 5, p. 352; Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas, supra note 8, p. 377; Sverčkov, V. V. Osvoboždenija ot ugolovnoj otvetstvennosti, prekrashhenie ugolovnogo dela (presledovanija), otkaz v ego vozbuždenii: problemy teorii i praktiki [Exemption from criminal liability, termination of criminal case (persecution): theoretical and practical problems]. Sankt-Peterburg: Juridičeskij centr Press. 2008, p. 64-67.*

⁵⁵ Baranskaitė, A., *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, supra note 10 p. 62.*

⁵⁶ Prie besąlyginių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių priskiriamos ir 37 str., 39 str., 39¹ str., 93 str. nuostatos.

⁵⁷ *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas, op. cit., p. 377.*

⁵⁸ Baranskaitė, A., *op. cit., p. 60; Sverčkov, V. V., op. cit., p. 63-64; Egorov, V. S. Teoretičeskije voprosy osvoboždenija ot ugolovnoj otvetstvennosti [Theoretical issues of the exemption from criminal liability]. Moskva: Rossiskaja akademija obrazobanija moskovskij psikhologo-socialnyj institut. 2002, p. 58.*

ar ne. Tokiu atveju numatyta teismo pareiga, bet ne teisė atleisti. Pagal esamą normos formuluotę, teismas, visų pirma, turi nustatyti sąlygų buvimą ir tik po to spręsti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą. Išeitų taip, kad teismo nuožiūros teisė pasireiškia tol, kol jis sprendžia aplinkybių pasikeitimo klausimą bei jų įtaką asmens ar veikos pavojingumo praradimui. Visgi griežtas skirstymas ir tik formalus įstatymo nagrinėjimas neturi jokios įtakos praktiniam šios rūšies taikymui, kadangi formuluotė „gali būti“, nors ir neįtvirtinta tiesiogiai įstatyme, iš esmės būdinga ir šiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšiai, kaip jau minėta, siejant su tuo, kad teismas turi nuožiūros laisvę sprendžiant asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumo praradimo klausimą. Šiuo atveju teismas gali nuspręsti, kad tokios sąlygos egzistuoja ir yra pakankamas pagrindas netraukti asmens baudžiamojon atsakomybėn, tačiau gali prieiti ir priešingos išvados, todėl tokiu atveju niekas negali teismo įpareigoti asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės taikant BK 36 str. nuostatas. Tokią poziciją, patvirtina ir teismų praktika: „teismas kiekvienu konkrečiu atveju įvertina bylos aplinkybes ir sprendžia dėl galimybės pripažinti, ar padaryta veika dėl aplinkybių pasikeitimo prarado pavojingumą. Tai yra *teismo teisė*, todėl teismas savo nuožiūra, remdamasis konkrečios bylos aplinkybėmis, gali atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės arba atsisakyti jam taikyti šias nuostatas.“⁵⁹ Lygindami 2000 m. BK su 1961 m. BK, pamatysime, kad senajame kodekse visgi buvo naudojama formuluotė „gali būti“, kurios vėliau nerasime nei vėlesnėse šio kodekso redakcijose, nei naujajame kodekse.

Nors atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar veikai praradus pavojingumą samprata glaudžiai siejasi su apskritai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės suvokimu, tačiau išanalizavę kai kuriuos šiai rūšiai būdingus bruožus, galime teigti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą – tai besąlyginė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu teismas pripažįsta, kad jis ar jo padaryta veika dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingi. Pateikta samprata apima tiek įstatyme įtvirtintus šios rūšies požymius, tiek bendras baudžiamosios teisės teorijos nuostatas. Visgi pagrindinis dalykas, skiriantis šią rūšį nuo kitų yra tas, kad jos formuluotė iš esmės siejama su savitomis taikymo sąlygomis, kuriomis daugiau nepasižymi nė viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių.

Kalbant tiek apie BK 36 str., tiek apskritai apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, paminėtina, kad jis gali būti taikomas: 1) atliekant ikiteisminį tyrimą 2) esant

---

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 10 d. nutartis *L. S. baudžiamajoje byloje* (bylos Nr. 2K-122/2009); Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 29 d. nuosprendis *M. Š., P. M. baudžiamajoje byloje* (bylos Nr. 1A-226/2009).

parengtinei bylos nagrinėjimo teisme stadijai ir 3) išnagrinėjus baudžiamąją bylą teisme.⁶⁰ Pirmuoju atveju ikiteisminis tyrimas yra nutraukiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, kuris tokiu būdu patvirtina prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo (BPK 212 str. 3p., 214 str.). Bylos parengimo nagrinėti teisme metu asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės teismo nutartimi (BPK 235 str.). Išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, teismas kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės tiek pirmosios (BPK 254 str. 5 d., 303 str. 4 d.), tiek apeliacinės instancijos teismo metu (BPK 326 str. 2 d. 1 p., 327 str. 2 p.) atleidžia teismo nuosprendžiu, o kasacinės instancijos teismo metu – teismo nutartimi (BPK 328 str. 2 p., 383 str.) Nepaisant to, kad numatyta galimybė asmenį atleisti įvairiose baudžiamojo proceso stadijose, visgi vienintelis subjektas, kuris turi tokią teisę, yra teismas. Nei ikiteisminio tyrimo pareigūnui, nei prokurorui įstatyme tokios galimybės nėra numatyta.

Kaip jau buvo minėta, nors atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą nėra naujas Lietuvos baudžiamojoje teisėje, tačiau lig šiol vis dar nebuvo plačiau analizuotas. Aiškinant šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį lyg ir būtų galima remtis užsienio šalių patirtimi, tačiau pažymėtina, kad pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas nėra populiarus užsienio valstybėse, kai kurios jų apskritai nėra jo įtvirtinusios savo baudžiamuosiuose kodeksuose. Šio instituto „nepopuliarumą“ galima paaiškinti tuo, kad daugelis valstybių „esminiu nusikaltimo požymiu laiko ne veikos pavojingumą, o jos priešingumą teisei.“⁶¹ Tokiu būdu šių šalių baudžiamieji įstatymai dažniausiai numato patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatį arba atleidimo nuo bausmės nuostatas. Kalbant apie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimą užsienio šalių BK, reikia paminėti tai, kad šis „materialiosios teisės institutas mažiau žinomas Vakarų Europos šalyse, nors jose ir egzistuoja sąlyginis ir besąlyginis baudžiamojo persekiojimo nutraukimas (baudžiamojo proceso institutas) bei atleidimas nuo bausmės (baudžiamosios teisės institutas).“⁶² Tuo tarpu, paanalizavus Rytų ir Pietų Europos valstybių BK, matyti, kad visgi kai kuriuose jų yra įtvirtintas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas ir būtent viena jo rūšis – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą. Tokią galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės numato Armėnijos⁶³, Azerbaidžano⁶⁴, Gruzijos⁶⁵, Kazachstano⁶⁶, Moldovos⁶⁷, Tadžikistano⁶⁸, Ukrainos⁶⁹

⁶⁰ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, supra* note 5, p. 351.

⁶¹ *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas, supra* note 8, p. 339.

⁶² Ažubalytė, R., *Jurisprudencija, supra* note 48, p. 19.

⁶³ Criminal code of the Republic of Armenia. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dad5efd70578c.htm/preview>

⁶⁴ Criminal Code of the Republic of Azerbaijan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1658/file/4b3ff87c005675cfd74058077132.htm/preview>

ir Uzbekistano⁷⁰ baudžiamieji kodeksai. Dauguma šių valstybių yra buvusios Sovietų Sąjungos sudėtyje, todėl šio instituto įtvirtinimą būtų galima aiškinti tuo, kad kai kurios valstybės, nors vėliau ir išsikovojusios nepriklausomybę, visgi buvo linkusios pasilikti praktikoje jau nusistovėjusius institutus savo naujai priimtuose BK.

Nors Rusijoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą buvo žinomas nuo seno, tačiau 2003 m. gruodžio 8 d. federaciniu įstatymu ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis buvo panaikinta.⁷¹ Galiojęs 1996 m. Rusijos Federacijos BK 77 str. numatė, kad asmuo, pirmą kartą padaręs nesunkų ar apysunkį nusikaltimą gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo ar jo padaryta veika prarado pavojingumą. Taigi minimas straipsnis iš esmės numatė panašias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas kaip ir dabartinio Lietuvos Respublikos BK 36 str.: 1) asmuo arba veika gali prarasti pavojingumą ir 2) tai įvyksta dėl aplinkybių pasikeitimo. Analogiškos formuluotės numatytos ir Armėnijos BK 74 str., Azerbaidžano BK 74 str., Tadžikistano BK 74 str. Kitose valstybėse atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą normos yra išplečiamos nurodant subjektą – teismą, galintį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės (Kazachstano BK 68 str.) arba nurodant sąlygą, kad aplinkybių pasikeitimas galimas iki bylos nagrinėjimo teisme (Kazachstano BK 68 str., Moldovos BK 58 str., Ukrainos BK 48 str. ir Uzbekistano BK 65 str.). Šios abi sąlygos taip pat yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos BK 36 str. Yra ir valstybių, kuriose pateiktas gana trumpas šios rūšies supratimas BK bei kurios numato galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės tik tuo atveju, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą, o tai, kad asmuo taip pat gali prarasti pavojingumą nėra numatyta. Tokia lakoniška nuostata numatyta Gruzijos BK 70 str., kur teigiama, kad asmuo atleidžiamas nuo

---

⁶⁵ Criminal Code of Georgia. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<<http://www.unhcr.org/refworld/country,,NATLEGBOD,,GEO,,404c5dc11.0.html>>.

⁶⁶ Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1681/file/ca1cfb8a67f8a1c2ffe8de6554a3.htm/preview>>.

⁶⁷ Criminal Code of Moldova. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3106/file/Criminal%20Code%20RM.pdf>>.

⁶⁸ Criminal Code of the Republic of Tajikistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1707/file/207b8150765af2c85ad6f5bb8a44.htm/preview>>.

⁶⁹ Criminal Code of the Republic of Ukraine. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1709/file/18691871f696ac66b9fe4d9a4fdd.htm/preview>>.

⁷⁰ Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28].

<<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1712/file/a45cbf3cc66c17f04420786aa164.htm/preview>>.

⁷¹ Kaip žinia, Lietuva ilgą laiką buvo Sovietų Sąjungos sudėtyje, todėl, nors 2000 m. BK buvo priimta ir gana daug naujovių, visgi nemažai nuostatų perimta iš iki tol galiojusio 1961 m. BK. Nepaisant to, kad Rusijoje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą buvo atsisakyta, Lietuvoje ši nuostata liko įtvirtinta 2000 m. BK., kuris įsigaliojo 2003 gegužės 1 d., t.y. praėjus keliems mėnesiams po to, kai Rusijoje ši galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės buvo panaikinta.

baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl aplinkybių pasikeitimo nusikalstama veika prarado pavojingumą. Priešingai nei Lietuvos BK, užsienio valstybėse nurodytos ir papildomos sąlygos, su kurių buvimu siejamas asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės: visų pirma, tai nusikalstamos veikos kategorija ir antra, asmens statusas, kurį nulemia tai, ar asmuo pirmą kartą padaro nusikalstamą veiką ar ne. Be to paminėtina, kad priešingai nei Lietuvos Respublikos BK 36 str., visų paminėtų užsienio valstybių normos konstruojamos naudojant formuluotę „gali būti“ atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, tokiu būdu įtvirtinant neprivalomą (fakultatyvų) atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Pabrėžtina ir tai, kad nė vienoje užsienio valstybėje nėra įtvirtintas (kaip atskira sąlyga) teismo įsitikinimas, kad asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų.

Apibendrinant galima teigti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą nėra gana dažnas reiškinys užsienio valstybėse, ypač Vakarų Europoje, tačiau, kita vertus, nėra ir nežinomas. Kiekviena valstybė savo BK įtvirtinusi galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, turi nustatyti ir aiškias tokio atleidimo taikymo sąlygas. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos Respublikos BK 36 str. numato dvi pagrindines atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas, kurios siejamos su asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumo praradimu dėl aplinkybių pasikeitimo. Šių sąlygų aiškinimas yra vienas pagrindinių ir svarbiausių tikslų, norint tinkamai pritaikyti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, suvokti jos esmę ir paskirtį.

2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, sąlygos bei santykis su kitais baudžiamosios teisės institutais

2.1. Nusikalstama veika ir jos pavojingumo samprata bei santykis su dekriminalizacija

BK 36 str. teigiama, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl aplinkybių pasikeitimo galimas, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą. Šiuo atveju numatyti du alternatyvūs atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai: 1) pavojingumą gali prarasti nusikalstama veika arba 2) asmuo (žinoma, abiem atvejais būtinas ir aplinkybių pasikeitimas). Užtenka bent vieno jų buvimo, kad asmuo būtų atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Kaip matyti iš minėto straipsnio formuluotės, ši norma pradedama konstruoti taip: „padaręs nusikalstamą veiką“, toliau be kita ko minima, kad „veika praranda pavojingumą“. Taigi nusikalstama veika, jos padarymas yra pradinis atspirties taškas analizuojant šią BK įtvirtintą nuostatą. Norint atskleisti šios normos prasmę, ir būtent šiuo atveju vieną iš alternatyvių sąlygų – nusikalstama veika praranda pavojingumą – svarbu išsiaiškinti, kaip reikėtų aiškinti sąvokas „nusikalstama veika“, „nusikalstamos veikos pavojingumas“, kaip jis galėtų būti prarandamas, kokios apskritai nusikalstamos veikos gali prarasti pavojingumą – šitie ir begalė kitų klausimų kyla analizuojant nusikalstamos veikos ir jos pavojingumo požymį.

Kalbant apie patį terminą „nusikalstama veika“, visų pirma, paminėtina, kad BK nerasime normos, kurioje būtų apibrėžta, ką jis reiškia, nors pats terminas naudojamas konstruojant daugelį BK straipsnių. Tą parodo ir BK 36 str. normos formuluotė, kurioje jis naudojamas kaip būdas įtvirtinti vieną privalomų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų – nusikalstamos veikos pavojingumo praradimą. Palyginę 2000 m. BK su 1961 m. BK, pamatysime, kad ten apskritai nebuvo termino „nusikalstama veika“, todėl, suprantama, kad tokio poreikio formuluoti nusikalstamos veikos sampratą nei įstatyme, nei doktrinoje nekilo. Tuo laikotarpiu pavojingą ir įstatymo uždraustą asmens poelgį apibrėžė terminas „nusikaltimas“. „Nusikalstamos veikos“ terminas buvo įtvirtintas tik priėmus 2000 m. BK, tačiau ir jame šio termino apibrėžimas nebuvo pateiktas. BK 10 str. pavadintas „Nusikalstamų veikų rūšys“, kuriame nurodoma, kad nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Remiantis šia nuostata, nusikalstamą veiką galima apibūdinti remiantis atskirais jos rūšių sampratos elementais, kurie, priešingai nei pats apibendrinantis terminas „nusikalstama veika“, BK yra įtvirtinti. BK 11 str. 1 d. nurodoma, kad nusikaltimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė. BK 12 str. numatyta, kad baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta

veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą. Taigi iš esmės normų formuluotės kalbant tiek apie nusikaltimą, tiek apie baudžiamąjį nusižengimą iš pažiūros skiriasi tik sankcija. Tačiau, tai nėra esminis požymis, kuris šiuo atveju svarbus analizuojant nusikalstamos veikos sampratą ir jos požymius atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kontekste. Taigi, kyla klausimas, ką apima šis terminas, ką slepia jo turinys ir kokiais svarbiausiais požymiais jis pasižymi, kurie turi įtakos asmens atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės? Tiek teorijoje, tiek praktikoje pagrindiniais požymiais, kurie atsispindi tiek nusikaltimo, tiek baudžiamojo nusižengimo apibrėžimuose, laikytini: 1) nusikalstamos veikos pavojingumas ir 2) priešingumas baudžiamajam įstatymui. Remiantis šiais požymiais, apibendrinant juos, baudžiamosios teisės doktrinoje ir yra formuluojami nusikalstamos veikos apibrėžimai. Antai, vienur teigiama, kad „nusikalstama veika yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas)⁷², kitur į apibrėžimą įvedami ir papildomi požymiai, nurodant, kad „nusikalstama veika – tai priešingas teisei, pavojingas, sąmoningas ir valingas žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje“.⁷³ Nepaisant to, ar išskiriami du, ar daugiau nusikalstamos veikos požymių, tiek BK, tiek abiejuose teorijoje pateiktuose apibrėžimuose išskiriami du esminiai nusikalstamos veikos požymiai: pavojingumas ir priešingumas baudžiamajam įstatymui. Šių požymių sampratos analizė yra svarbi, kadangi atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai veika praranda pavojingumą ir yra sietinas būtent su vienu jos požymio netekimu – pavojingumo praradimu.

Kalbant apie nusikalstamos veikos pavojingumą, paminėtina, kad jis baudžiamosios teisės teorijoje dažnai įvardijamas materialiuoju nusikalstamos veikos požymiu, nes „parodo veikos esmę, paaiškina dėl ko žmogaus poelgis visuomenės netoleruojamas ir pripažįstamas nusikalstamas.“⁷⁴ Taigi peršasi išvada, kad pavojingumas nėra vien abstrakti sąvoka, kad negali būti apskritai pavojingumas kažkam, kad jis turi būti susijęs su tuo, dėl ko baudžiamasis įstatymas ir reikalingas – apsaugoti vertybes, į kurias kėsinama. LAT vienoje savo nutarčių yra pabrėžęs, kad „Nusikalstamos veikos pavojingumas yra šios veikos požymis, reiškiantis, kad nusikalstama veika kėsinama į valstybės saugomas teisinės vertybes, įvardintas BK 1 str. 1 d. Dėl tokio kėsinosi žmogaus ir piliečio teisėms bei laisvėms, visuomenės ar valstybės interesams padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė.“⁷⁵ Atsižvelgiant į tai, kad veikos pavojingumas siejamas su keliamu pavojumi vertybėms, baudžiamosios teisės teorijoje teigiama, kad „veika yra pavojinga ne bet kam, o viešpataujančiai vertybių sistemai ir kad

⁷² Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 1-oji knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*, supra note 37, p. 123.

⁷³ *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas*, supra note 8, p. 172.

⁷⁴ Piesliakas, V., *op. cit.*, p. 117.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis N. B., J. P. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-587-2004).

nusikalstamos veikos pripažįstamos ne šiaip pavojingos veikos, o pačios pavojingiausios, kuriomis kėsiniama į didžiausias vertybes“.⁷⁶

Apskritai tiek teismų praktikoje, tiek baudžiamosios teisės teorijoje yra susiformavusios dvi nuomonės vertinant veikos pavojingumą. Formaliosios teisės krypties šalininkų požiūriu, įstatymų leidėjas visas pavojingas veikas yra numatęs BK specialiosios dalies straipsniuose, todėl asmens padaryta veika, jeigu ji atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą veiką, jau pati savaime yra pavojinga ir jos pavojingumo pobūdis ir laipsnis negali būti diskutuojamas ir vertinamas. Tuo tarpu materialiosios teisės krypties šalininkų požiūriu, įstatymų leidėjas jau vien įtvirtinęs BK tiek nusikaltimo, tiek baudžiamojo nusižengimo požymį – pavojinga veika – aiškiai pasisakė dėl šio požymio, ir tai, kad veikos pavojingumas yra vertinimo dalykas.⁷⁷ Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą, turbūt būtų galima iš dalies sutikti su abejomis nuomonėmis: su pirmąja todėl, kad įstatymų leidėjas BK iš tiesų įtvirtino tik tas veikas, kurios pavojingos, t.y. pasisakė dėl jų pavojingumo jau vien nustatydamas jų baudžiamumą, su antrąja, nes ne visų veikų pavojingumas yra vienodas, be to, keičiantis įvairioms aplinkybėms, šis pavojingumas gali išnykti, todėl galimi atvejai, kai veikos pavojingumą reikės vertinti, atsižvelgiant į pasikeitusią situaciją ir netgi teks pripažinti, kad ji tą pavojingumą prarado.

Nusikalstamos veikos pavojingumas yra objektyvi nusikaltimo savybė, kuri nepriklauso nei nuo įstatymų leidėjo, nei nuo asmenų, taikančių baudžiamąsias teises normas, valios. Įstatymų leidėjas privalo tik išskirti iš veikų tokias veikas, kurios yra pavojingos, ir tai įtvirtinti baudžiamosios teisės normomis.⁷⁸ Šiuo atveju įstatymų leidėjas konstatuoja tam tikrų asmenų elgesio pavojingumą ir dėl to imasi teisinės apsaugos baudžiamajame įstatyme įtvirtindamas šiuos neteisėtus poelgius kaip nusikalstamas veikas. Tačiau, kaip jau buvo minėta, pasitaiko atvejų, kai įstatyme įtvirtintos veikos gali būti pripažintos nebepavojingomis. Veikos pavojingumas – kintantis reiškinys, nes jis priklauso nuo socialinių, ekonominių, ideologinių ir kitų pokyčių visuomenėje.⁷⁹ Visuomeniniai santykiai laikui bėgant keičiasi, todėl tos veikos, kurios buvo pripažįstamos pavojingomis, gali prarasti savo pavojingumą, t.y. gali susiklostyti tokia situacija, kai veika vertinama kaip nepavojinga, nors BK ji tebėra įtvirtinta. Kaip teigia prof. V. Piesliakas, pasikeitus aplinkybėms, veikos pavojingumas gali išnykti, tačiau įstatymų leidėjas ne visada iškart spėja padaryti atitinkamų pakeitimų įstatyme, todėl gali būti atvejų, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą, tačiau įstatymų leidėjas dar nespėjo panaikinti jos

⁷⁶ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 1-oji knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*, supra note 37, p. 121.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos pripažįstant veikas mažareikšmėmis (BK 8 str. 2 d.) ir Teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis apžvalga. *Teismų praktika*, 2001 Nr. 14.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), supra note 3, p. 93.

⁷⁹ Piesliakas, V. *Ugolovnaja otvetstvennost i osvoboždenija ot nejo. Učebnoe posobie*, supra note 32, p. 51.

nusikalstamumo.⁸⁰ Kaip matyti, šis atvejis apima tokias situacijas, kai, nors veikos pavojingumas ir išnyksta, tačiau kitas jos požymis – priešingumas baudžiamajam įstatymui – lieka. Veikos priešingumas baudžiamajam įstatymui baudžiamosios teisės teorijoje yra įvardijamas kaip formalusis nusikalstamos veikos požymis. Jis atsispindi BK 2 str. 1 d., kur teigiama, kad asmuo atsako pagal šį kodeksą tik tuo atveju, jeigu jo padaryta veika buvo uždrausta baudžiamojo įstatymo, galiojusio nusikalstamos veikos padarymo metu. Iš esmės analogiškos nuostatos įtvirtintos ir tarptautiniuose dokumentuose, kur nurodyta, kad niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal galiojusius jų įvykdymo metu vidaus įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais.⁸¹ Taigi šio požymio esmė ta, kad siekiant asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn neužtenka veikos pavojingumo, būtinas ir jos įtvirtinimas BK. Tačiau neretai, ypač teismų praktikoje, kyla klausimų dėl šių požymių buvimo ar nebuvimo, jų vertinimo. Baudžiamosios teisės teorijoje, siekiant parodyti veikos pavojingumo ir priešingumo santykį, jų įtaką asmens atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą, dažnai kaip pavyzdys pateikiamas spekuliacijos atvejis. 1961 m. BK 164 str. buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už prekių ar kitokių reikmenų supirkimą ir perpardavimą, turint tikslą pasipelnyti. Tačiau 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, šios nusikalstamos veikos pavojingumas išblėso, įteisinus privatų verslą ji netgi tapo skatintina. Buvo laikomasi nuomonės, kad pasikeitus ekonominei situacijai, rinkos sąlygoms, asmenų, besiverčiančių prekių pirkimu-pardavimu, traukimas baudžiamajon atsakomybėn būtų sunkiai pateisinamas.⁸² Nepaisant to, kurį laiką straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už spekuliaciją, nebuvo panaikintas. Tas buvo padaryta tik 1993 m. birželio 10 d. įstatymu.⁸³ Taigi buvo susiklosčiusi situacija, kai veika lyg ir tapo nepavojinga, tačiau jos priešingumas baudžiamajam įstatymui dar nebuvo panaikintas. Tokiu atveju, spręsti asmenų, padariusį šį nusikaltimą baudžiamosios atsakomybės klausimą buvo pavesta teismams, kol įstatymų leidėjas pasisakys dėl šio veikos nusikalstamumo panaikinimo. Teismams buvo suteikta galimybė atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės motyvuojant tuo, kad nusikalstama veika prarado pavojingumą, nors jos priešingumas baudžiamajam įstatymui ir nebuvo panaikintas. Kaip teigia V. S. Egorovas, tokių situacijų, kai veika praranda pavojingumą „nereikėtų painioti su tais atvejais, kai dėl didelio masto pokyčių visuomenėje, apskritai yra panaikinamas veikos nusikalstamumas, nes tokiu atveju dingus nusikalstamos veikos požymiams atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos išnyksta ir šis institutas apskritai negali būti

⁸⁰ Pesljakas, V. *Ugolovnaja otvetstvennost i osvoboždenija ot nejo. Učebnoe posobie, supra note 32, p. 51.*

⁸¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (7 str. 1 d.). *Valstybės žinios*. 1995, Nr.40-987.

⁸² *Ugolovnoe pravo. Čast obshhaja, čast osobennaja* [Criminal law. General part and special part]. Moskva: Jurisprudencija. 1999, p. 242.

⁸³ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 1-oji knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida, supra note 37, p. 141.*

taikomas.⁸⁴ Veikos pavojingumo praradimas ir veikos nusikalstamumo panaikinimas (dekriminalizacija) yra dvi skirtingos teisinės kategorijos, kurių tapatinti nederėtų. BK komentare nurodyta, kad „veikos nusikalstamumą nustatantis įstatymas yra toks įstatymas, kuriame numatyta arba pakeista nusikalstamos veikos sudėtis, t.y. nebenumato buvusios nusikalstamos veikos sudėties arba sumažina jos sudėtį, numatant naujus arba atsisakant buvusių jos sudėties požymių.“⁸⁵ Taigi tuo atveju, kai atleidžiama nuo baudžiamosios atsakomybės, nusikalstama veika netenka tik vieno jai būdingo požymio – pavojingumo, o panaikinus veikos nusikalstamumą – ir pavojingumo, ir priešingumo baudžiamajam įstatymui, t.y. veika nebelaikoma uždrausta baudžiamuoju įstatymu, todėl apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti nė kalbos. Kitais žodžiais tariant, negalima asmeniui atleisti to, ko jis nepadarė. Be to, panaikinus veikos nusikalstamumą, galimas BK 3 str. nuostatų taikymas, numatantis, kad veikų nusikalstamumą panaikinantys baudžiamasis įstatymas turi grįžtamąją galią. Tuo tarpu atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, tokios galimybės numatyta nėra: asmuo pripažįstamas padariusiu nusikalstamą veiką ir tik po to svarstomas jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas. Teismų praktikoje neretai kyla problemų vertinant ar nusikalstama veika prarado pavojingumą, ar buvo panaikintas jos nusikalstamumas. Ypač tokių situacijų pasitaiko nagrinėjant kontrabandos bylas. Antai, „G. S. buvo kaltinamas tuo, kad 2002 m. liepos 1 d. sukurstė V. S. kontrabandos būdu per Lietuvos Respublikos sieną į Lenkijos Respubliką pergabenti automobilio salone paslėptą užsienio valiutą – 139 120 Jungtinės Karalystės svarų sterlingų (774 570,24 Lt), o V. S. tuo, kad šią valiutą, kurios vertė viršija 250 MGL gabeno, nepateikdamas jų muitinės kontrolei.“⁸⁶ Pirmosios instancijos teismas G. S. ir V. S. atleido nuo baudžiamosios atsakomybės jų padarytai veikai dėl aplinkybių pasikeitimo tapus nepavojingai. Savo sprendimą motyvavo tuo, kad Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos (toliau – ES) nare, keleiviai, vykstantys ES šalių teritorija, neprivalo pateikti muitinės kontrolei jų gabenamo turto ir pinigų. Apeliacinės instancijos teismas priėmė kitokį sprendimą ir G. S. ir V. S. nuosprendžiu išteisino nepadarius nusikalstamos veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Teismas padarė išvadą, kad pinigų gabenimas iš Lenkijos Respublikos į Lietuvos Respubliką, nepateikiant jų muitinės kontrolei, nebėra nusikaltimas, veika yra dekriminalizuota. Tokį sprendimą argumentavo tuo, kad 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. X-272 BK papildžius 199¹ str., BK 199 str. 1 d. šiuo metu reglamentuoja tik daiktų gabenimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną iš trečiųjų šalių (ne ES valstybių) ar į trečiąsias šalis. Prekių (pinigų) įvežimas iš ES valstybės narės į Lietuvos

⁸⁴ Egorov, V. S., *Teoretičeskije voprosy osvoboždenija ot ugolovnoj otvetstvennosti*, supra note 58, p. 207.

⁸⁵ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*, supra note 3, p. 35-37.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 4 d. nutartis G. S., V. S. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-281/2006).

Respubliką negali būti kvalifikuojamas kaip kontrabanda pagal BK 199 str. 1 d. Teismo nuomone, jokie šiuo metu galiojantys aktai neįpareigoja, gabenant pinigus iš ES valstybės į Lietuvos Respubliką, pateikti juos muitinės kontrolei. Prokuroras nuosprendį apskundė kasacine tvarka, motyvuodamas tuo, kad BK 199 str. 1 d. numatyta veika nebuvo dekriminalizuota, t.y. kontrabandos nusikalstamumas nebuvo panaikintas, šis straipsnis nebuvo keistas ir jo sudėtis nesusiaurėjo. LAT pritarė prokuroro nuomonei dėl dekriminalizacijos nebuvimo ir nurodė, kad G. S. ir V. S. veika jos padarymo momentu buvo ir pavojinga, ir uždrausta baudžiamojo įstatymo. Visgi, LAT, pritardamas apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad šiuo metu galiojantys teisės aktai neįpareigoja pateikti muitinės kontrolei pinigų, gabenamų į Lietuvos Respubliką iš kitos ES valstybės ir kad tokia veika nėra nusikalstama, pabrėžė, kad tai nereiškia, kad nėra nusikalstama BK 199 str. 1 d. numatyta veika. Be kita ko nurodė, kad vienu ar kitu daiktų pateikimo muitinei privalomumas ar neprivalomumas, nustatytas specialiais teisės aktais, reiškia vienos ar kitos veikos pavojingumą ar nepavojingumą, o ne tos veikos numatymą ar nenumatymą baudžiamajame įstatyme. Norminiai aktai, numatantys minėtą asmens pareigą, nėra baudžiamasis įstatymas, todėl jų pasikeitimai nereiškia baudžiamojo įstatymo pasikeitimo. Taigi teismas konstatavo, kad nors po 2004 m. gegužės 1 d. pinigų gabenimas per Lietuvos Respublikos sieną iš ES valstybės, nepateikiant jų muitinei, nėra pavojingas ir todėl nėra nusikalstamas, tačiau BK 199 str. nebuvo pakeistas ir todėl tokių veikų, padarytų iki 2004 m. gegužės 1 d. nusikalstamumas nebuvo panaikintas. BK 199¹ str. straipsnis BK 199 str. numatyto nusikaltimo sudėties požymių taip pat nepakeitė ir nėra veikos nusikalstamumą panaikinančiu įstatymu (BK 3 str. 2 d.). Manytume, kad šioje byloje teismas teisingai nustatė, kad BK 199 str. numatyta veika nebuvo dekriminalizuota, todėl paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo, pritaikydamas BK 36 str., kaltinamuosius atleido nuo baudžiamosios atsakomybės pripažinus, kad jų veika dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojinga. Visgi, kitoje byloje, buvo priimtas kitoks sprendimas: „L. B. buvo nuteistas už kad 1995 m. rugsėjo 7 d., veikdamas grupe su R. J. kontrabandos būdu iš Lietuvos Respublikos į Latvijos Respubliką gabeno muitinės kontrolei privalomus pateikti pinigus, kurių vertė viršijo 250 MGL, t.y. 57 500 JAV dolerių (230 00 Lt). Taip pat už tai, kad 1995 m. rugsėjo 13 d. kontrabandos būdu iš Latvijos Respublikos į Lietuvos Respubliką įvežė benzino, kurio vertė 57 500 JAV dolerių (230 00 Lt). ir už tai, kad 1995 m. rugsėjo 27 d. kontrabandos būdu iš Latvijos Respublikos į Lietuvos Respubliką įvežė benzino, kurio vertė 94 000 JAV dolerių (376 000 Lt). Nuteistasis tokį teismo sprendimą apskundė kasacine tvarka, motyvuodamas tuo, kad jis nepagrįstai nuteistas už veikas, kurios yra praradusios pavojingumą. LAT plenarinė sesija nurodė, kad L. B. veika, kaip kontrabanda, kvalifikuota teisingai. Be to, pabrėžė, kad nuo 2004 m. gegužės 1 d. Latvijos Respublikos bei Lietuvos Respublikos valstybėms tapus ES narėmis ir įkūrus vieningą muitų

sistemą, kontrabandos, kaip veikos, pavojingumas visuomenei, priešingumas teisei, taip pat baudžiamumas neišnyko, t.y. ji nebuvo dekriminalizuota, tik nebeliko pareigos pateikti muitinės kontrolei prekių, gabenamų per vidines ES valstybių sienas.⁸⁷ Teismas nustatė, kad tokios aplinkybės lėmė kitokią nuteistojo L. B. veikos pavojingumo vertinimą, tačiau šioje byloje BK 36 str. taikytas nebuvo, tiesiog į tai buvo atsižvelgta skiriant bausmę, nes skirta mažesnė nei sankcijos vidurkis laisvės atėmimo bausmė. Toks teismo sprendimas visiškai skiriasi nuo anksčiau paminėtos bylos, kurioje BK 36 str. nuostatos buvo pritaikytos, nors kontrabandos mastas iš esmės buvo panašus – 774 570, 24 Lt, L. B. baudžiamojoje byloje – 836 000 Lt. Veikos padarymo būdas taip pat labai nesiskyrė: pirmojoje byloje valiuta buvo gabenama paslėpus automobilio salone, antruoju – slepiama po nuteistojo L. B. rūbais. Taigi, kaip matyti, iš esmės esant panašioms aplinkybėms, teismai skirtingai vertina veikos pavojingumo praradimą ir dėl to priima skirtingus sprendimus: vienu atveju asmenis patraukia baudžiamojon atsakomybėn ir paskiria bausmę, kitu – pritaiko BK 36 str. ir nuo jos atleidžia. Antai, vienoje byloje teismas nepritaikęs BK 36 str. nurodė, kad „atsižvelgdamas į pasikeitusį veikos pavojingumą skiria nuteistajam švelnesnę bausmę – ne straipsnio (BK 199 str. 1 d.) sankcijoje numatytą ilgalaikį laisvės atėmimą, bet alternatyvią bausmę (baudą).⁸⁸ Galime daryti išvadą, kad nors ir „pasikeitus veikos pavojingumui asmuo nėra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės tuo atveju teismai turėtų atsižvelgti į faktinių aplinkybių pasikeitimą skiriant kaltininkui bausmę.“⁸⁹

Sprendžiant klausimus, kylančius kontrabandos bylose, dėl to, kaip veikos pavojingumo ir priešingumo aspektu vertinti veikas, padarytas iki 2004 m. gegužės 1 d. per ES šalių narių vidines sienas, reikėtų atsižvelgti į vieną LAT konsultacijų, kurioje išaiškinta, kad „tokių veikų nusikalstatmumas nėra panaikintas, kad kontrabanda išlieka priešinga teisei. Tačiau, atsižvelgę į konkrečias veikos padarymo aplinkybes, teismai turėtų kelti veikų pavojingumo praradimo klausimą ir spręsti, ar nėra galimybės taikyti BK 36 str. nuostatas.“⁹⁰ Nors įsakmiai ir nėra nurodyta kaip turėtų būti vertinamos tokios situacijos, visgi matyti, kad kiekvienu atveju, įvertinus faktines bylos aplinkybes, turėtų būti svarstomas klausimas dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės.

Teismai, spręsdami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą klausimą, atsižvelgia į jos pavojingumo pobūdį ir laipsnį. Antai, jau minėtoje L. B. byloje teismas netaikė BK 36 str., tokį savo sprendimą motyvuodamas tuo, kad

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis *L. B. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-444/2005).

⁸⁸ Nutartis *L. S. baudžiamojoje byloje*, *supra* note 59.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 9 d. nutartis *E. K., R. G., L. Š. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-340/2006).

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. spalio 7 d. konsultacija Nr. B3-338. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22, p. 381.

atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės siejamas ne tik su faktinių aplinkybių pasikeitimu, bet ir su nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžiu bei laipsniu. Šioje byloje teismas pabrėžė, kad „didelį padarytos veikos pavojingumą lėmė didelis kontrabandos mastas, jos padarymo būdas ir žalos, kilusios šalies finansų sistemai dėl nesumokėtų mokesčių, dydis.“⁹¹ Analogiškas sprendimas buvo priimtas ir kitoje byloje.⁹² Taigi galime teigti, kad nusikalstamų veikų pavojingumui apibūdinti svarbūs du terminai: 1) nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis ir 2) nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis suvokiamas kaip kokybinė nusikalstamos veikos charakteristika, o pavojingumo laipsnis – kaip kiekybinė.⁹³ Pavojingumo pobūdis, visų pirma, yra išreiškiamas per objektą, t.y. vertybes į kurias kėsiamasi, taip pat atsižvelgiama ir į pačios veikos pobūdį, padarinius, kaltės formą. Tuo tarpu pavojingumo laipsnį išreiškia tokie nusikalstamos veikos sudėties požymiai kaip nusikalstamos veikos dalykas, jos padarymo būdas, vieta, laikas, priemonės, aplinkybės, specialaus subjekto požymiai, tikslas bei motyvas. Remiantis nusikalstamos veikos pavojingumo laipsniu yra išskiriamos ir nusikalstamos veikos sudėtys: pagrindinės, kvalifikuotos, privileijuotos. Kalbant apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, baudžiamosios teisės teorijoje pasisakoma, kad tam tikrais atvejais pavojingumą gali prarasti ir veika, turinti kvalifikuojančių požymių.⁹⁴ Antai, vienoje baudžiamojoje byloje nuteistasis V. K., išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka, remiantis BK 36 str. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl BK 213 str. 2 d. padarytos veikos, t.y. dėl didelės vertės vertybinio popieriaus (dėl vekselio 51 000 Lt sumai) suklastojimo ir laikymo.⁹⁵ Kitoje byloje V. Š. buvo nuteistas už veiką, numatytą BK 300 str. 2 d., t.y. už žinomai netikro vairuotojo pažymėjimo laikymą. Kasaciniame skunde nuteistasis prašė pritaikyti BK 36 str. ir jį nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti. LAT tokį skundą atmetė ir nurodė, kad „nepagrįsta kasacinio skundo pozicija, jog V. Š. padaryta veika prarado pavojingumą, nes ši veika atitinka kvalifikuotą dokumentų suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudėtį. Šiais nusikaltimais yra pažeidžiama valdymo tvarka, jie yra gana plačiai paplitę ir kelia grėsmę valdymo tvarkai.“⁹⁶ Kaip matyti, teismai skirtingai vertina situacijas, kai asmenys padaro veikas, turinčias kvalifikuojančių požymių: vienu atveju į tai dėmesys nėra kreipiamas, o kitu – tai tampa pagrindiniu argumentu, neleidžiančiu pritaikyti BK 36 str. nuostatų. Manytume, kad šiuo atveju pritarina tai pozicijai, kad nustačius, jog asmens padaryta veika turi kvalifikuojančių požymių

⁹¹ Nutartis L. B. baudžiamojoje byloje, *supra* note 87.

⁹² Nutartis L. S. baudžiamojoje byloje, *supra* note 59.

⁹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), *supra* note 3, p. 93-94.

⁹⁴ *Ibid.*, p. 228.

⁹⁵ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 18 d. nuosprendis V. K., K. A. baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-177/2009).

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 31 d. nutartis V. Š. baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-87/2009).

atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neturėtų būti taikomas, nes tokiu būdu parodomas didesnis veikos pavojingumas, o tokios veikos vargu ar gali prarasti pavojingumą, netgi esant faktinių aplinkybių pasikeitimui.

Pagal nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdį ir laipsnį yra skiriamos nusikalstamų veikų rūšys ir nusikaltimų kategorijos.⁹⁷ Remiantis BK nuostatomis matyti, kad nusikaltimai, atsižvelgiant į kaltės formą gali būti skirstomi į tyčinius ir neatsargius (BK 11 str. 2 d.) Savo ruožtu tyčiniai nusikaltimai pagal savo pavojingumą yra skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius (BK 11 str. 2-6 d.) Tuo tarpu neatsargūs nusikaltimai į kategorijas nėra skirstomi. Analizuojant BK 36 str. normos formuluotę, o būtent atskirą jos elementą „padaręs nusikalstamą veiką“, matyti, kad jos taikymas yra sietinas tik su terminu „nusikalstama veika“, tiksliau su jos rūšimis – nusikaltimu ir baudžiamuoju nusižengimu. Kaip matyti, šiuo atveju normos taikymas neribojamas padaryto nusikaltimo sunkumu. Žvelgiant į užsienio valstybių BK, kuriuose numatyta galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai jis pats ar jo padaryta veika praranda pavojingumą, paminėtina, kad absoliuti jų dauguma atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės sieja su nusikaltimo kategorija⁹⁸, o nesiejamas tik Gruzijos (70 str.) ir Uzbekistano BK (65 str.) Tuo tarpu, Kazachstano BK 68 str. nusikaltimo kategorija siejama tik toje dalyje, kur asmuo praranda pavojingumą. Beveik visuose užsienio valstybių BK, kaip ir Lietuvos Respublikos BK, nusikaltimai skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Tačiau šių šalių BK galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės yra tik tuo atveju, jeigu buvo padarytas nesunkus ar apysunkis nusikaltimas. Dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas nėra keliamas. Žinoma, kiekviena valstybė skirtingai turi apibrėžusi ribas, kokie nusikaltimai kam yra priskiriami. Lietuvos Respublikos BK 11 str. 3-6 d. numatyta, kad nesunkiu laikomas nusikaltimas, už kurį BK didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo, apysunkiu – viršija trejus metus, bet neviršija šešerių metų, sunkiu – viršija šešerius, bet neviršija dešimties metų ir labai sunkiu – viršija dešimt metų laisvės atėmimo. Užsienio valstybėse ribos, apibrėžtos įstatyme, iš esmės taip pat labai nesiskiria. Antai, dažniausiai nesunkiems nusikaltimams priskiriamos veikos, už kurias BK numatyti dveji – treji metai laisvės atėmimo, apysunkiems penkeri – septyneri, sunkiems dažniausiai neviršija dešimties – dvylikos metų, o labai sunkiems viršija dešimt ar dvylika metų laisvės atėmimo. Taigi iš esmės nusikaltimų kategorijos tiek Lietuvos Respublikos, tiek užsienio šalių BK panašios. Tačiau kyla klausimas: nors Lietuvos Respublikos BK ir neriboja 36 str. taikymo nusikalstamų veikų ir jų kategorijų atžvilgiu,

⁹⁷ Nutartis N. B., J. P. baudžiamojoje byloje, supra note 75.

⁹⁸ Armėnijos BK 74 str., Azerbaidžano BK 74 str., Kazachstano BK 68 str., Moldovos BK 58 str., Tadžikistano BK 74 str., Ukrainos BK 48 str.

visgi ar turėtų taip būti – ar galima atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės dėl bet kokių nusikalstamų veikų? Būtų sunku su tuo sutikti, nes vargu, ar daugelis sunkių, o juolab labai sunkių nusikaltimų galėtų prarasti pavojingumą, net ir pasikeitus tam tikroms aplinkybėms. Tokia nuomonė išsakoma ir baudžiamosios teisės teorijoje. Antai, kaip teigia S. G. Kelina, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti taikomas tik dėl nesunkių nusikaltimų, o už sunkius nusikaltimus baudžiamoji atsakomybė turėtų kilti.⁹⁹ Analizuojant teismų praktiką, visgi sutinkama bylų, kuriose atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas svarstomas net kai padaromas sunkus nusikaltimas. Pagrindė su tokiais atvejais susiduriama, kai nagrinėjamos bylos pagal BK 135 str., BK 199 str. 1 ir 2 d. (dažniausiai), BK 200 str., BK 292 str. 2 d., jau minėti atvejai dėl BK 213 str. 2 d. ir 300 str. 2 d. Visi šie išvardinti nusikaltimai priskiriami sunkių nusikaltimų kategorijai. Teismai, sprenddami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą, dažnai atsižvelgia į nusikaltimo kategoriją ir, jeigu padarytas sunkus nusikaltimas, BK 36 str. netaiko. Antai, „R. G. buvo nuteistas už tai, kad padarė BK 199 str. 2 d. numatytą nusikaltimą. Apeliaciniame skunde R. G. prašė taikyti BK 36 str., tačiau teismas, atmesdamas tokį skundą be kitų argumentų nurodė, kad R. G. padarė kvalifikuotą kontrabandą, numatytą LR BK 199 str. 2 d. Šis nusikaltimas yra priskirtas sunkių nusikaltimų kategorijai, o sunkus nusikaltimas nepraranda pavojingumo netgi esant faktiniam aplinkybių pasikeitimui.“¹⁰⁰ Analogiška argumentacija buvo pateikta ir S. D. baudžiamojoje byloje, kurioje jis iš asmeninių paskatų tyčia sunkiai sužalojo nukentėjusįjį R. A., t.y. padarė nusikaltimą, numatytą BK 135 str.. Teismas, netaikydamas BK 36 str. nurodė, kad „kasatoriaus prašymas pritaikyti BK 36 straipsnį ir atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti patenkintas, nes kasatorius padarė sunkų nusikaltimą, jo tyčiniiais veiksmais buvo sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata.“¹⁰¹ Taigi iš esmės panaši argumentacija nurodoma kiekviename teismo sprendime, kai padarytas sunkus nusikaltimas, tačiau, kaip buvo minėta, pasitaiko ir diskutuotinų sprendimų.

Kalbant apie labai sunkius nusikaltimus, paminėtina tai, kad nors teismų praktikoje ir nedažnai, tačiau atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas keliamas ir tokiose bylose. Tokių atvejų pasitaiko nagrinėjant bylas dėl BK 100 str. ar 102 str. Dažniausiai bylos dėl šių nusikaltimų nagrinėjamos praėjus daug laiko, todėl teismai didesnę dėmesį taikydami BK 36 str. skiria aplinkybių pasikeitimui, visiškai pamiršdami paties nusikaltimo

---

⁹⁹ Kelina, S. G. *Teoretičeskije voprosy osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti* [Theoretical issues of the exemption from criminal liability]. Moskva. 1974, p. 71, 103.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 30 d. nutartis R. G. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-291/2010).

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis S. D. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-480/2008).

pavojingumo pobūdį ir laipsnį.¹⁰² Manytume, kad pritartina tokiai teismų praktikai, kai tiek sunkių, tiek labai sunkių nusikaltimų padarymo atvejais, netgi esant faktinių aplinkybių pasikeitimui, BK 36 str. nuostatos nebūtų taikomos, kad į pasikeitusį veikos pavojingumą būtų atsižvelgiama nebent tik skiriant bausmę. Kita vertus, dėl baudžiamųjų nusižengimų, neatsargių arba nesunkių ar apysunkių tyčinių nusikaltimų, BK 36 str., esant visoms reikiamoms sąlygoms, galėtų būti taikomas. Siekiant teisinio aiškumo, apibrėžtumo, manytume, būtų tikslinga BK 36 str. normą papildyti taip: „Asmuo, padaręs *baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkių ar apysunkį tyčinį nusikaltimą* gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu...“. Įtvirtindamas šiuos pakeitimus, įstatymų leidėjas iš esmės tik konstatuotų tai, kas teismų praktikoje ir taip jau nusistovėję, o taip pat padėtų išvengti skirtingo šios normos aiškinimo ir taikymo ateityje. Be to, toks normų formulavimas aptinkamas ne tik užsienio valstybių BK, bet pastebimas ir analizuojant kitas Lietuvos Respublikos BK numatytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kaip antai: BK 38 str., 39 str. (tiesa, nurodomas tik baudžiamasis nusižengimas ir neatsargus nusikaltimas) bei 40 str. Šiuose straipsniuose taip pat nurodomos nusikalstamos veikos rūšys bei išskiriamos nusikaltimų kategorijos, kurioms esant numatyta galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Toks BK 36 str. formulavimas būtų naujovė, nes 1961 m. BK atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, taipogi nebuvo siejamas su nusikaltimo kategorijomis.

Kaip jau buvo minėta, BK 36 str. normos formuluotė pradedama taip: „Padaręs nusikalstamą veiką asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu...“. Kaip matyti, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti tik toks asmuo, kuris padarė nusikalstamą veiką. Tačiau svarbu išsiaiškinti, ką reiškia „padarė nusikalstamą veiką“. BK 2 str. 4 d. nurodyta, kad asmuo pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tuo atveju, jeigu jo padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Taigi norint konstatuoti nusikalstamos veikos padarymo faktą, būtina nustatyti visus jos sudėčiai būdingus požymius. Kitaip tariant, nusikalstamos veikos sudėtis yra baudžiamosios atsakomybės pagrindas, todėl, norint pritaikyti BK 36 str., visų pirma, svarbu nustatyti, kad asmuo tą veiką padarė, t.y. kad jo veikoje yra visi nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Nors BK ir nerasime termino „nusikalstamos veikos sudėtis“ apibrėžimo, tačiau BK komentare nurodoma, kad ji suprantama kaip „baudžiamajame įstatyme numatytų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, kurie apibūdina pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą,

---

¹⁰² Plačiau apie tai žiūrėti poskyryje „Aplinkybių pasikeitimas, kai asmuo praranda pavojingumą bei santykis su atleidimu nuo bausmės dėl ligos“.

visuma¹⁰³. Ji yra nusikalstamos veikos pavojingumo išraiška baudžiamajame įstatyme, todėl apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės galima kalbėti tik tuomet, kai yra nustatyti visi nusikalstamos veikos sudėčiai būdingi požymiai. Kaip teigia V. V. Sverčkovas, jeigu nepadarytas nusikaltimas, nėra ir baudžiamosios atsakomybės, o juolab negali būti ir atleidimo nuo jos.¹⁰⁴ Tačiau praktikoje pasitaiko keistų teismo sprendimų, kai pripažinęs, kad nėra kurio nors vieno baudžiamajai atsakomybei kilti požymio, teismas visgi pritaiko BK 36 str. ir atleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės. Antai, jau anksčiau minėtoje byloje dėl vekselio 51 000 Lt sumai suklastojimo ir laikymo (pagal BK 213 str. 2 d.) asmuo, remiantis BK 36 str., buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Teismas tokį sprendimą motyvavo taip: „teismas mano, kad vekselis, nepateiktas apmokėjimui per įstatymo nustatytą terminą, negali būti laikomas vertybiniu popieriumi, jis yra niekinis, negalintis sukelti teisinių pasekmių. Nesant nusikaltimo dalyko, kaltinamojo V. K. veika negali būti vertinama kaip nusikalstama veika, ji yra praradusi pavojingumą.“¹⁰⁵ Tokia teismo argumentacija kelia abejonių. Nors teismas konstatavo, kad nėra nusikaltimo dalyko, tačiau visgi pritaikė BK 36 str. nuostatas ir kaltinamąjį atleido nuo baudžiamosios atsakomybės. Nesant bent vieno nusikalstamos veikos sudėties požymio (šiuo atveju, nesant nusikaltimo dalyko – vertybinio popieriaus) baudžiamoji atsakomybė apskritai neturėtų kilti, taigi ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas taipogi neturėtų būti svarstomas. Be to, netgi esant kitokiai argumentacijai, vargu, ar galėjo būti pritaikytas BK 36 str., nes BK 213 str. 2 d. numatytas nusikaltimas priskiriamas sunkių nusikaltimų kategorijai, o tokiu atveju, kaip jau buvo minėta, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas išvis neturėtų būti keliamas.

Apibendrinant galima teigti, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas gali būti svarstomas tik tada, kai nustatyta, kad asmens veikoje yra nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Tačiau ir tai nereiškia, kad bus pritaikytas BK 36 str. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika (ar asmuo) praranda pavojingumą priklauso ne tik nuo faktinių aplinkybių pasikeitimo, tačiau ir nuo pačios veikos pavojingumo pobūdžio ir laipsnio. Dėl to, paprastai, dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neturėtų būti taikomas. Visgi norint visiškai atskleisti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, svarbu aptarti ne tik aspektus, susijusius su nusikalstama veika, jos pavojingumu, tačiau išsiaiškinti ir klausimus, liečiančius patį asmenį bei jo pavojingumo vertinimą. Nors tiek nusikalstamos veikos, tiek asmens pavojingumo praradimas yra dvi atskiros

¹⁰³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), supra note 3, p. 25.

¹⁰⁴ Sverčkov, V. V., *Osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti, prekrashhenie ugovnogo dela (presledovaniya), otkaz v ego vozbuždenii: problemy teorii i praktik*, supra note 54, p. 96.

¹⁰⁵ Nuosprendis V. K., K. A. baudžiamojoje byloje, supra note 95.

sąlygos, paminėtina, kad egzistuoja ir tam tikras jų tarpusavio ryšys: nusikalstamai veikai praradus pavojingumą, ne tokiu pavojingu tampa ir pats asmuo.

2.2. Asmuo ir jo pavojingumo vertinimas bei santykis su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatimi

BK 36 str. be „nusikalstamos veikos pavojingumo“, naudojamas ir kitas terminas „asmens pavojingumas“. Kaip buvo minėta, tai yra dvi alternatyvios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos, todėl norint pritaikyti minėtą straipsnį, užtenka bent vienos iš jų. Visgi norėdami atskleisti „asmens pavojingumo“ sampratą, visų pirma, turime išsiaiškinti apskritai kokie asmenys gali būti pripažinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės subjektais. Beje, paminėtina, kad šie bendri klausimai apie asmens sampratą yra svarbūs norint pritaikyti abi anksčiau paminėtas sąlygas, t.y. tiek kai nusikalstama veika, tiek kai asmuo praranda pavojingumą.

Baudžiamojoje teisėje sąvoka „asmuo“ vartojama dviem prasmėmis: ji apima tiek fizinius, tiek juridinius asmenis. Turbūt nekyla abejonų, kad fizinis asmuo yra pagrindinis baudžiamosios atsakomybės subjektas, todėl įstatymų leidėjas, BK įtvirtindamas veikas kaip nusikalstamas, visų pirma, turėjo tikslą uždrausti pavojingiausias fizinių asmenų poelgius ir numatyti sankcijas už šių draudimų nepaisymą. Kalbant apie juridinius asmenis, paminėtina, kad nors baudžiamosios teisės doktrinoje lig šiol ir nėra vieningos nuomonės dėl jų baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme tikslingumo, tačiau, kaip matyti iš BK, įstatymų leidėjo pozicija gana aiški – galima ir juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra pasakęs, kad „Konstitucijoje *expressis verbis* nėra nustatyta, kad baudžiamosios atsakomybės subjektu gali būti tik fizinis asmuo ar kad tokios atsakomybės subjektu negali būti juridinis asmuo.“¹⁰⁶ Visgi, nesigilindami į juridinių baudžiamosios atsakomybės istorinius aspektus ar kitus niuansus dėl jų baudžiamosios atsakomybės reikalingumo, galime paminėti pagrindinius reikalavimus jų baudžiamajai atsakomybei kilti. Visų pirma, paminėtina, kad juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė galima tik tada, kai tokia galimybė numatyta BK specialiosios dalies straipsnyje. Tai reiškia, kad baudžiamosios atsakomybės klausimas jiems gali būti keliamas toli gražu ne dėl visų nusikalstamų veikų. Greita to, norint patraukti juridinį asmenį baudžiamajon atsakomybėn, būtina nustatyti ir BK 20 str. numatytas sąlygas. Taigi tiek fizinis, tiek juridinis asmuo gali būti baudžiamosios atsakomybės subjektais. Tačiau kyla klausimas kaip yra atleidimo nuo

---

¹⁰⁶ *Valstybės žinios, supra note 7.*

baudžiamosios atsakomybės atveju. Remiantis BK 36 str. įtvirtinta bendra sąvoka „asmuo“, matyti, kad įstatymų leidėjas neriboja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo fizinių ir (ar) juridinių asmenų atžvilgiu tiek tada, kai nusikalstama veika, tiek kai pats asmuo praranda pavojingumą. Kaip jau minėjome, nusikalstama veika ir jos pavojingumas nepriklauso nuo asmens, t.y. asmuo neįtakoja pačios veikos pavojingumo, tai yra objektyvi jos savybė, todėl natūralu, kad jeigu nusikalstama veika praranda pavojingumą, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės tuo pagrindu galima ne tik fizinį, bet ir juridinį asmenį. Gi iš esmės, tiek fizinis, tiek juridinis asmuo atsako už tą pačią veiką, todėl jeigu nusikalstama veika nepriklausomai nuo jų tampa nepavojinga, nėra svarbu pačios fizinio ar juolab juridinio asmens savybės. Kitas klausimas, kaip pats juridinis asmuo gali prarasti pavojingumą? Kalbant apie jo pavojingumą, visų pirma, asociacija kyla su fiziniu asmeniu ir jo pavojingumo vertinimu. Atrodo, sunku įsivaizduoti, kaip pats juridinis asmuo gali būti pavojingas ir juolab tą pavojingumą prarasti. Tačiau, kaip jau buvo minėta, iš esmės juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė išvedama iš fizinio asmens, kaip antai užtenka nustatyti fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos sudėtį, žinoma, ir BK 20 str. sąlygas, ir juridinis asmuo taip pat gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Antai, D. Soloveičikas teigia, kad „fizinio asmens, veikiančio juridinio asmens vardu, veika ir kaltė yra adaptuojama, transformuojama bei pritaikoma (priskiriama) juridiniam asmeniui.“¹⁰⁷ Todėl juridinio asmens pavojingumo praradimą taip pat būtų galima grįžti tuo, kad fizinio asmens pavojingumo praradimas „adaptuojamas“ ir juridiniam asmeniui. Juk jeigu būtų pripažinta, kad fizinis asmuo prarado pavojingumą dėl tam tikros konkrečios nusikalstamos veikos (už kurią atsakyti tenka ir juridiniam asmeniui), tai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės reikėtų abu subjektus, argumentuojant tuo, kad nebūtų buvęs fizinis asmuo pavojingas (nebūtų padaręs nusikalstamos veikos), nebūtų reikėję atsakyti ir juridiniam asmeniui. Juridinis asmuo teisinių santykių subjektu yra tik per fizinius asmenis, todėl, būdamas priklausomas nuo jų poelgių, būdamas jų kūrinium, logiška, kad pats jis „savarankiškai“ pavojingumo nepraras. Visgi analizuodami teismų praktiką, nerasime nė vienos bylos, kurioje būtų kaltinamas juridinis asmuo ir po to svarstomas jo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Visos bylos, kuriose sprendžiamas BK 36 str. taikymo klausimas, buvo tik dėl fizinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų, todėl juridinių asmenų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal komentuojamą straipsnį kol kas yra labiau teorinė nei praktinė galimybė. Žvelgiant į teismų praktiką matyti, kad veikų, už kurias baudžiamojon atsakomybėn būtų galima traukti juridinį asmenį, o po to, pritaikant BK 36 str., jį nuo jos atleisti, nėra daug. Čia galime paminėti nebent BK 199 str., 199¹ str., 200 str. ir 292 str., 300 str.

---

¹⁰⁷ Soloveičikas, D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius, 2005, p. 90.

Išsiaiškinus asmens sampratą, kyla klausimas, kaip suprasti asmens pavojingumą? Tai kokia nors įgimta ar įgyta savybė? Asmuo pavojingas sau ar kitiems? Ir išvis ar asmens pavojingumas gali būti prarandamas? Ir jeigu taip, kokioms sąlygoms esant tai gali įvykti? Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis „pavojingas“ apibrėžiamas kaip „gresiantis pavojais“.¹⁰⁸ Tai nėra informatyvus apibrėžimas, kadangi jis nepaaiškina šio „pavojingumo“ turinio. Taigi lieka neaišku, kokioms sąlygoms esant, kokiai situacijai iškilus galima spręsti, kad asmuo yra pavojingas. Turbūt, visų pirma, nesuklysimė, jeigu teigsime, kad tam tikra prasme asmens pavojingumą parodo jo padaryta nusikalstama veika. Per ją asmuo išreiškia savo antisuomenines nuostatas, parodo savo neteisėto elgesio kryptingumą, nukreiptą įstatymo saugomų vertybių link. Visos šios neigiamos asmens savybės parodo jo socialinį pavojingumą. Antai, A. B. Sacharovas nusikaltėlio asmenybę sieja su visuomeniniu pavojumi, t.y. asmens galėjimu padaryti nusikaltimą, o G. A. Avanesovas ją apibūdina kaip „asmenybę žmogaus, tyčia padariusio visuomenei pavojingą veiką, draudžiamą baudžiamojo įstatymo.“¹⁰⁹ Taigi taip pat sieja su visuomeniniu pavojumi.

Kriminologų nuomone, asmenybės socialinis pavojingumas dažniausiai formuojasi dar iki nusikalstamos veikos padarymo. Asmenybei nuolat pažeidžiant moralės bei kitas socialines normas, formuojasi kriminogeninis jo kryptingumas, todėl tokia asmenybė įvardijama kaip visuomenei pavojingas asmuo, galintis padaryti nusikalstamą veiką.¹¹⁰ A. I. Dolgova tokį asmenį apibrėžia terminu „kriminogeninė asmenybė“, t.y. kelianti potencialų pavojų, turinti polinkį daryti nusikaltimus, asmenybė.¹¹¹ Tačiau pabrėžtina, kad apie nusikaltėlio asmenybę¹¹² galima kalbėti tik tuo atveju, kai asmenybės savybės lemia nusikalstamą veiką ar bent jau turi didelę reikšmę jai formuojantis.¹¹³ Apibendrinami kriminologų pateiktus samprotavimus, galime išskirti du veiksnius, kurie apibrėžia nusikaltėlio (kaltininko) asmenybės socialinį pavojingumą: 1) padaryta nusikalstama veika bei 2) ją padariusio asmens savybės. Paminėtina, kad visos neigiamos asmens savybės nėra įgimtos, jos atsiranda veikiant išoriniams aplinkos veiksniams. Taigi asmens pavojingumas yra įgyta ir tokiu būdu kintanti savybė, kuri didžiąja dalimi priklauso nuo aplinkos, todėl esant atitinkamoms aplinkybėms, kurios teigiamai veikia asmenį, gali būti keliamas ir klausimas dėl asmens pavojingumo praradimo, tokiu būdu ir dėl jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės.

¹⁰⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, supra* note 9.

¹⁰⁹ Pocius, A. Nusikaltėlio asmenybės samprata Rusijos autorių kriminologinių koncepcijų kontekste. *Jurisprudencija*. 2007, 5 (95): 72.

¹¹⁰ *Kriminologija: vadovėlis*. /Moksliniai redaktoriai G. Babachinaitė ir A. Kiškis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2010, p. 245.

¹¹¹ Pocius, A., *Jurisprudencija, op. cit.*, p. 73.

¹¹² BK termino „nusikaltėlio asmenybė“ nerasime. Siekiant išvengti nekaltumo prezumpcijos principo pažeidimo, vietoje minėto vartojamas kitas terminas – „kaltininko asmenybė“.

¹¹³ *Kriminologija: vadovėlis*. /Atsakingasis redaktorius J. Bluvšteinas. Vilnius: Prada. 1994, p. 82.

Nuspręsti asmuo pavojingas ar ne, nėra lengva, netgi esant aplinkybių pasikeitimui. Turbūt būtų sunku garantuoti, kad vienos ar kitos aplinkybės taip paveikė asmenį, kad jis tikrai nebedarys naujų nusikalstamų veikų, t.y. nebebus socialiai pavojingas. Atsižvelgiant į visas aplinkybes galima tik daugiau ar mažiau tikėtis, kad asmuo yra linkęs pasitaisyti, daugiau nebebusikalsti. Tik tokiam asmeniui gali būti suteikiamas antras šansas, galimybė išvengti patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. Įstatyme nėra įtvirtinto imperatyvo, kad asmuo nebedarytų naujų nusikalstamų veikų, nes, kaip jau buvo minėta, šis reikalavimas iš esmės atspindi pačioje sąlygoje, t.y. asmens pavojingumo praradimas pats suponuoja, kad asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų, nes jo pavojingumas būtent ir pasireiškė per nusikalstamos veikos padarymą. Taigi, jeigu teismas nusprendžia, kad pasikeitė aplinkybės ir jos leidžia daryti išvadą, kad asmuo prarado pavojingumą, jis priima sprendimą tokį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau kyla klausimas, ar įstatyme neturėtų būti nustatytos bent kokios garantijos, pagrįsti ir realūs reikalavimai, susiję su įsitikinimu, kad asmuo tikrai prarado pavojingumą ir pateisino jam keliamus lūkesčius? Nuspręsti dėl asmens pavojingumo praradimo iškart dažnai nėra lengva, turi praeiti tam tikras laiko tarpas, kad būtų galima konstatuoti, kad šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies taikymas yra pagrįstas. Manytume, turėtų būti nustatytas protingas terminas, kuris padėtų įsitikinti bent kokiu asmens siekiu pasitaisyti, daugiau nebebusikalsti. Tokiu būdu, BK 36 str. papildomai siūlytume numatyti bent vienerių metų terminą, kuris reikštų tai, kad jeigu, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo per šį terminą padaro naują nusikalstamą veiką, tai teismas gali panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas veikas. Šis terminas nebūtų nei bandomasis laikotarpis, nei jo metu būtų nustatyta kokių draudimų ar įpareigojimų. Tai tik papildoma priemonė siekiant įsitikinti, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo pateisino teismo lūkesčius ir daugiau nebėra linkęs nusikalsti. Šitokių pakeitimų įtvirtinimas įstatyme būtų pakankamas saugiklis, kuris leistų teisingiau įvertinti ir nuspręsti dėl asmens socialinio pavojingumo, gi ne visada tik pasikeitus aplinkybėms galima padaryti tokią išvadą, juolab, kad tokios aplinkybės dažniausiai ne iškart pradeda veikti asmenį. Pasikeitus aplinkybėms ir teismui nusprendus, kad asmuo prarado pavojingumą, jis būtų atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau tuo pačiu, siekiant įsitikinti, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo pateisins teismo lūkesčius, įstatymiškai būtų nustatytas vienerių metų laikotarpis, per kurį jis negalėtų padaryti naujų nusikalstamų veikų, nes, priešingu atveju, teismas galėtų panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir tokį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už visas padarytas veikas. Taigi, kaip matyti, šiuo atveju atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą taptų sąlyginis. Tokių pakeitimų įtvirtinimas būtų tikslingas, juolab

kad vienerių metų terminas iš esmės yra trumpas laiko tarpas bei nesukeliantis asmeniui jokių papildomų suvaržymų, išskyrus pareigą, kurią ir taip turi kiekvienas asmuo – nedaryti nusikalstamų veikų.

Kalbant apie asmens pavojingumą ir jo praradimą, baudžiamosios teisės teorijoje ši BK 36 str. įtvirtinta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga neretai palyginama su kitu baudžiamosios teisės institutu – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatimi. Taip yra todėl, nes pripažįstama, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymo pagrindas yra asmens pavojingumo praradimas.¹¹⁴ Nepaisant to, tiek atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, tiek senaties institutas yra skirtingi, todėl jų tapatinti nederėtų. BK 36 str. numatytas asmens pavojingumo praradimas yra viena iš būtinų ir savarankiškų sąlygų, norint atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, tuo tarpu BK 95 str. įtvirtintos savitos apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties sąlygos: 1) praėję įstatyme numatyti terminai 2) asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, įstatymo nustatytu terminu nesislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir 3) įstatymo nustatytu terminu nepadarė naujos nusikalstamos veikos. Tik šių sąlygų visuma leidžia daryti išvadą apie asmens pavojingumo praradimą, tačiau pats pavojingumo praradimas nėra traktuojamas kaip savarankiška sąlyga. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties atveju yra svarbus laiko tarpas, su kuriuo yra siejamas asmens pavojingumo praradimas. Senaties instituto atveju terminas priklauso nuo nusikalstamos veikos rūšies ir kategorijos. Tuo tarpu, BK 36 str. asmens pavojingumo praradimas nėra siejamas su laiko tarpu, t.y. įstatymas nereikalauja, kad tik praėjus kuriam laikui būtų galima spręsti klausimą dėl asmens pavojingumo praradimo ir tokiu būdu dėl jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Žvelgiant į teismų praktiką, joje pasitaikė atvejų, kai dėl senaties taikymo negalimumo, buvo sprendžiamas klausimas dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 str. tuo pagrindu, kad asmuo prarado pavojingumą. Antai, vienoje byloje prokurorė pažymėjo, kad „Z. D. nepagrįstai savo kasaciniame skunde nurodė, jog teismas turėjo apsvarstyti BK 36 str. taikymo galimybes. BK 102 str. numatyta veika yra ypač pavojingas nusikaltimas. Tokio pobūdžio veikoms taikoma 1968 m. JT konvencija „Dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui“, todėl net praėjus daugeliui metų po nusikalstamos veikos padarymo, veika negali prarasti pavojingumo.“¹¹⁵ Šiuo atveju, turint omenyje, kad dėl tokio pobūdžio nusikaltimų senatis negali būti taikoma, buvo bandoma remtis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutu. Visgi, kaip jau buvo minėta, dėl labai sunkių nusikaltimų neturėtų būti taikomas ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą nuo

---

¹¹⁴ Piesliakas, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, supra note 5*, p. 416.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis Z. D. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-455/2008).

apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties skiriasi ir tuo, kad senaties taikymas, nustačius visas reikalingas sąlygas, yra teismo pareiga, o atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – teismo teisė. Visgi, abiem atvejais pripažinimas, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką ir minėtų nuostatų pritaikymas, nereiškia asmens išsteisinimo. Nors asmens atžvilgiu ir nepriimamas apkaltinamasis nuosprendis bei neskiriama bausmė, jis vis tiek laikomas padariusiu nusikalstamą veiką. Taigi, nors iš esmės senaties instituto taikymas remiasi tuo, kad asmuo praranda pavojingumą, dėl ko netikslinga jį traukti baudžiamojon atsakomybėn, visgi tai yra savarankiškas baudžiamosios teisės institutas, todėl nederėtų jo tapatinti su BK 36 str. nuostatomis.

Nusikalstamos veikos padarymas yra vienas iš indikatorių, leidžiančių asmenį apibūdinti kaip pavojingą. Tačiau kyla klausimas, kaip spręsti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą, kai asmuo padaro kelias veikas. Ar tokiu atveju gali būti sprendžiamas klausimas dėl jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės? Be to, ką reiškia padaryti veiką pirmą kartą? Šį požymį tikslinga aptarti kalbant apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą, nes veikos padarymas pirmą ar ne pirmą kartą pačios nusikalstamos veikos pavojingumui įtakos neturi, o yra svarbus tik kalbant apie asmenį ir jo pavojingumo vertinimą, kadangi parodo asmenybės neigiamo elgesio kryptingumą, t.y. priklausomai nuo to, kelintą kartą asmuo padaro nusikalstamą veiką, galima spręsti apie jo pavojingumo praradimą ar nepraradimą, siekį pasitaisyti.

BK 36 str. nėra kalbama apie tai, ar asmuo privalo būti pirmą kartą padaręs nusikalstamą veiką, ar ne, tačiau tokia mintis peršasi iš pačios atleidimo nuo baudžiamosios instituto paskirties – šanso suteikimas asmeniui, kuris pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką. Antai, užsienio šalių BK, kurie numato šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, numatyta sąlyga, kad nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas tik toks asmuo, kuris nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą.¹¹⁶ Daugumoje jų ši sąlyga yra siejama tiek su nusikalstamos veikos, tiek su asmens pavojingumo praradimu. Vienintelė valstybė, kuri šią sąlygą sieja tik su asmens pavojingumo praradimu yra Kazachstanas. Manytume, kad ši šalis tikslingiau išreiškė šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies esmę, kadangi, kaip buvo minėta, padarytų nusikalstamų veikų skaičius parodo ne veikos, o asmens pavojingumą. Pati veika nuo to, pirmą ar ne pirmą kartą asmuo padaro nusikalstamą veiką, netampa pavojingesnė. Jos pavojingumui tas įtakos nedaro, nes šis jos požymis nepriklauso nuo asmens valios, ir ypač, šiuo atveju, nuo padarytų veikų skaičiaus. Jis iš esmės priklauso tik nuo objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių, įtvirtintų įstatyme bei jų išraiškos konkrečioje asmens padarytoje veikoje, parodančioje jos pavojingumo pobūdį ir laipsnį. Taigi ir mes, kalbėdami apie šią sąlygą, taip pat turėsime

---

¹¹⁶ Tokia sąlyga numatyta Armėnijos, Azerbaidžano, Kazachstano, Moldovos ir Ukrainos BK, nenumatyta – Gruzijos, Tadžikistano ir Uzbekistano BK.

omenyje tik asmens pavojingumą bei jo praradimą. Be to, paminėtina, kad netgi analizuojant teismų praktiką, nė vienoje byloje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl nusikalstamos veikos pavojingumo praradimo, nebuvo kreipiamas dėmesys į tai ar asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką ar ne. Tuo tarpu byloje dėl asmens pavojingumo vertinimo, pastebime, kad ši aplinkybė turi įtakos sprendžiant asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 str., yra akcentuojamas „duomenų apie kitų nusikalstamų veikų padarymą nebuvimas“¹¹⁷ Atsižvelgiant į tai, manytume, būtų tikslinga BK įtvirtinti papildomą sąlygą, kad tik toks asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo gali prarasti pavojingumą, kuris nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą. Tik tokiam asmeniui gali būti suteiktas šansas pasitaisyti. Tokiu būdu, dėl skirtingų sąlygų, tiek nuostata, kad veika prarado pavojingumą, tiek tai, kad asmuo prarado pavojingumą turėtų būti išskirtos į atskiras dalis: pirmojoje dalyje nurodant sąlygas susijusias su veika, antrojoje – su asmeniu.

Įtvirtinus sąlygą „asmuo, *pirmą kartą* padaręs nusikalstamą veiką“ kiltų būtinybė ją aiškinti. Atsakymą į tai, ką reiškia būti asmeniu, pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką, galime rasti teismų praktikoje, analizuodami kitas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kuriose ši sąlyga yra įtvirtinta, t.y. BK 40 str. ir BK 93 str. Antai, LAT vienoje kasacinėje nutartyje yra pasakęs, kad „gramatinis ir sisteminis baudžiamojo įstatymo aiškinimas leidžia daryti išvadą, <...>, kad asmuo laikomas pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką, jeigu pripažįstama, kad jis, nebūdamas anksčiau nusikaltęs, yra padaręs tik vieną nusikalstamą veiką arba kelias nusikalstamas veikas, kurios viena kitos atžvilgiu nėra pakartotinės ir sudaro idealią sutaptį.“¹¹⁸ Taigi pakartotinių nusikalstamų veikų padarymas pašalina galimybę pripažinti asmenį nusikaltusiu pirmą kartą. Toliau teismas pabrėžė, „kad svarstant klausimą, ar asmuo nusikalto pirmą kartą, būtina turėti galvoje, jog ankstesnės nusikalstamos veikos padarymo faktas tam tikromis aplinkybėmis praranda savo teisinę reikšmę ir leidžia teigti, kad asmuo, vėliau padaręs kitą veiką, nusikalto pirmą kartą.“¹¹⁹ Tokia išvada galima, kai dėl ankstesnės nusikalstamos veikos kilęs baudžiamasis teisinis santykis jau yra visiškai pasibaigęs. Šioje nutartyje pateikiamas ir tokių situacijų pavyzdinis sąrašas. Vienas iš tokių atvejų paminėtas tas, kad asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už ankstesnę veiką BK 36 str. pagrindu ir po to vėl ją padaręs, laikomas asmeniu nusikalstamą veiką padariusiu pirmą kartą. Teismai taip pat ne kartą yra pasisakę, kad „įstatymas nedraudžia atleisti asmenis nuo baudžiamosios

---

¹¹⁷ Nutartis A. M. D. *baudžiamojoje byloje*, supra note 35.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2008 m. gegužės 20 d. nutartis J. Z. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-85/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. kovo 18 d. nutartis V. S. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-82/2010).

¹¹⁹ *Ibid.*

atsakomybės, jei padaryta nusikalstama veika buvo tęstinė ar ji buvo daroma ilgą laiką.¹²⁰ Iš esmės analogiška pirmą kartą padariusio nusikalstamą veiką asmens samprata pateikiama ir LAT senato nutarime "Dėl teismų praktikos atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio priemones", kurioje nagrinėjami nepilnamečių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimai.¹²¹

Taigi galime teigti, kad norint pripažinti asmenį pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką, būtina nustatyti, kad jis neturi teistumo (nėra recidyvistas ar pavojingas recidyvistas), padarė vieną nusikalstamą veiką, arba kelias, tačiau jos sudaro idealią sutaptį. Kriminologų nuomone, recidyvistams ir iš dalies tyčinius nusikaltimus darantiems asmenims būdinga nekintama antisociali nuostata, reiškianti jų vidinį nuolatinį pasirengimą savo poreikius tenkinti bet kokia kaina¹²², todėl, manytume, asmeniui, nusikaltusiam ne pirmą kartą, būtų sunkiai pateisinamas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą, nes pats pakartotinis nusikalstamų veikų darymas rodo nekintamas tokio asmens antisuomenines nuostatas. Visgi neatsargių nusikalstamų veikų padarymo atveju, priešingai nei tyčinių, tokių asmens nuostatų turinys yra „švelnesnis“. Be to, kriminologų pateikti tyrimai parodė, kad iš tikrųjų, jeigu asmuo buvo nuteistas už vieną nusikaltimą, yra didesnė tikimybė, kad jis padarys ir kitą.¹²³

Užsienio literatūroje iš esmės taip pat aiškinama, kad kai asmuo padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, kurios yra pakartotinės viena kitos atžvilgiu (realioji sutaptis), jis nėra laikomas asmeniu, pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką, ir dėl to turi būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už kiekvieną iš jų.¹²⁴ Nurodoma ir tai, kad asmuo, kuriam jau buvo taikytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės taip pat laikomas asmeniu, pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką.¹²⁵ Šitoks aiškinimas, kaip ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje, siejamas su tuo, kad dėl ankstesnės veikos baudžiamasis teisinis santykis jau yra galutinai pasibaigęs.

Tiek veikos, tiek asmens pavojingumo praradimo klausimas negali būti aiškinamas atsietai nuo aplinkybių, kurios ir įtakoja jų pavojingumo praradimą. Aplinkybių pasikeitimas –

¹²⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartis A. R. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-365-382/2010); Nutartis V. S. *baudžiamojoje byloje*, *supra* note 118.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio priemones" ir Teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio priemones, apžvalga. *Teismų praktika*. 2001, Nr. 15, p. 4.

¹²² *Kriminologija: vadovėlis*, *supra* note 110, p. 254.

¹²³ Justickis, V. *Kriminologija: vadovėlis. I dalis*. Vilnius: LTU Leidybos centras. 2004, p. 215.

¹²⁴ Postanovlenie Verkhovnogo suda ot 21.06.2001 N 4 „*O sudebnoj praktike po primeneniju stati 67 ugolovnogo kodeksa respubliki Kazakhstan*“ [Supreme Court ruling 21.06.2001 N 4 „On case law under the criminal code of the Republic of Kazakhstan, article 67“]. [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2011-06-18]. <http://kazakhstan-news-city.info/docs/sistemst/dok_oerybz.htm>.

¹²⁵ *Osvoboždenija ot ugolovnoj otvetstvennosti* [Exemption from criminal liability]. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-23]. <<http://www.ruclass.ru/node/911>>.

kita būtina sąlyga, siekiant pritaikyti BK 36 str., todėl svarbu nustatyti, kokios tai aplinkybės, kaip jos yra aiškinamos tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje.

2.3. Aplinkybių pasikeitimas ir jų įtaka asmens ir nusikalstamos veikos pavojingumo praradimui: samprata ir rūšys

Baudžiamosios teisės kontekste, aplinkybė – tai koks nors veiksnys, lemiantis nusikaltimo pobūdį.¹²⁶ Baudžiamojoje teisėje yra žinomos baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, lengvinančios ir (ar) sunkinančios aplinkybės. Tai institutai, kurių buvimas įtakoja asmens teisinę padėtį ir lemia tai, ar asmeniui kils baudžiamoji atsakomybė arba net jeigu ir kils, tai kokio dydžio ir rūšies bausmė bus skiriama. Taigi, kaip matyti, aplinkybių įtaka baudžiamajai atsakomybei gali daug ką lemti. Tą iliustruoja ir BK 36 str., kai pasikeitus aplinkybėms, asmuo ar jo padaryta veika gali būti pripažinti netekę pavojingumo. Aplinkybių pasikeitimas yra būtina sąlyga abiem atvejais. Be to ši sąlyga laiko atžvilgiu turi įvykti pirmiau: visų pirma turi pasikeisti aplinkybės ir tik esant šiems pasikeitimams svarstoma, ar asmuo, arba veika prarado pavojingumą. Be to, analizuojant BK 36 str. normos formuluotę, matyti, kad aplinkybės turi pasikeisti ir dėl jų asmuo ar veika prarasti pavojingumą iki bylos nagrinėjimo teisme. Taigi galime nubrėžti tam tikrą ribą laike ir teigti, kad aplinkybių pasikeitimas, turintis įtakos asmens ar veikos pavojingumui, turi įvykti po nusikalstamos veikos padarymo iki bylos nagrinėjimo teisme dienos. Vėlesnis tokių aplinkybių pasikeitimas neturėtų įtakos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, remiantis šiuo pagrindu. Visgi paminėtina, kad galiojant 1961 m. BK skirtingoms redakcijoms, buvo numatyta, kad veika ar asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo prarasti pavojingumą galėjo bylos tyrimo arba jos nagrinėjimo teisme metu.¹²⁷ Taigi priešingai nei dabar, tuomet tokios aplinkybės galėjo atsirasti net teismo nagrinėjimo metu iki nuosprendžio priėmimo ir tai nebūtų buvę kliūtis taikyti minimą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį. 2000 m. BK 36 str. tokios galimybės nenumato. Nors aplinkybės gali pasikeisti ikiteisminio tyrimo metu, tačiau ne vėliau kaip iki bylos nagrinėjimo teisme dienos. Analogiška nuostata įtvirtinta ir Kazachstano BK 68 str. Tuo tarpu Ukrainos BK 48 str. ir Uzbekistano BK 65 str. numato, kad aplinkybių pasikeitimas galimas tiek ikiteisminio tyrimo, tiek viso teismo nagrinėjimo metu. Pastaroji aplinkybė įtvirtinta ir Moldovos BK 58 str. Visgi daugumos užsienio valstybių BK nenumato termino, iki kurio galimas aplinkybių pasikeitimas,

¹²⁶ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, supra note 9.*

¹²⁷ *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras, supra note 52, p. 109.*

todėl, nagrinėdamas bylą, teismas yra laisvas vertinti bet kuriuo momentu pasikeitusias aplinkybes.

Aplinkybės savo prigimtimi būna įvairios: vienos gali būti susijusios su pačiu asmeniu, jo paties veiksmų įtakojamos, kitos – nepriklausyti nuo asmens valios. Kaip teigia V. V. Sverčkovas, „aplinkybės dėl kurių nusikalstama veika ar pats asmuo gali prarasti pavojingumą, gali būti objektyvios, subjektyvios arba mišrios (ir objektyvios, ir subjektyvios).“¹²⁸ Esant aplinkybių įvairovei, svarbu išsiaiškinti, kokios jų kiekvienu konkrečiu atveju turi lemiamą reikšmę vertinant tiek nusikalstamos veikos, tiek asmens pavojingumo praradimą.

2.3.1. Aplinkybės, turinčios įtakos veikos pavojingumo praradimui bei santykis su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo

Baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje pripažįstama, kad sprendžiant, ar nusikalstama veika prarado pavojingumą, vertinamos tik objektyvios aplinkybės, t.y. reikšmės turi tik tokios aplinkybės, kurios atsiranda nepriklausomai nuo žmogaus valios ar sąmonės, nėra lemiamos jo norų ar pastangų. Antai, vienoje savo konsultacijų LAT pabrėžė, kad „Aplinkybės, dėl kurių pasikeitimo, asmens padaryta veika tampa nepavojinga, paprastai turi tokius požymius: būtent tos aplinkybės nulemia veikos pavojingumo praradimą, jos nepriklauso nuo asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sąmonės ar valios.“¹²⁹ Todėl, jeigu aplinkybių pasikeitimas priklauso nuo kaltininko veiksmų, pvz.: atlygina nusikalstama veika padarytą žalą, susitaiko su nukentėjusiuoju, nuoširdžiai gailisi ir pan., tokiu atveju veika nebus pripažįstama praradusia pavojingumą. Subjektyvios aplinkybės, vertinant nusikalstamos veikos pavojingumo praradimą, teisinės reikšmės neturi. Teismai laikosi šio reikalavimo ir savo sprendimuose netaikyti BK 36 str. teisingai nurodo, kad „negali būti teismo pripažįstama veika, praradusia pavojingumą, kai aplinkybės pasikeičia dėl paties kaltininko veiksmų arba kai aplinkybių pasikeitimas liečia tik kaltininko asmenybę.“¹³⁰ Antai, kitoje byloje R. G. buvo nuteistas už tai, kad kirto Lietuvos – Baltarusijos valstybių sieną, neturėdamas leidimo pervežti, nepateikdamas muitinės kontrolei, gabeno narkotines medžiagas – kanapes ir jų dalis, kurių bendroji masė – 23,43 gramai, tuo padarydamas BK 199 str. 2 d. numatytą nusikalstamą veiką. Apeliaciniame skunde R. G. nurodė, kad teismui pripažinus jo atsakomybę lengvinančia aplinkybe tai, kad jis aktyviais veiksmais

¹²⁸ Sverčkov, V. V., *Osvoboždenija ot ugolovnoj otvetstvennosti, prekrashhenie ugolovnogo dela (presledovanija), otkaz v ego vozbuždenii: problemy teorii i praktiki*, supra note 54, p. 50.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. birželio 30 d. konsultacija Nr. B3-256. *Teismų praktika*. 2003, Nr. 19.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 11 d. nutartis *M. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-715/2003).

padėjo išsiaiškinti nusikalstamas veikas, pilnai pripažino kaltę, nuoširdžiai gailisi ir nenustačius atsakomybę sunkinančių aplinkybių, atsižvelgus, jog teisingumo įgyvendinimas skiriant bausmę yra neatsiejamas nuo visuomenės intereso, buvo pagrindas taikyti BK 36 str. nuostatas ir atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau teismas tokius argumentus atmetė, nurodydamas, kad „R. G. padaryta nusikalstama veika neprarado pavojingumo, kadangi nepasikeitė nei faktinės aplinkybės, nei atsirado kiti, nuo jo valios ir sąmonės nepriklausantys veiksniai.“¹³¹ Visgi pasitaiko atveju, kai teismai nepaiso šio reikalavimo ir nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžia nepagrįstai. Jau anksčiau minėtoje byloje dėl didelės vertės (51 000 Lt) vekselio suklastojimo ir laikymo teismas pritaikė BK 36 str. nuostatas ir atleido kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės. Nors šioje byloje ginčytinas pats teismo sprendimas dėl galimybės apskritai taikyti minimą straipsnį, tačiau netgi esant tokiai galimybei teismo argumentacija kelia abejonių. Teismas nurodė, kad „kaltinamajam V. K. *savanoriškai* nepateikus vekselio apmokėjimui per nustatytą terminą, jis negali būti laikomas vertybiniu popieriumi, yra niekinis, todėl veika negali būti vertinama kaip nusikalstama veika, ji yra praradusi pavojingumą“.¹³² Kaip matyti, šioje byloje BK 36 str. taikymas grindžiamas ta aplinkybe, kad kaltinamasis *savanoriškai* nepateikė vekselio apmokėjimui. Šiuo atveju tai negali būti vertintina kaip objektyvi, nuo asmens valios ar sąmonės nepriklausanti aplinkybė. Priešingai, *savanoriškas* atsisakymas priklauso nuo paties asmens, tai yra jo sąmoningas pasirinkimas. Nesant byloje kitų aplinkybių, kurios turėtų objektyvų pagrindą ir lemtų kitokį asmens padarytos nusikalstamos veikos vertinimą, BK 36 str. taikymas tuo pagrindu, kad veika prarado pavojingumą, yra nepagrįstas. Teismai turėtų labiau įsigilinti į šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies sąlygas ir tokių klaidų vengti.

Kokios objektyvios aplinkybės turi atsirasti, kad nusikalstama veika būtų pripažįstama praradusia pavojingumą? Minėtoje konsultacijoje nurodoma, kad tokios aplinkybės gali būti: socialinių, ekonominių sąlygų pasikeitimas, valstybinės sienos ribų pasikeitimas ir kt.¹³³ Tai pavyzdinis tokių aplinkybių sąrašas, todėl veiksniai, kurie gali lemti veikos pavojingumo praradimą gali būti ir kiti, susiję su tam tikromis politinėmis aktualijomis, organizaciniais pasikeitimais ir pan.

Didelę įtaką, vertinant kai kurių veikų pavojingumą, turėjo Lietuvos tapimas ES nare. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į ES, sienos su kitomis ES valstybėmis narėmis tapo vidinėmis sienomis. Valstybės narės įkūrė vieningą muitų sistemą, tokiu būdu nebeliko ir muitinės kontrolės, t.y. gabenant prekes per vidines ES sienas nebeliko pareigos jas pateikti muitinės kontrolei. Taigi iš esmės pasikeitė tiek ekonominės, tiek politinės aplinkybės, kurios turėjo įtakos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai vertinimui. Kaip jau buvo

¹³¹ Nutartis E. K., R. G., L. Š. *baudžiamojame byloje*, supra note 89.

¹³² Nuosprendis V. K., K. A. *baudžiamojame byloje*, supra note 95.

¹³³ *Teismų praktika*, supra note 129.

minėta, LAT išaiškino, kad kontrabandos nusikalstamumas nebuvo panaikintas, t.y. ji nebuvo dekriminalizuota, tačiau tuo pačiu pripažino ir tai, kad kai kuriais atvejais teismai turėtų apsvarstyti BK 36 str. taikymo galimybę tuo pagrindu, kad pasikeitus faktinėms aplinkybėms yra pagrindas kitaip vertinti šio nusikaltimo pavojingumą. Visgi, teismų praktikoje pastebima tendencija, kad teismai į faktinių aplinkybių pasikeitimą atsižvelgia tik skirdami bausmę, nes dėl paties nusikaltimo pobūdžio ir laipsnio BK 36 str. dažniausiai netaiko.¹³⁴ Problemų kyla vertinant ir kitus nusikaltimus, nukreiptus prieš ekonomiką ir verslo tvarką, kaip antai dėl BK 200 str. numatyto neteisėto prekių ar produkcijos neišvežimo iš Lietuvos Respublikos: „V. S. nuteistas už tai, kad būdamas tranzito procedūros vykdytojas, atsakingas už tranzitu gabenamas prekes, kurios pagal tranzito dokumentus turėjo būti išvežtos iš Lietuvos Respublikos, ir taikomos muitinio tranzito procedūros įvykdymą, pažeisdamas Muitinės kodekso 90, 94 str., 2002 m. liepos 15 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1135 patvirtintos muitinio tranzito procedūros atlikimo tvarkos 2 ir 45 punktus, šešis kartus vilkiku MAN su puspriekabe 2003 m. nuo birželio 20 d. iki liepos 6 d. – 179 323 Lt vertės, nuo liepos 10 d. iki 14 d. – 124 016 Lt vertės, nuo liepos 19 d. iki 23 d. – 202 129 Lt vertės, nuo liepos 26 d. iki 31 d. – 190 531 Lt vertės, nuo rugpjūčio 3 d. iki 5 d. – 203 527 Lt vertės, nuo rugpjūčio 9 d. iki 13 d. – 213 079 Lt vertės prekių nepristatė per nustatytą terminą ir tokio paties pavidalo, kokios buvo pateiktos išvykimo įstaigai ir su nepažeistomis muitinės plombomis į paskirties muitinės įstaigą, iškrovė jas Lietuvos Respublikoje nenustatytoje vietoje, o tranzito procedūrą užbaigė neteisėtai apgaulės būdu, todėl iš viso valstybei nebuvo sumokėta 519 676 Lt importo mokesčių. Kasaciniu skundu V. S. gynėjas prašė pritaikyti BK 36 str. iš esmės remdamasis tai pačiais jau minėtais argumentais dėl to, kad 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES valstybe nare ir Lietuvos Respublikoje įsigaliojo Europos Bendrijos steigimo sutarčiai, BK 200 str. taikymas susiaurėjo – veika, dėl prekių, kurios į Lietuvą buvo įvežtos iš šalies narės į šalį narę, neišvežimo tapo dekriminalizuota. LAT, atmesdamas skundą nurodė, ne tik, kad BK 200 str. numatyta veika nebuvo dekriminalizuota, bet ir tai, kad „Sprendžiant BK 36 str. taikymą, atsižvelgiama ne tik į faktinių aplinkybių pasikeitimą, bet ir į tokį nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, koks jis buvo veikos padarymo metu. V. S. nuteistas už šešių sunkių nusikaltimų padarymą, todėl nėra pagrindo taikyti BK 36 str. normos už nusikaltimus, padarytus iki 2004 m. gegužės 1 d., numatytus BK 200 str.“¹³⁵

Lietuvos narystė ES, turėjo įtakos ir nusikalstamų veikų, padarytų valdymo tvarkai, vertinimui. Pagrindė tai veikos, susijusios su neteisėtu valstybės sienos perėjimu ar neteisėtu

---

¹³⁴ Nutartis *L. S. baudžiamojoje byloje*, supra note 59; Nutartis *M. S. baudžiamojoje byloje*, supra note 130; nutartis *E. K., R. G., L. Š. baudžiamojoje byloje*, supra note 89.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 17 d. nutartis *V. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-266/2007).

žmonių gabenimu per ją. Verta pabrėžti, kad įstojus į ES šios veikos taip pat nebuvo dekriminalizuotos, tik atsirado galimybė kitaip vertinti jų pavojingumą. Antai, vienoje byloje „M. Š. buvo nuteistas už tai, kad būdamas Rusijos Federacijos piliečiu, turinčiu leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, turėdamas tikslą, kad į Lietuvos Respubliką iš Rusijos Federacijos Čėčenijos Respublikos neteisėtai atvyktų nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje neturintys užsieniečiai – jo sūnus A. Š. su savo šeima – žmona E. U. su mažamete dukra M. Š., palenkė turintį leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje P. M. padaryti sunkių nusikaltimų – už piniginių atlygį, neteisėtai, šiuos asmenis atgabenti per valstybės sieną iš Baltarusijos Respublikos į Lietuvos Respubliką. Tokiu būdu M. Š. padarė nusikaltimą, numatytą BK 292 str. 2 d. Nuteistojo M. Š. gynėja prašė pritaikyti BK 36 str., argumentuodama tuo, kad M. Š. sūnaus ir jo sūnaus šeimos narių neteisėtas valstybės sienos perėjimas nebėra laikomi nusikaltimu, kadangi jie, atvykdami į Lietuvą, turėjo tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise ir, pastariesiems leidus būti Lietuvos Respublikos teritorijoje, šie už neteisėtą Lietuvos Respublikos valstybės sienos perėjimą nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti. Visos šios aplinkybės rodo, kad M. Š. veika dėl aplinkybių pasikeitimo negali būti laikoma pavojinga. Išnagrinėjęs bylą, Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo: „Nusikaltimas yra sunkus, turi kvalifikuojantį požymį (savanaudiškumą), jai padaryti buvo sujungtos keleto valstybių gyventojų pastangos, iš anksto gerai apgalvojus jos padarymo būdą bei parinkus gebančius ją padaryti asmenis. Be to gynėjos skunde nurodyta vienintelė aplinkybė, kaip šalinanti veikos pavojingumą yra M. Š. sūnaus šeimai duotas laikinas leidimas gyventi Lietuvoje, tačiau M. Š. veika nuo to netapo nepavojinga. Ši veika sukėlė didesnę pavojų negu vieno asmens padaryta veika, todėl šiuo atveju aktyviais kurstymo veiksmais M. Š. padaryta veika pavojingumo neprarado.“¹³⁶ Šioje byloje teismas atsižvelgė tiek į faktines aplinkybes, tiek į patį nusikaltimo pobūdį ir laipsnį. Manytume, teismas teisingai įvertino, kad M. Š. sūnaus šeimai duotas leidimas nuteistojo padarytos veikos pavojingumui įtakos neturi ir tai nėra ta aplinkybė, kurios buvimas lemtų kitokią BK 292 str. 2 d. numatytos veikos pavojingumo vertinimą. Be kita ko, kaip jau buvo minėta, pritartume ir tam teiginiui, kad dėl sunkių nusikaltimų BK 36 str. apskritai neturėtų būti taikomas.

Lietuvos narystė ES įtakojo ir nusikalstamų veikų valdymo tvarkai, susijusių su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu, vertinimą. Antai, „E. J. buvo nuteistas pagal BK 300 str. 1 d. už tai, kad 2002 m. balandžio 16 d., nebūdamas Vilniaus kolegijos Buivydžiškių žemės ūkio studijų centro studentu, siekdamas gauti tarptautinį studento pažymėjimą, tyčia panaudojo žinomai suklastotą dokumentą, o būtent pateikė Lietuvos studentų ir jaunimo kelionių biuro darbuotojams pažymą dėl mokymosi, kurioje įrašyti žinomai melagingi duomenys, kad E. J. tikrai mokosi ir yra buhalterinės apskaitos specialybės antro kurso dieninio skyriaus studentas.

¹³⁶ Nuosprendis *M. Š., P. M. baudžiamojoje byloje, supra note 59.*

Pirmosios instancijos teismas pritaikė BK 36 str. ir E. J. nuo baudžiamosios atsakomybės atleido. Teismas konstatavo, kad „kaltinamasis norėjo išvykti dirbti į Angliją ir tuo tikslu kreipėsi į A. J., siekdamas gauti lengvatas legaliai išvykstant į užsienį. Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos piliečiai gavo galimybę legaliai patekti į bet kurią Europos šalį ir legaliai įsidarbinti. Teismas daro išvadą, jog E. J. veika dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojinga dėl objektyvių aplinkybių pasikeitimo.“¹³⁷ Iš esmės analogiškas kaltinimas suformuluotas ir kitoje byloje, kurioje teismas taip pat pritaikė BK 36 str. motyvuodamas tuo, kad „Lietuvai įstojus į ES, neliko būtinumo panašiai veikai atlikti.“¹³⁸ Tačiau be minėtos aplinkybės teismas nurodė, kad „atleidžiant kaltinamąjį nuo bausmės, teismas atsižvelgia ir į tai, kad kaltinamojo vaidmuo buvo antraeilis, jis neteistas, dirba, po nusikaltimo padarymo baigė aukštąjį mokslą“. Šiuo atveju, manytume, kad teismas atleisdamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 str. domėn turėjo imti tik objektyvių aplinkybių pasikeitimą, o veiksniai, susiję su kaltinamojo asmenybe, kaip jau buvo minėta, sprendžiant ar nusikalstama veika prarado pavojingumą, teisinės reikšmės neturi. Be to, pabrėžtina, kad teismas pritaikydamas BK 36 str., atleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės, o ne nuo bausmės, kaip kad nurodė savo sprendime.

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kada remiantis BK 36 str. numatyta sąlyga, kai dėl aplinkybių pasikeitimo nusikalstama veika praranda pavojingumą, prašoma ne atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, bet pripažinti tai lengvinančia aplinkybe: „D. A. nuteista pagal BK 293 str. 1 d. už tai, kad organizavo Lietuvos Respublikos piliečius keliauti į Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Jungtinę Karalystę bei Airijos Respubliką ten nelegaliai dirbti. Kasatorė prašė, vadovaujantis BK 36 str., ne atleisti ją nuo baudžiamosios atsakomybės, o tik šiame straipsnyje nurodytą aplinkybę (veika dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojinga) pripažinti jos atsakomybę lengvinančia (BK 59 str. 2 d.), teigdama, kad, Lietuvai tapus ES nare, aplinkybės iš esmės pasikeitė, nes nusikalstama veika (BK 293 str. 1 d.) ES valstybių atžvilgiu paprasčiausiai tapo negalima, todėl prarado pavojingumą. Teismas, atmesdamas tokius argumentus nurodė, kad Lietuvai tapus ES nare, BK 293 str. numatytos veikos pavojingumas visuomenei išlieka, nes ir toliau išlieka galimybė organizuoti Lietuvos Respublikos piliečius keliauti į užsienį, nesvarbu, ar į ES ar į trečiąsias šalis, *nelegaliai* ten dirbti. Taigi apeliacinės instancijos teismas teisingai nepripažino minėtos aplinkybės jos atsakomybę lengvinančia.“¹³⁹ Kalbant apskritai apie lengvinančių aplinkybių įtaką BK 36 str. taikymui, paminėtina, kad teismas ne kartą yra nurodęs, kad minimas straipsnis gali būti taikomas ir byloje nesant lengvinančių aplinkybių: „Prokuroras

¹³⁷ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2007 m. vasario 13 d. nuosprendis *E. J. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1-287-365/2007).

¹³⁸ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2005 m. birželio 7 d. nuosprendis *Ž. P. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1-00688-270/2005).

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis *D. A. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-125/2007).

nepagrįstai teigia, kad A. M. D. BK 36 str. negalėjo būti taikomas, nes byloje nėra nustatyta A. M. D. atsakomybę lengvinančių aplinkybių. Įstatymas nereikalauja nustatyti tokių atleidimo šiuo pagrindu nuo baudžiamosios atsakomybės aplinkybių, todėl BK 36 str. gali būti taikomas ir nesant byloje atsakomybę lengvinančių aplinkybių.¹⁴⁰

Kalbant apie aplinkybių pasikeitimą baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje išreiškiama nuomonė, kad „tokie pasikeitimai gali įvykti visos valstybės, atskirų regionų, vietovių ar net konkretaus ūkio subjekto, valstybės institucijos mastu.“¹⁴¹ Tačiau prof. A. Nevera nesutinka su tuo, kad aplinkybių pasikeitimas gali būti ir mažesniais mastais, pvz.: tam tikros organizacijos, mokyklos mastu. Jo nuomone, tai abejotina, nes vien tik sąlygų pasikeitimas siauroje sferoje neliudija apie tai, kad konkreti veika iš tiesų prarado pavojingumą.¹⁴² Iš tiesų būtų galima pritarti tokiai nuomonei, nes veikos pavojingumo praradimas yra siejamas su didesnio masto pokyčiais, kurie turi įtakos ne tik šio konkretaus asmens gyvenimui, bet ir daro didelę įtaką visiems kitiems asmenims, pačiam visuomeniniam gyvenimui. Pripažįstama ir tai, kad dėl aplinkybių pasikeitimo pavojingumo visuomenei netenka ne kuri nors konkreti veika, bet ir visos kitos analogiškos veikos. Susidarius naujai situacijai, padaryti tokias veikas darosi labai sudėtinga arba tiesiog neįmanoma.¹⁴³ Ukrainos BK komentare išsakoma iš esmės analogiška nuomonė kaip ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje, kad „veika prarasti pavojingumą gali dėl socialinių, ekonominių, politinių pokyčių, kurie atsiranda nepriklausomai nuo kaltininko valios ir dėl ko pavojingumą praranda ne kuri nors konkreti veika, bet ir visos kitos analogiškos veikos. Be to laikomasi tos pozicijos, kad „tokie pokyčiai gali įvykti visos šalies, tam tikrų teritorijų, vietovių, įmonių, įstaigų ir organizacijų mastu.“¹⁴⁴ Tuo tarpu Rusijos baudžiamojoje teisėje vienur nurodoma, kad tokie aplinkybių pasikeitimai, turintys įtakos veikos pavojingumo praradimui, galimi tik visoje šalyje arba reikšmingame jos regione,¹⁴⁵ o kitur – netgi smulkesnėse visuomenės ląstelėse, kaip šeimoje ar kolektyve.¹⁴⁶

Baudžiamosios teisės teorijoje išsakoma nuomonė, kad pavojingumą prarasti gali ne tik rūšinė, bet ir konkreti asmens padaryta nusikalstama veika.¹⁴⁷ Antai, V. S. Egorovas taip pat pripažįsta, kad pavojingumą gali prarasti ir konkreti nusikalstama veika ir kaip pavyzdį pateikia

¹⁴⁰ Nutartis A. M. D. baudžiamojoje byloje, *supra* note 35.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), *supra* note 3, p. 230.

¹⁴² Baudžiamosios teisės paskaitos. Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2010-11-18]. <[¹⁴³ Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras, *supra* note 52, p. 110.](http://www.mruni.eu>lt/universitetas/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_krimi_nologijos_katedra/studijos/paskaitos/>.</p></div><div data-bbox=)

¹⁴⁴ Komentar do statki 48. Zvilmennja bid kriminalnoj bidualnosti u zv'jazku iz zminoju obstanovki [Commentary of article 48. Exemption from criminal liability due to the change of circumstances]. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-07]. <<http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/046.php>>.

¹⁴⁵ Kommentarij k ugolovnomu kodeksu rossijskoj federacij [Commentary of the Criminal code of Russian Federation]. Moskva: Ministerstvo justicii Rossijskoj Federacii. 2001, p. 252.

¹⁴⁶ Ugolovnoe pravo. Čast obshhaja, čast osobennaja, *supra* note 82, p. 242.

¹⁴⁷ Piesliakas, V., Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga, *supra* note 5, p. 355.

tokį atvejį: Asmuo neteisėtai iškerta dalį miško. Neteisėtas miškų kirtimas yra pavojinga jos padarymo metu veika. Tačiau vėliau miške kyla gaisras, dėl ko sudega visi medžiai. Tokiu būdu, pasak šio autoriaus, šiuo atveju asmens padaryta konkrečiai veika netenka pavojingumo, nes dėl gaisro medžiai vis tiek būtų sudegę, tačiau pabrėžia, kad nepaisant to, pats neteisėtas miško kirtimas kaip veika lieka pavojinga ir baudžiama.¹⁴⁸ Taigi, kaip matyti, veikos pavojingumo praradimas gali būti vertinamas ir siejamas su pokyčiais, kurie nebūtinai įvyksta visos valstybės ar didelės jos dalies mastu. Visgi, teismai, vertindami konkrečių veikų pavojingumo praradimą, dažniausiai nėra linkę taikyti BK 36 str. Antai, A. K. ir B. M. nuteisti už tai, kad 2003 m. gegužės 16 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmuose, esančiuose Kaune, išplėstiniame Lietuvos žemdirbių bei jų savivaldos atstovų susirinkime, ragino Lietuvos žemdirbius protesto akcijomis organizuoti mitingus prie pagrindinių Lietuvos magistralinių kelių. 2003 m. gegužės 19 d. žemdirbių mitinge Klaipėdos rajone, kaime B. M. koordinavo žemdirbių veiksmus – savo pasisakymais nurodė vykdyti bendrą susitarimą – išeiti prie kelių ir juos blokuoti. 2003 m. gegužės 21 d. apie 500 mitingo dalyvių išėjo į tarptautinį magistralinį kelią Vilnius-Klaipėda ir jį blokavo, nutraukdami automobilių judėjimą, <..> taip pat kvietė nepaklusti policijos darbuotojams raginant nepažeisti viešosios tvarkos ir nestovėti kelio važiuojamojoje dalyje. Dėl padidėjusio transporto srauto aplinkiniai keliais sutriko normalus Saločių-Grenctalės jungtinio sienos perėjimo punktas. V. M., K. M. ir A. P. nuteisti už tai, kad žmonių sambūrio metu šiurkščiai pažeidė viešąją tvarką, dėl to, kad <...> užvažiavo ant kelio traktoriais ir atsisakė paklusti policijos darbuotojų reikalavimams nepažeisti viešosios tvarkos. Dėl to buvo užblokuotas automobilių eismas tarptautiniame kelyje Kaunas-Marijampolė-Suvalkai, sutriko normalus Kalvarijos ir Lazdijų pasienio kontrolės punktų darbas. Nuteistųjų gynėjas kasaciniu skundu prašė taikyti BK 36 str. ir atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės veikai praradus pavojingumą. Kasatorius teigė, kad po to, kai Lietuvos Respublikos Seimas ir Vyriausybė pripažino žemdirbių reikalavimų pagrįstumą ir pašalino jų nepasitenkinimą, žemdirbių veiksmai blokuojant kelius tapo nepavojingi. LAT atmetė tokį skundą nurodydamas, kad „apeliacinės instancijos teismo išvada, kad pasikeitus aplinkybėms pavojingumą praranda ne kuri nors konkreči, bet ir visos kitos analogiškos veikos, yra teisinga. Konkreči veika, už kurią nuteisti kasatoriaus ginamieji, pavojingumo neprarado, nes magistralinių kelių blokavimas neprarado pavojingumo viešajai tvarkai tiek šiuo metu, tiek ateityje.“¹⁴⁹ Kitoje byloje „R . K. buvo nuteistas pagal 1961 m. BK 79 str. (atitinka 2000 m. BK 314 str. 2 d.) už tai, kad būdamas šauktiniu į būtinąją karo tarnybą, pasirašytinai gavęs šaukimus atvykti į Kupiškio rajono savivaldybės PASPC ir į Kupiškio rajono teritorinį gynybos štabą, be pateisinamos priežasties

¹⁴⁸ Egorov, V. S., *Teoretičeskije voprosy osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti, supra* note 58, p. 208.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 4 d. nutartis A. K., B. M., K. M., V. M. ir A. P. *baudžiamosiose bylose* (bylos Nr. 2k-7-393/2005).

neatvyko nurodytu laiku, vengė eilinio šaukimo į tikrąją Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybą. Kasaciniame skunde nuteistasis prašo 1961 m. BK 51 str. (atitinka 2000 m. BK 36 str.) pagrindu atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl to, kad nelaimingo atsitikimo metu jam lūžo krūtinkaulio ir stuburo slanksteliai, po to jis medicininės komisijos pripažintas netinkamu karinei tarnybai, todėl jo veika prarado pavojingumą. LAT, atmesdamas tokį skundą, nurodė, kad „veika pavojingumo neprarado, nes būtinoji Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnyba nėra panaikinta. Ta aplinkybė, kad jau po nusikalstamos veikos padarymo R. K. buvo pripažintas netinkamu atlikti būtinąją Krašto apsaugos tarnybą dėl sveikatos, nėra pagrindas taikyti jam 1961 m. BK 51 str. (atitinka 2000 m. BK 36 str.) nuostatą, nes pati veika neprarado pavojingumo. Veikos pavojingumo praradimą baudžiamasis įstatymas sieja su objektyviais veiksmis, kurie nepriklauso nuo asmens sąmonės ar valios, ir tai susiję su visa visuomene, o ne vienu asmeniu.“¹⁵⁰ Kitoje byloje teismas taip pat pripažino, kad V. B. padaryta veika (nuteistas už narkotinių medžiagų įsigijimą ir laikymą pagal 1961 m. BK 232¹ str. 1 d. (2000 m. BK 260 str. 1 d.)) pavojingumo neprarado. Nors kasaciniame skunde V. B. teigė, kad jis narkotikų nebevartoja, įsidarbino, todėl jo veika prarado pavojingumą, teismas tokį skundą atmetė ir nurodė, kad „1961 m. BK 51 str. (atitinka 2000 m. BK 36 str.) taikomas, jeigu įvyksta tam tikros socialinių, ekonominių, politinių ar kitokių aplinkybių permainos, dėl kurių atitinkamos veikos praranda pavojingumą ir dėl to už visas jas apskritai nebėra baudžiama. Kasatorius, klaidingai interpretuodamas baudžiamąjį įstatymą, sieja vien jo padarytos veikos pavojingumo išnykimą tik su tuo, kad jis pats asmeniškai nebevartoja narkotikų ir yra įsidarbinęs. O tai visiškai neatitinka 1961 m. BK 51 str. (atitinka 2000 m. BK 36 str.) normos turinio.“¹⁵¹ Taigi, kaip matyti, teismų praktikoje vyrauja nuostata, kad pagal BK 36 str., veiką dėl aplinkybių pasikeitimo galima pripažinti nepavojinga, kai aplinkybės pasikeičia ne vienu konkrečiu atveju, o visais analogiškais atvejais visoje valstybėje.¹⁵² Vertindami aplinkybes, kurių pasikeitimas siejamas tik su labai siaura sritimi ar netgi vienu konkrečiu asmeniu, teismai nėra linkę taikyti BK 36 str. ir tokius asmenis atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Toks šios nuostatos aiškinimas ganėtinai susiaurina jos taikymą, kadangi tikimybė, kad visos analogiškos veikos praras pavojingumą yra kur kas mažesnė, negu pavojingumo praradimą siejant su konkrečia asmens padaryta nusikalstama veika.

Šioje byloje greta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą, buvo vertinama ir kita atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis – dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo (BK 37 str.) Teismas pabrėžė, kad „veikos pavojingumo

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 30 d. nutartis R. K. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-306/2000).

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 13 d. nutartis V. B. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-833/2001).

¹⁵² Nutartis M. S. *baudžiamojoje byloje*, *supra* note 130; Nutartis S. D. *baudžiamojoje byloje*, *supra* note 101.

aspektas turi sąsają ir su jos vertinimu mažareikšmiškumo aspektu.¹⁵³ Apskritai kalbant, ne vienoje byloje¹⁵⁴ kaltinamieji (nuteistieji) ar jų gynėjai prašo, nesant galimybės taikyti BK 36 str., taikyti BK 37 str., arba atvirkščiai, todėl, manytume, būtina aptarti šių dviejų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių santykį. LAT senato 2000 m. gruodžio 31 d. „Teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis apžvalgoje“¹⁵⁵ nurodyta, kad „nėra nusikaltimas toks veikimas ar neveikimas, kuris formaliai kad ir turi kurios nors baudžiamojo įstatymo numatytos veikos požymius, bet dėl mažareikšmiškumo nėra pavojingas.“¹⁵⁶ Tai reiškia, kad nors asmens padarytas nusikaltimas ir turi visus jo sudėčiai būdingus požymius (tiek objektyvius, tiek subjektyvius), tačiau dėl kai kurių iš jų konkretaus turinio, jis gali būti pripažintas mažareikšmiu. Tokiu atveju, teismas, sprenddamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą šiuo pagrindu, turi vertinti asmens veikos pavojingumą, kurį nulemia jos pavojingumo pobūdis ir laipsnis. Kaip jau buvo minėta, teismai praktiškai visada į tai atsižvelgia ir sprenddami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą.

Nors BK ir nėra įtvirtinta, tačiau teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad BK 37 str. negali būti taikomas, jei padarytas sunkus arba labai sunkus nusikaltimas.¹⁵⁶ Kalbėdami apie BK 36 str. taikymą, pastebėsime, kad situacija iš esmės panaši: nors BK šio straipsnio taikymas ir nėra apribotas nusikaltimo kategorijomis, tačiau, teismai dažniausiai į tai atsižvelgia ir, jeigu padarytas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas, didžioji dauguma jų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nepritaiko. Žinoma, kaip jau buvo minėta anksčiau, pasitaiko ir priešingų teismų sprendimų, kurie visgi kelia abejonių.

Kalbant apie šių dviejų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių panašumus, paminėtina tai, kad teismas svarstydamas nusikaltimo mažareikšmiškumo ar nusikalstamos veikos pavojingumo praradimo klausimą, abiem atvejais neatsižvelgia į kaltininko asmenybės požymius, nes jie nusako ne veikos, o asmenybės pavojingumą ar nepavojingumą.¹⁵⁷ BK 37 str. taikymui reikšmės turi tik įstatyme įtvirtintų nusikalstamos veikos požymių vertinimas, o BK 36 str. – objektyvių aplinkybių pasikeitimas, kuris nėra sąlygojamas asmens sąmonės ir valios. Be to, paminėtina ir tai, kad abiem atvejais, norint pritaikyti bet kurį iš minėtų straipsnių, nėra būtinas lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių buvimas, t.y. teismas į jas neatsižvelgia, svarstydamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra besąlyginis tiek dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo, tiek kai

¹⁵³ Nutartis V. B. *baudžiamojoje byloje*, supra note 151.

¹⁵⁴ Nutartis V. Š. *baudžiamojoje byloje*, supra note 96.

¹⁵⁵ *Teismų praktika*, supra note 77.

¹⁵⁶ *Ibid.*; Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 30 d. nutartis G. N. *baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-149-134/2009).

¹⁵⁷ *Teismų praktika*, op. cit.

veika dėl aplinkybių pasikeitimo praranda pavojingumą, todėl vėliau toks sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, žinoma, negali būti panaikintas.

Visgi, nors tiek BK 36 str., tiek BK 37 str. turi panašumų, tačiau iš esmės tai yra dvi skirtingos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys, todėl jų painioti nederėtų. Antai, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 36 str. pagrindu galimas apskritai dėl nusikalstamos veikos (nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo), tuo tarpu jau BK 37 str. pavadinime, nurodyta, kad jis taikomas tik nusikaltimų padarymo atveju, t.y. mažareikšmiu gali būti pripažintas tik nusikaltimas, tuo tarpu baudžiamojo nusižengimo atveju tokios galimybės nėra numatyta. Kitas svarbus baudžiamosios teisės teorijoje minimas skirtumas yra tas, kad nusikaltimo mažareikšmiškumo atveju nusikaltimas jau jo padarymo momentu vertintinas kaip mažareikšmis.¹⁵⁸ Turima omenyje tai, kad jau nusikaltimo darymo metu, kai kurie jo požymiai yra „silpnai“ išreikšti, dėl ko vėliau teismas gali pripažinti, kad nusikaltimas nėra tokio lygio, už kurį asmenį būtų tikslinga traukti baudžiamojon atsakomybėn. Tuo tarpu nusikalstama veika pavojingumą dėl aplinkybių pasikeitimo gali prarasti praėjus kuriam laikui po jos padarymo, o veikos padarymo metu ji buvo pavojinga ir baustina.¹⁵⁹ BK 36 str. numatytos sąlygos, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą, taikymas griežtai siejamas tik su aplinkybių pasikeitimu, todėl veikos pavojingumas vertinamas tik tuomet, kai įvyksta socialinių, ekonominių, politinių ir kt. pokyčių. Taigi, kaip manyti, nors abi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys ir turi nemažai panašumų, visgi aptarti skirtumai neleidžia jų tapatinti.

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai tenka spręsti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą trunkamųjų nusikalstamų veikų atžvilgiu. Tokiu atveju, nederėtų painioti aplinkybių pasikeitimo, dėl kurių veika praranda pavojingumą, su pačios nusikalstamos veikos baigtumo momentu. Antai, A. B. buvo nuteistas pagal BK 164 str. už tai, kad jis nuo 2007 m. kovo 1 d. iki 2008 m. gegužės 18 d., būdamas darbingas, nedirbo, darbo biržoje nesiregistravo, o nuo 2008 m. gegužės 19 d. iki 2009 m. vasario 27 d., dirbdamas ūkininko K. F. ūkyje ir gaudamas darbo užmokestį, nemokėjo Šilutės rajono apylinkės teismo 2007 m. kovo 16 d. sprendimu sūnums M. B., ir D. B. priteistų po 250 Lt kiekvienam vaikui kas mėnesį mokamų periodinių išmokų, neteikė kitos būtinos materialinės paramos vaikams ir tokiu būdu vengė pareigos išlaikyti vaikus. Apeliaciniame skunde A. B. prašė taikyti BK 36 str. ir atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, nes jam pradėjus mokėti alimentus jo padaryta veika prarado pavojingumą. Teismas tokį skundą atmetė, nuroydamas, kad „konkrečiu atveju padaryti piniginiai išskaičiavimai iš nuteistojo A. B. darbo užmokesčio ir pinigų pervedimas nukentėjusiajai yra trunkamojo nusikaltimo pabaiga, o ne pačios nusikalstamos veikos

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), supra note 3, p. 229.

¹⁵⁹ Ibid.

pavojingumo praradimas ar pavojingumo pasikeitimas. Todėl tokia aplinkybė tik nutraukia nusikalstamą veiką, tačiau nepanaikina šio nusikaltimo pavojingumo. Tai reiškia, kad tam tikru laikotarpiu konstatuota nuteistojo A. B. padaryta veika dėl veikos baigtumo netapo nepavojinga. Atitinkamai susiklosčius analogiškomis aplinkybėms, kaltininkas gali ir vėl nusikalsti.¹⁶⁰ Kitoje byloje A. D. buvo kaltinamas pagal 1961 m. BK 125 str. 1 d. (2000 m. BK 164 str.) dėl to, kad jis piktybiškai vengia mokėti lėšas savo dukters D. D. išlaikymui. Teismas atleido kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės motyvuodamas tuo, kad „alimentų įsiskolinimas nuo 1999 m. vasario 18 d. iki 2001 m. vasario 28 d. yra padengtas, nukentėjusioji šią aplinkybę patvirtina, pretenzijų nereikia, todėl teismas laiko, kad nusikalstama veika dėl aplinkybių pasikeitimo neteko pavojingos veikos pobūdžio.“¹⁶¹ Teismo sprendimas iš tiesų kelia abejonų, nes, kaip jau buvo minėta, kaltininko aktyvūs veiksmai (šiuo atveju įsiskolinimo sumokėjimas) nėra ta aplinkybė, kuri lemia kitokį nusikalstamos veikos pavojingumo vertinimą. Byloje nėra jokių objektyvių aplinkybių, kurių atsiradimas leistų teigti, kad veikos pavojingumas išnyko, todėl galima teigti, kad šiuo atveju BK 36 str. (tuometinio 1961 m. BK 51 str.) taikymas yra nepagrįstas. Apskritai, teismų praktikoje pastebima tendencija tokio pobūdžio bylose taikyti kitą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį – kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (BK 38 str.)

Apibendrinant galima teigti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą galimas tik konstatavus objektyvių aplinkybių – ekonominių, socialinių, politinių ir pan. – pasikeitimą. Tačiau netgi esant šiems pokyčiams, nereikia, kad minėta nuostata visada bus pritaikoma, kadangi teismai praktiškai visuomet atsižvelgia ir į pačios nusikalstamos veikos pobūdį ir laipsnį.

2.3.2. Aplinkybių pasikeitimas, kai asmuo praranda pavojingumą bei santykis su atleidimu nuo baudmės dėl ligos

Aplinkybių įtaka svarbi vertinant ir asmens pavojingumo praradimą, kadangi tik esant jų pasikeitimui svarstoma galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Baudžiamosios teisės teorijoje išsakoma nuomonė, kad toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės galimas tiek dėl objektyvių aplinkybių pasikeitimo, tiek dėl paties kaltininko

---

¹⁶⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 30 d. nutartis A. B. *baudžiamajoje byloje* (bylos Nr. 1A-459-106/2010).

¹⁶¹ Šilutės rajono apylinkės teismo 2001 m. sausio 30 d. nutartis A. D. *baudžiamajoje byloje* (bylos Nr. 1-84/2001).

aktyvių veiksmų.¹⁶² Antai, teismų praktikoje objektyviomis aplinkybėmis pripažįstamos tokios, kaip kad asmens pašaukimas atlikti privalomąją karinę tarnybą, atleidimas iš užimamų pareigų ir pan. Tuo tarpu subjektyviomis – asmens įsidarbinimas, gyvenamosios vietos pakeitimas, šeimos sukūrimas ir t.t.¹⁶³ Kitaip tariant, priešingai nei veikos pavojingumo praradimo atveju, reikšmės turi tiek objektyvios, tiek subjektyvios aplinkybės, kurios pagrinde sietinos su „gyvenimo sąlygų ar asmens veiklos po nusikalstamos veikos padarymo pasikeitimu.“¹⁶⁴ Kaip teigia I. I. Karpets, žmonės keičiasi kintant jų gyvenimo sąlygoms: švietimo pokyčiai, specialybės įgijimas, šeiminių padėties ar mikrosocialinės aplinkos kaita – visa tai veikia asmenį.¹⁶⁵ Užsienio literatūroje taip pat pripažįstamos iš esmės analogiškos aplinkybės, kurios gali lemti asmens pavojingumo praradimą, tik papildomai dar nurodoma tai, kad įtakos gali turėti ir sunki asmens sveikatos būklė ar nelaimingas atsitikimas, kurio metu žmogus tampa neįgalus bei bendradarbiavimas su teisėsaugos institucijomis.¹⁶⁶

Visgi kyla klausimas, ar būtinai turi būti abiejų rūšių aplinkybių, norint asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės minėtu pagrindu? Turint omenyje tai, kad vertinamas asmens pavojingumo praradimas, manytume, šiuo atveju gana svarbus subjektyvių aplinkybių pasikeitimas, kadangi tai parodo asmens polinkį taisytis, daugiau nebenusikalsti. Kita vertus, tos aplinkybės neturėtų priklausyti vien tik nuo kaltininko valios, nes tokiu atveju atsirastų galimybė ir piktnaudžiauti: asmuo galėtų kuriam laikui persikelti gyventi į kitą vietą, įsidarbinti, pradėti gydytis nuo alkoholizmo ar narkomanijos ir pan., tačiau teismui atleidus jį nuo baudžiamosios atsakomybės, grįžti prie seno gyvenimo būdo. Šiuo atveju, kaip jau buvo minėta, gelbėtų tai, jei būtų nustatytas vienerių metų terminas, kuris ir būtų skirtas įsitikinti ar asmuo iš tiesų pasitaisė ir nebėra linkęs nusikalsti. Tai parodytų asmens nevienkartinį norą pasitaisyti, o pastovios teigiamos vertybinės orientacijos susiformavimą, skatinančios jį gyventi pagal visuomenėje nusistovėjusias taisykles, rodančios jo pavojingumo praradimą. Antai, R. P. buvo kaltinamas pagal BK 125 str. 1 d. už tai, kad jis, būdamas Lietuvos Respublikos Prezidentas, pagal pareigas galėdamas susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija, 2003 m. kovo 16 d. ir 2003 m. kovo 17 d. Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus M. L. asmeniškai supažindintas su valstybės paslaptį sudarančia informacija, žymima slaptumo žyma „slaptai“, privalėdamas šią paslaptį sudarančią informaciją saugoti visą jos įslaptinimo terminą bei neatskleisti jos kitiems asmenims, 2003 m. kovo 17 d. vakare apie 20 val. savo gyvenamojoje

¹⁶² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai), supra note 3, p. 229; Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras, supra note 52, p. 110; Egorov, V. S., *Teoretičeskije voprosy osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti*, supra note 58, p. 209.

¹⁶³ Nutartis S. D. baudžiamojoje byloje, supra note 101.

¹⁶⁴ *Ugolovnoe pravo. Čast obshhaja, čast osobennaja*, supra note 82, p. 242.

¹⁶⁵ Egorov, V. S., *op. cit.*, p. 208.

¹⁶⁶ *Komentar do statii 48. Zvilnennja bid kriminalnoj bidalnosti u zv'jazku iz zminujuj obstanovki*, supra note 144.

vietoje susitikimo su J. B. metu informavo jį apie tai, kad Valstybės saugumo departamento pareigūnai jo atžvilgiu atlieka operatyvinį tyrimą bei naudoja technines priemones specialia tvarka – vykdo telekomunikacijos priemonėmis perduodamos informacijos kontrolę (klausosi J. B. pokalbių mobiliojo ryšio telefonais abonementiniais numeriais) ir atskleidė J. B. pokalbių su A. Z., A. P. ir A. D. turinio detales. Vilniaus apygardos teismo nuosprendžiu R. P. buvo išteisintas, nepadarius veikos, turinčios BK 125 str. 1 d. numatyto nusikaltimo požymių. Lietuvos apeliacinis teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priėmė naują sprendimą, kuriuo R. P. pripažino padariusį nusikalstamą veiką, numatytą BK 125 str. 1 d., tačiau, vadovaudamasis BK 36 str., R. P. nuo baudžiamosios atsakomybės atleido, pripažinęs, kad dėl aplinkybių pasikeitimo R. P. neteko pavojingumo. Nors LAT panaikino Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendį ir paliko galioti Vilniaus apygardos teismo sprendimą, tačiau, šioje byloje nagrinėjamai temai reikšmingi argumentai, kuriuos kasaciniame skunde išdėstė Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pavaduotojas, prašydamas panaikinti Apeliacinio teismo nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka dėl netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo – BK 36 str., nesant jo taikymo sąlygų. Prokuroro manymu, teismo konstatuotos aplinkybės, dėl kurių R. P. neteko teisės susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija, negali lemti asmens pripažinimo nepavojingu, nes šios aplinkybės nėra visaapimančios dėl padarytos nusikalstamos veikos ir ją padariusio asmens. Tai, kad R. P. niekada negalės užimti jokių pareigų, kurias asmuo gali pradėti eiti tik po to, kai duoda Konstitucijoje numatytą priesaiką, lemia jo nepavojingumą tik dėl neapibrėžto kiekio valstybės paslaptį sudarančios informacijos, kuri jam nebegalės tapti žinoma, atskleidimo, tačiau R. P., eidamas Lietuvos Respublikos Prezidento, o anksčiau – ir kitas pareigas, turėjo teisę ir susipažinti su nemažai valstybės paslaptį sudarančios informacijos. Būtent dėl šios informacijos, R. P. žinomos iki nusikalstamos veikos padarymo, apkaltos proceso tvarka jis buvo pašalintas iš Lietuvos Respublikos Prezidento pareigų, R. P. pavojingumo nėra praradęs, nepasikeitusios ir kitos aplinkybės, lemiančios R. Pakso santykį su šia informacija. Be to, kasatoriaus manymu, aplinkybių pasikeitimas turi taip paveikti kaltininką, nulemti tokius jo individualių savybių pasikeitimus, kurie leistų teismui įsitikinti, jog dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo tapo nepavojingas dėl jo padarytos nusikalstamos veikos. Individualių R. P. savybių pasikeitimas nuosprendyje nekonstatuotas ir neaptartas, apsiribota tik objektyvių aplinkybių nurodymu, visiškai nesiejant jų su individualiomis kaltininko savybėmis. Išvados apie tai, kad asmuo nustojo būti pavojingas, gali būti padarytos tik iš esmės išnagrinėjus aplinkybių, susijusių su asmeniu, jo gyvenimo ir darbo sąlygomis, pasikeitimą. Asmuo tampa nepavojingas pasikeitus aplinkybėms dėl to, kad pašalinamos iki nusikalstamos veikos buvusios sąlygos, turėjusios įtakos asmens galimybei padaryti nusikalstamą veiką, tačiau šiuo konkrečiu atveju buvo pašalintos ne sąlygos

padaryti nusikalstamą veiką – atskleisti valstybės paslaptį, bet tik sąlygos sužinoti naują valstybės paslaptį sudarančią informaciją ateityje. Tokiu atveju neteisinga teigti, jog R. P. tapo nepavojingas, nes asmens nepavojingumas dėl padarytos nusikalstamos veikos yra sietinas su visiškai apribota galimybe padaryti nusikalstamą veiką, o tokia galimybė nėra eliminuota, pasikeitusios aplinkybės tam jokios įtakos taip pat neturi.¹⁶⁷ Kaip matyti, šiuo atveju, vienas iš prokuroro teiginių buvo tas, kad teismas, atleisdamas R. P. nuo baudžiamosios atsakomybės, vertino tik objektyvius veiksnius, tačiau nekreipė dėmesio į paties asmens individualių savybių pasikeitimus. Iš esmės pritariame tam, kad kalbant apie asmens pavojingumą, ne mažesnę reikšmę turi ir paties kaltinamojo asmenybė, atsižvelgiama į jos pasikeitimus, ne vien tik į veiksnius, kurie nepriklauso nuo jo sąmonės ir valios. Atsižvelgiant į tai, manytume, teismas turėtų vertinti ne tik aplinkybes, kurios liečia pačią nusikalstamą veiką, bet ir tas, kurios susijusios konkrečiai su kaltinamojo asmenybe. Vien tas faktas, kad asmuo nebegalėtų padaryti tos pačios nusikalstamos veikos, vargu, ar būtų pakankamas pripažįstant, kad ir pats asmuo prarado pavojingumą. Be to, šios bylos atveju, prokuroras ginčijo net patį faktą, kad asmeniui yra užkirstas kelias pakartoti nusikalstamą veiką – atskleisti valstybės paslaptį.

Norint pripažinti asmens pavojingumo praradimą, laikomasi nuostatos, kad nepakanka vienos aplinkybės, kad dažniausiai kitokį asmens pavojingumo vertinimą lemia įvairių aplinkybių derinys. Turima omenyje tai, kad pavienė aplinkybė, vargu, ar bus pripažinta pakankamu pagrindu atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 str. Antai, O. Š. buvo nuteistas pagal BK 260 str. 1 d. (už psichotropinių medžiagų platinimą, padarytą 2005 m. liepos 1 d.), BK 260 str. 1 d. (už psichotropinių medžiagų platinimą, padarytą 2005 m. liepos mėn.), BK 259 str. 2 d. Kasaciniu skundu nuteistasis prašė pritaikyti BK 36 str. teigdamas, kad jis nuo 2006 m. balandžio 13 d. tarnavo Lietuvos Kariuomenės generolo Adolfo Ramanausko koviniame rengimo centre, buvo drausmingas ir geras karys. Jo manymu, pasikeitusios faktinės aplinkybės lėmė kitokį jo veikų, padarytų iki 2006 m. balandžio 13 d., pavojingumo vertinimą. Teismas atmetė tokį skundą ir nurodė, kad „Nuteistasis O. Š. prašo jam taikyti šio straipsnio nuostatas, nes, jo manymu, aplinkybė, kad jis tarnauja Lietuvos kariuomenėje, rodo, kad jis tapo nebepavojingas visuomenei. Teismo nuomone, vien ši aplinkybė negali būti pagrindas laikyti, kad šis asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingas.“¹⁶⁸ Kaip matyti, teismas nelaikė šios vienos aplinkybės pakankamu pagrindu pripažįstant, kad asmuo prarado pavojingumą. Pritartume tokiam teismo sprendimui, kadangi, nesant kitų papildomų aplinkybių, vien tas faktas, kad asmuo pradėjo tarnauti kariuomenėje neliudija apie jo pasikeitusį pavojingumą. Be to, kaip matyti nuteistasis padarė tris nusikalstamas veikas, kurios viena kitos atžvilgiu sudaro realiąją

¹⁶⁷ Nutartis R. P. baudžiamajoje byloje, supra note 33.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis V. P. baudžiamajoje byloje (bylos Nr. 2K-69/2007).

nusikaltimų sutaptį, todėl atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus argumentus, jis nelaikomas asmeniu nusikalstamą veiką padariusiu pirmą kartą. Pakartotinis nusikalstamų veikų darymas kaip tik leidžia daryti išvadą, kad asmuo yra pavojingas visuomenei, todėl BK 36 str. taikymas būtų nepagrįstas. Kitoje byloje teismas būtent pakartotinį nusikalstamos veikos darymą ir akcentavo, netaikydamas BK 36 str.: T. D. nuteistas pagal BK 323 str. 1 d. už tai, kad būdamas privalomosios pradinės karo tarnybos karys, pasišalino iš dalinio ilgesniam negu dešimt dienų laikotarpiui, t. y. nuo 2007 m. liepos 2 d. 4 val. pasišalino iš dalinio (*duomenys neskelbtini*), ir iki 2007 m. liepos 12 d. 14.00 val. į minėtą karinį dalinį negrįžo, kol nebuvo sulaikytas Lietuvos kariuomenės Karo policijos. Nuteistasis prašė taikyti BK 36 str., nes, jo manymu, jis dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingu visuomenei. Teismas, atmesdamas tokį argumentą, nurodė: „Visų pirma BK 36 str. norma nustato, kad aplinkybės, šalinančios veikos ar asmens pavojingumą, atsiranda po veikos padarymo. Antra, jos turi atsirasti būtinai iki nuosprendžio priėmimo. T. D. nuteistas Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2007 m. liepos 18 d. nuosprendžiu pagal BK 323 str. 1 d., tačiau, kaip matyti iš vado pranešimo teismui, T. D. 2007 m. rugpjūčio 10 d. *pakartotinai* pasišalino iš tarnybos vietos. Ši aplinkybė nepatvirtina, kad T. D. iki bylos nagrinėjimo teisme tapo nepavojingas.“¹⁶⁹

Vertinant aplinkybių įtaką asmens pavojingumo praradimui, svarbu nustatyti, kad jos yra reikšmingos. V. S. Egorovo nuomone, nebus pakankamas pagrindas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl pasikeitusių aplinkybių tik šiek tiek sumažėjo asmens pavojingumo laipsnis. Jis teigia, kad turi pasikeisti tokios konkrečios aplinkybės, jų rinkinys, kurios yra esminio pobūdžio.¹⁷⁰ Visos šios pasikeitusios aplinkybės turi taip paveikti kaltininką, nulemti tokius jo individualių savybių pasikeitimus, kurie leistų teisėjui ar teismui įsitikinti, jog dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo tapo nebepavojingu.¹⁷¹ Sprendžiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą, kai dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo praranda pavojingumą, turi būti atsižvelgiama ir į BK 41 str. numatytus bausmės tikslus, įvertinta, ar asmeniui nebeturi įtakos tokios aplinkybės, kurios lėmė jo pavojingumą, o naujos sąlygos daro teigiamą įtaką kaltininko asmenybei. Teismų praktikoje tokie klausimai sprendžiami ir nagrinėjant bylas dėl labai sunkių nusikaltimų. Antai, pirmosios instancijos teismas pripažinęs įrodyta, kad A. M. D. padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 100 str., o būtent: 1941 – 1944 m. būdamas naciams pavaldžios okupuotos Lietuvos represinės struktūros Lietuvos saugumo policijos Vilniaus apygardos skyriaus valdininku, vykdydamas nacių okupacinės valdžios nurodymus šiai struktūrai persekioti nacių okupuotoje Lietuvoje gyvenančius žydų tautybės

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 4 d. nutartis *T. D. baudžiamosioje byloje* (bylos Nr. 2K-101/2008).

¹⁷⁰ Egorov, V. S., *Teoretinės voprosy osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti*, supra note 58, p. 208.

¹⁷¹ *Lietuvos Respublikos baudžiamosio kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*, supra note 3, p. 230.

žmonių grupei priklausančius civilius gyventojus dėl jų priklausymo etninei žydų grupei, tyčia sistemingai persekiojo žydų tautybės civilius asmenis, pritaikė BK 36 str. ir atleido A. M. D. nuo baudžiamosios atsakomybės dėl to, kad jis dėl aplinkybių pasikeitimo prarado pavojingumą. Nesutikdamas su tokiu sprendimu, Lietuvos generalinės prokuratūros prokuroras padavė apeliacinį skundą, nurodydamas, kad aplinkybės, dėl kurių pasikeitimo A. M. D. tapo nepavojingas (išskyrus aplinkybes dėl A. M. D. amžiaus, sveikatos būklės, duomenų apie kitų nusikalstamų veikų padarymą nebuvimo) yra susijusios su nusikalstamos veikos, o ne ją padariusio asmens pavojingumu. Be to, šiuo atveju negali lemti net ir veikos pripažinimo praradus pavojingumą, nes BK 100 str. numatytas nusikaltimas priskiriamas labai sunkių nusikaltimų kategorijai. Be kita ko, prokuroras nurodė, kad teismas negalėjo padaryti išvados dėl to, kad A. M. D. prarado pavojingumą ir motyvuodamas tuo, kad jis yra senas ligotas žmogus, pastarojo veika buvo neigiamai įvertinta JAV teismuose (A. M. D. atimta pilietybė, šis buvo priverstas išvykti iš JAV). Prokuroras teigė, kad tam, kad būtų galima atsižvelgti į sveikatos būklę, turėjo būti skirta ekspertizė, kad būtų įrodyta sunki, nepagydoma liga, kuri būtų kliūtis atlikti laisvės atėmimo bausmę. Prokuroras taip pat nurodė, kad A. M. D. nei ikiteisminio tyrimo metu, nei teisme kaltu neprisipažino, neparodė savo neigiamo požiūrio į padarytas nusikalstamas veikas. Be to, svarstant BK 36 str. taikymo galimybę, turėjo būti atsižvelgta į BK 41 str. 2 d. nuostatas dėl bausmės paskirties, t.y. kad bausmė turėjo būti paskirta atsižvelgiant į nusikaltimo pobūdį ir padarinius, o ne tik į jį padariusio asmens pavojingumo laipsnį. Lietuvos apeliacinis teismas netenkino prokuroro apeliacinio skundo ir nurodė, kad „nors formaliai padaryta veika priskiriama prie labai sunkių nusikaltimų, tačiau nėra susijusi su žmonių žudymais, kankinimais, A. M. D. veika buvo neigiamai įvertinta JAV teismuose, dėl ko jam atimta JAV pilietybė ir jis buvo priverstas išvykti iš JAV, kas suteikė jam neigiamų pergyvenimų, be to A. M. D. yra senas, ligotas žmogus (medicinos ekspertizės aktu nustatyta, kad serga pirmine arterine hipertenzija, II laipsnio kraujospūdžio padidėjimu, hipertenzine kardiopatija), dėl ko jam būtų per sunku atlikti laisvės atėmimo bausmę. Atsižvelgiant į visas paminėtas aplinkybes, teismas nurodė, kad dėl pasikeitusių aplinkybių, susijusių tiek su asmeniu, tiek su jo gyvenimo sąlygomis, galima daryti išvadą, kad A. M. D. jau nebekelia pavojaus kitiems asmenims ir visuomenei.“¹⁷² Nepaisant minėtų teismo argumentų, būtume linkę manyti, kad šioje byloje galėjo būti priimtas ir kitoks sprendimas. Nors byloje ir buvo nustatyta aplinkybių, kurios daugiau ar mažiau lėmė kitokį A. M. D. pavojingumo vertinimą (JAV pilietybės netekimas, senyvas amžius, sveikatos būklė), visgi pritartume prokuroro teiginiui, kad BK 100 str. numatytas nusikaltimas priskiriamas labai sunkių nusikaltimų kategorijai dėl ko abejotina, ar pavojingumą gali prarasti tiek nusikalstama veika, tiek pats asmuo. Lietuvos apeliacinio teismo argumentas dėl to, kad A. M. D. nusikaltimas

---

¹⁷² Nutartis *A. M. D. baudžiamojoje byloje*, supra note 35.

nebuvo susijęs su žmonių žudymais, kankinimais šiuo atveju, vargu, ar tinkamas. Analizuodami BK 100 str., matome, kad jame numatyta eilė alternatyvių veikų, už kurias kyla baudžiamoji atsakomybė: „Tas, kas tyčia, vykdydamas ar remdamas valstybės ar organizacijos politiką, dideliu mastu arba sistemingai užpuldinėjo civilius ir juos žudė arba sunkiai sutrikdė jų sveikatą; sudarė tokias gyvenimo sąlygas, kad jos lėmė žmonių žūtį; prekiavo žmonėmis; deportavo gyventojus; kankino, žagino, įtraukė į seksualinę vergovę, vertė užsiimti prostitucija, priverstinai apvaisino ar sterilizavo; persekiojo kurią nors žmonių grupę ar bendriją dėl politinių, rasinių, nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių, lyties ar kitų motyvų, kuriuos draudžia tarptautinė teisė; žmones sulaikė, areštavo ar kitaip atėmė jų laisvę, kai toks laisvės atėmimas nepripažįstamas, ar nepranešė apie žmonių likimą arba buvimo vietą; vykdė apartheido politiką, baudžiamas...“ Visos paminėtos veikos atskirtos kabliataškiais. Kad atsakomybė kiltų pagal aptariamą straipsnį, nebūtina, kad žmonės būtų žudomi ar kankinami, kadangi viena iš alternatyvių veikų būtent ir yra žmonių grupės persekiojimas dėl įvairių motyvų. Veikos šiame straipsnyje nėra atskirtos pagal svarbumo laipsnį, o turi vienodą reikšmę, todėl bet kurios iš jų padarymas yra lygiai toks pats svarbus sprendžiant baudžiamosios atsakomybės kilimą ar atleidimą nuo jos. Visos veikos yra labai sunkūs nusikaltimai, todėl, manytume, šiuo aptariamu atveju, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, remiantis BK 36 str., kai asmuo praranda pavojingumą, neturėjo būti taikomas. Atsižvelgiant į A. M. D. sunkią sveikatos būklę, amžių jam buvo galima bausmę švelninti arba svarstyti galimybę taikyti kitą baudžiamosios teisės institutą – atleidimą nuo bausmės dėl ligos. Apskritai, teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmens sunki sveikatos būklė tampa pagrindu prašyti atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, dėl to, kad jis prarado pavojingumą arba taikyti atleidimą nuo bausmės dėl ligos. Antai, M. L. buvo nuteistas už tai, kad įgijo, laikė ir realizavo netikrus, esančius apyvartoje, kitos valstybės pinigus dideliais kiekiais, t.y. padarė nusikaltimą, numatytą BK 213 str. 2 d. Nuteistojo gynėja kasaciniu skundu prašė taikyti BK 36 str. arba BK 76 str. nuostatas, argumentuodama tuo, kad „bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka metu jos ginamojo M. L. sveikata labai pablogėjo, dėl ko jis buvo paguldytas į ligoninę diagnozavus pakartotinį miokardo infarktą, hipertenzinę kardiopatiją, plaučių emfizemą. Teismas, atmesdamas tokį prašymą, nurodė, kad „nuteistasis M. L., nagrinėjant bylą pirmos instancijos teisme, sunkia liga nesirgo, jo sveikatos būklė tapo blogesnė tik bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka metu, todėl remiantis BK 36 str. nuostatomis jis nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti atleistas, jeigu jis būtų susirgęs sunkia nepagydoma liga, galėtų būti atleistas nuo laisvės atėmimo bausmės atlikimo pagal BK 76 str. Byloje nėra duomenų apie tai, kad nuteistojo M. L. liga būtų vertinama kaip sunki nepagydoma ar kad jis susirgo liga, kliudančia atlikti jam bausmę, todėl nėra pagrindo nuteistąjį atleisti nuo bausmės

atlikimo remiantis BK 76 str.¹⁷³ Kaip matyti, šioje byloje buvo remtasi pablogėjusia asmens sveikatos būkle kaip aplinkybe, kurios atsiradimas leistų kitaip vertinti asmens pavojingumą arba kalbėti apie atleidimą nuo bausmės dėl ligos. Esminis momentas, leidžiantis taikyti vieną ar kitą nuostatą tas, kuriuo momentu sveikatos būklė tapo sunki. Kaip jau buvo minėta, norint atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, aplinkybės turi pasikeisti iki bylos nagrinėjimo teisme. Vėlesnis tokių aplinkybių pasikeitimas sprendžiant dėl BK 36 str. taikymo įtakos neturėtų. Tokiu atveju, kaip ir šioje byloje, būtų galimybė prašyti taikyti nebent BK 76 str. nuostatas. Kalbant šiuo aspektu, liečiančiu sveikatos būkle, minimi straipsniai iš esmės panašūs, tačiau teisinių padarinių prasme skirtumas akivaizdus. Antai, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės jam nekyla padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės esmę: nepriimamas apkaltinamasis nuosprendis, neskiriama bausmė, nėra teistumo. Tuo tarpu atleidus asmenį nuo bausmės, jis šių neigiamų pasekmių neišvengia. Teigiamas dalykas tik tas, kad paskyrus bausmę, jis nuo jos atleidžiamas. Todėl, žinoma, asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, vien jau dėl gresiančių padarinių, kur kas palankesnis būtų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negu kitas į jį panašus institutas – atleidimas nuo bausmės, ir, šiuo atveju, būtent dėl ligos.

Kitose bylose dėl labai sunkių nusikaltimų, teismai apskritai yra linkę ne taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, o bausmę švelninti: „Z. D. nuteistas pagal BK 102 str. už tai, kad 1949 m. kovo 25 d. apie 6.00 val., būdamas sovietų okupacinės valdžios represinės struktūros pareigūnas trėmė civilius gyventojus iš okupuotos Lietuvos teritorijos į okupavusios šalies SSRS teritoriją. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pritardamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo sprendimui, konstatavo, kad Z. D. grėsmės nekelia, nuteistasis yra pensininkas, nuteistas, nebaustas, charakterizuojamas teigiamai, todėl sprendimas taikyti BK 62 str. 2 d. 1 p., 62 str. 3 d. 3 p. ir skirti Z. D. švelnesnę, negu įstatymo numatyta, bausmę yra teisėtas ir pagrįstas.“¹⁷⁴ Negalėdami konstatuoti asmens pavojingumo praradimo, ir kitokio pobūdžio bylose, teismai dažnai, atsižvelgdami į nuteistojo asmenybę, yra linkę paskirtas aiškiai per griežtas bausmes švelninti.¹⁷⁵

Baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje pripažįstama, kad kaip aplinkybių pasikeitimas negali būti vertinamas žalos atlyginimas, nuoširdus gailėjimasis, susitaikymas su nukentėjusiu asmeniu ir pan. Visos šios sąlygos iš esmės priskiriamos kitoms atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšims, kaip antai BK 38 str., kuriame numatyta atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko. Tokio pobūdžio bylose, kuriose prašoma minėtas aplinkybes vertinti asmens pavojingumo praradimo kontekste,

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 30 d. nutartis *M. L. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K- 865 /2003).

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis *Z. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K- 525/2009).

¹⁷⁵ Nuosprendis *M. Š., P. M. baudžiamojoje byloje*, *supra* note 59.

teismai dažniausiai atsisako taikyti BK 36 str.: „S. D. nuteistas pagal BK 135 str. 1 d. už tai, kad 2007 m. balandžio 27 d., apie 22.50 val., Palangoje, buto balkone, iš asmeninių paskatų tyčia sunkiai sužalojo nukentėjusįjį R. A. Kasaciniu skundu nuteistasis prašė pritaikyti BK 36 str. ir baudžiamąją bylą nutraukti. Teismas, atmesdamas tokį prašymą, nurodė: „Nuteistasis kasaciniame skunde teigia, kad jis visiškai atlygino nukentėjusiajam turtinę ir neturtinę žalą, su nukentėjusiuoju susitaikė, po įvykio nepadarė jokių teisės pažeidimų. Tačiau teigiamas kaltininko elgesys, susijęs su nusikalstama veika (nuoširdus gailėtis, žalos atlyginimas, susitaikymas su nukentėjusiuoju), negali būti vertinamas kaip aplinkybių pasikeitimas. Asmuo tampa nepavojingas pasikeitus aplinkybėms dėl to, kad pašalinamos iki nusikalstamos veikos padarymo buvusios sąlygos, o naujos sąlygos teigiamai veikia šį asmenį. Tokių aplinkybių šioje byloje nenustatyta.”¹⁷⁶

Apibendrinant galima teigti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą, gali būt taikomas esant tiek objektyvių, tiek subjektyvių aplinkybių pasikeitimui. Svarbu tai, kad pasikeitusios aplinkybės liudytų apie asmens pavojingumo praradimą, kad buvusios neigiamos sąlygos būtų pašalinamos, o naujos – teigiamai veiktų asmenį. Visgi teismų praktikoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo praranda pavojingumą kur kas rečiau pasitaiko negu kai pavojingumą praranda pati nusikalstama veika. Manytume, tą nulemia tai, kad įsitikinti asmens pavojingumo praradimu yra sunkiau ir tam reikia, kad praeitų kur kas daugiau laiko.

---

¹⁷⁶ Nutartis *S. D. baudžiamojoje byloje, supra* note 101.

IŠVADOS

1. Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vieningos nuomonės, kas laikytina baudžiamosios atsakomybės pradžia, tačiau bet kuriuo atveju atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės visada reikš atleidimą nuo visų padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį.
2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas sudaro galimybę realizuoti humanizmo, atsakomybės individualizavimo, teisingumo ir šanso principus.
3. BK 36 str. taikymas galimas dviem alternatyviais atvejais – kai dėl aplinkybių pasikeitimo pavojingumą praranda 1) nusikalstama veika ar 2) ją padaręs asmuo. Kai kurių užsienio valstybių BK nurodytos dar ir papildomos sąlygos: 1) nusikalstamos veikos kategorija ir 2) asmens statusas, kurį nulemia tai, ar asmuo pirmą kartą padaro nusikalstamą veiką, ar ne. Šias sąlygas, manytume, būtų tikslinga įtvirtinti ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: nusikalstamos veikos kategoriją siejant tiek su asmens, tiek su veikos pavojingumo pradimu, o veikos padarymą pirmą kartą tik su asmens pavojingumo pradimu.
4. Nusikalstamos veikos pavojingumas – objektyvi nusikalstamos veikos savybė, nepriklausanti nei nuo įstatymų leidėjo, nei nuo asmenų, taikančių baudžiamąsias teises normas, valios. Aplinkybių pasikeitimas tam tikrais konkrečiais atvejais gali lemti situaciją, kai nusikalstama veika praranda savo pavojingumą.
5. Atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės, nusikalstama veika netenka tik vieno požymio – pavojingumo, o panaikinus veikos nusikalstamumą (dekriminalizacija) – ir pavojingumo, ir priešingumo baudžiamajam įstatymui.
6. Nepaisant panašumų, esminis skirtumas tarp atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai nusikalstama veika praranda pavojingumą ir dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo, yra tas, kad mažareikšmiškumo atveju nusikaltimas jau jo padarymo momentu vertintinas kaip mažareikšmis, tuo tarpu veika pavojingumą dėl aplinkybių pasikeitimo gali prarasti praėjus kuriam laikui po jos padarymo, o veikos padarymo metu ji buvo pavojinga ir baustina.
7. Ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, remiantis BK 36 str. įtvirtinta bendra sąvoka „asmuo“, gali būti taikoma tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims.
8. Kaltininko asmenybės pavojingumą apibrėžia: 1) padaryta nusikalstama veika bei 2) ją padariusio asmens savybės. Asmens pavojingumui išnykti reikia laiko, todėl atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą turėtų būti sąlyginis.
9. BK 36 str. asmens pavojingumo praradimas numatytas kaip savarankiška atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga, tuo tarpu senaties instituto esmė suponuoja tai, kad asmuo, tam tikrą laiką nepadaręs naujos nusikalstamos veikos, praranda pavojingumą.

10. Tiek nusikalstama veika, tiek pats asmuo pavojingumą gali prarasti tik esant aplinkybių pasikeitimui. Baudžiamasis įstatymas nedetalizuoja, kokios tai aplinkybės, tačiau baudžiamosios teisės teorijoje nurodoma, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai veika praranda pavojingumą galimas konstatavus tik objektyvių aplinkybių – ekonominių, socialinių, politinių ir pan. – pasikeitimą. Tuo tarpu asmens pavojingumo praradimo atveju atsižvelgiama tiek į objektyvių, tiek į subjektyvių aplinkybių pasikeitimą.

REKOMENDACIJOS

1. Apibendrinami nagrinėtą temą ir atsižvelgdami į suformuluotas išvadas, galime pateikti tokius pasiūlymus:
  - a) BK 36 str. numatyta, kad „Padaręs nusikalstamą veiką asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės...“. Remiantis teismų praktika, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra *teismo teisė*, todėl formuluotė turėtų būti tikslinama, įterpianč *„gali būti“*.
  - b) Siūlytume įtvirtinti, kad sunkių ir labai sunkių nusikaltimų atveju atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal nagrinėtą straipsnį neturėtų būti taikomas.
  - c) Būtų tikslinga įtvirtinti, kad pavojingumą gali prarasti tik toks asmuo, kuris nusikalstamą veiką padarė *pirmą kartą*, šią sąlygą siejant tik su asmens pavojingumo praradimu.
  - d) Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo praranda pavojingumą, turėtų būti sąlyginis. Tokiu būdu, siūlytume numatyti tam tikrą terminą, kuris padėtų įsitikinti asmens siekiu pasitaisyti ir daugiau nebeusikalsti.
- 2) Atsižvelgiant į visus siūlomus pakeitimus, manytume, būtų tikslinga šias dvi alternatyvas išskirti į atskiras dalis, todėl siūlytume BK 36 str. išdėstyti taip:
  - „1. Padaręs *baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą* asmuo *gali būti* atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu teismas pripažįsta, kad iki bylos nagrinėjimo teisme asmens padaryta veika dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojinga.
  2. Asmuo, *pirmą kartą* padaręs *baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą* gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu teismas pripažįsta, kad iki bylos nagrinėjimo teisme šis asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingas.
3. Jeigu asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šio straipsnio 2 dalį, per *vienerius metus* padarė nusikalstamą veiką, teismas gali panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas veikas.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1961, Nr. 18-147.
4. Criminal code of the Republic of Armenia. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dad5efd70578c.htm/preview>>.
5. Criminal Code of the Republic of Azerbaijan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1658/file/4b3ff87c005675cfd74058077132.htm/preview>>.
6. Criminal Code of Georgia. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.unhcr.org/refworld/country,,NATLEGBOD,,GEO,,404c5dc11,0.html>>.
7. Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1681/file/ca1cfb8a67f8a1c2ffe8de6554a3.htm/preview>>.
8. Criminal Code of Moldova. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3106/file/Criminal%20Code%20RM.pdf>>.
9. Criminal Code of the Republic of Tajikistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1707/file/207b8150765af2c85ad6f5bb8a44.htm/preview>>.
10. Criminal Code of the Republic of Ukraine. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1709/file/18691871f696ac66b9fe4d9a4fdd.htm/preview>>.
11. Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-28]. <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1712/file/a45cbf3cc66c17f04420786aa164.htm/preview>>.
12. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Roma, 1950 m. lapkričio 4d. *Valstybės žinios*. 1995, Nr.40-987.

Specialioji literatūra

13. Ažubalytė, R. Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis. *Jurisprudencija*. 2006, (79): 16-24.
14. Baranskaitė, A. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.
15. Baranskaitė, A. Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4 (4): 179-194.
16. Baranskaitė, A.; Prapiestis, J. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste. *Jurisprudencija*. 2006, 7 (85): 30-41.
17. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
18. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
19. Bekarija, Č. *Apie nusikaltimus ir bausmes*. Vilnius: „Mintis“, 1992.
20. Drakšas, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2008.
21. Drakšas, R. Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje. *Teisė*. 2003, 46.
22. Egorov, V. S. *Teoreticheskie voprosy osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti* [Theoretical issues of the exemption from criminal liability]. Moskva: Rossiskaja akademija obrazovanja moskovskij psichologo-socialnyj institut. 2002.
23. Justickis, V. *Kriminologija: vadovėlis. I dalis*. Vilnius: LTU Leidybos centras. 2004.
24. Kelina, S. G. *Teoreticheskie voprosy osvoboždenija ot ugovnoj otvetstvennosti* [Theoretical issues of the exemption from criminal liability]. Moskva. 1974.
25. *Kommentarij k ugovnomu kodeksu rossijskoj federacij* [The commentary of Criminal code of Russian Federation]. Moskva: Ministerstvo justicii Rossijskoj Federacii. 2001.
26. *Kriminologija: vadovėlis*. /Atsakingasis redaktorius J. Bluvšteinas. Vilnius: Pradai. 1994.
27. *Kriminologija: vadovėlis*. /Moksliniai redaktoriai G. Babachinaitė ir A. Kiškis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2010.
28. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. /sudarytojas J. Prapiestis, mokslinis redaktorius G. Švedas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
29. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. /Sudarytojas V. Paviolis. Vilnius: „Mintis“, 1989.

30. Nevera, A. *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
31. Piesliakas, V. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Socialistinė teisė*. 1979, 2.
32. Piesliakas, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*. 1996, 4.
33. Piesliakas, V. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika. *Jurisprudencija*. 1998, 10 (2): 40-51.
34. Piesliakas, V. Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatų taikymo problemos. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos teisinis padarinys. *Jurisprudencija*. 2007, 8 (98): 7-12.
35. Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 2-oji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008.
36. Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. 1-oji knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009.
37. Pesljakas, V. *Ugolvnaja otvetstvennost i osvoboždenija ot nejo. Učebnoe posobie* [Criminal liability and exemption from it. Study guide] Minsk: Minskaja vysshaja shkola MVD SSSR, 1988.
38. Pocius, A. Nusikaltėlio asmenybės samprata Rusijos autorių kriminologinių koncepcijų kontekste. *Jurisprudencija*. 2007, 5 (95): 71-77.
39. Soloveičikas, D. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius, 2005.
40. Sverčkov, V. V. *Osvoboždenija ot ugolvnoj otvetstvennosti, prekrashhenie ugolvnogo dela (presledovanija), otkaz v ego vozbuždenii: problemy teorii i praktiki* [Exemption from criminal liability, termination of criminal case (persecution): theoretical and practical problems]. Sankt-Peterburg: Juridičeskij centr Press. 2008.
41. *Ugolvnoe pravo. Čast obshhaja, čast osobennaja* [Criminal law. General part and special part]. Moskva: Jurisprudencija. 1999.
42. Vaišvila, A. *Teisės teorija. 3-iasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2009.

Teismų praktika

43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 69-2798.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos pripažįstant veikas mažareikšmėmis (BK 8 str. 2 d.) ir Teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis apžvalga. *Teismų praktika*, 2001 Nr. 14.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimas "Dėl teismų praktikos atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio priemones" ir Teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo pobūdžio priemones, apžvalga. *Teismų praktika*. 2001, Nr. 15.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmės vykdymo atidėjimą apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2008 m. gegužės 20 d. nutartis *J. Z. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-85/2008);
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. kovo 18 d. nutartis *V. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-82/2010).
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 4 d. nutartis *A. K., B. M., K. M., V. M. ir A. P. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2k-7-393/2005).
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis *R. P. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-7-544/2005).
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis *G. K. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-280/1999).
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 30 d. nutartis *R. K. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-306/2000).
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 13 d. nutartis *V. B. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-833/2001).
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 11 d. nutartis *M. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-715/2003).
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 30 d. nutartis *M. L. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K- 865 /2003).
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis *N. B., J. P. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-587-2004).
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis *L. B. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-444/2005).

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 4 d. nutartis *G. S., V. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-281/2006).
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 9 d. nutartis *E. K., R. G., L. Š. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-340/2006).
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis *D. A. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-125/2007).
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 17 d. nutartis *V. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-266/2007).
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis *V. P. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-69/2007).
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 15 d. nutartis *S. K. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-P-100/2008).
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 4 d. nutartis *T. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-101/2008).
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13 d. nutartis *I. B., R. V. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-143/2008).
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis *S. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-480/2008).
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis *Z. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-455/2008).
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 10 d. nutartis *L. S. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-122/2009);
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 31 d. nutartis *V. Š. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-87/2009)
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis *Z. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K- 525/2009).
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 6 d. nutartis *N. G. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 2K-216/2010).
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. birželio 30 d. konsultacija Nr. B3-256. *Teismų praktika*. 2003, Nr. 19.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. spalio 7 d. konsultacija Nr. B3-338. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22.
74. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 4 d. nutartis *A. M. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-176/2008).

75. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 29 d. nuosprendis *M. Š., P. M. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-226/2009).
76. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 30 d. nutartis *R. G. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-291/2010).
77. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartis *A. R. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-365-382/2010).
78. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 30 d. nutartis *A. B. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-459-106/2010).
79. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 4 d. nuosprendis *A. L. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-579-193/2008).
80. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 30 d. nutartis *G. N. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1A-149-134/2009).
81. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 18 d. nuosprendis *V. K., K. A. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1-177/2009).
82. Šilutės rajono apylinkės teismo 2001 m. sausio 30 d. nutartis *A. D. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1-84/2001).
83. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2005 m. birželio 7 d. nuosprendis *Ž. P. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1-00688-270/2005).
84. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2007 m. vasario 13 d. nuosprendis *E. J. baudžiamojoje byloje* (bylos Nr. 1-287-365/2007).
85. Postanovlenie Verkhovnogo suda ot 21.06.2001 N 4 „*O sudebnoj praktike po primeneniju stati 67 ugolovnogo kodeksa respubliki Kazakhstan*“ [Supreme Court ruling 21.06.2001 N 4 „On case law under the criminal code of Republic of Kazakhstan, article 67“]. [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2011-06-18]. <http://kazakhstan.news-city.info/docs/sistemst/dok_oerybz.htm>.

Internetiniai šaltiniai

86. *Baudžiamosios teisės paskaitos*. Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2010-11-18]. <http://www.mruni.eu/lt/universitetas/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/>.
87. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

88. *Komentar do statii 48. Zvinnennja bid kriminalnoj bidalnosti u zv'jazku iz zminuju obstanovki* [Commentary of article 48. Exemption from criminal liability due to the change of circumstances]. [interaktyvus]. [žiūrēta 2011-07-07]. <<http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/046.php>>.
89. *Osvoboždenija ot ugolovnoj otvetstvennosti* [Exemption from criminal liability]. [interaktyvus]. [žiūrēta 2011-06-23]. <<http://www.ruclass.ru/node/911>>.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą: teorinės ir praktinės problemos

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas – atskleisti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą esmę, analizuojant su tuo susijusias teorines bei praktines problemas. Pirmojoje darbo dalyje aptariama apskritai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamosios teisės principų kontekste. Be to, pateikiama ir pati atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą samprata tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių baudžiamojoje teisėje. Antrojoje – pagrindinis dėmesys skiriamas šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies sąlygoms analizuoti. Apžvelgiamos ne tik baudžiamosios teisės teorijoje išsakytos mintys, bet taip pat ir teismų praktika. Kritiniu požiūriu vertinamos kai kurios nuostatos bei pateikiami pasiūlymai dėl jų tobulinimo. Be to, darbe aptariamas ir šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies santykis su kitais baudžiamosios teisės institutais.

Pagrindinės sąvokos: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, baudžiamoji atsakomybė, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos, nusikalstamos veikos pavojingumas, asmens pavojingumas.

Exemption from criminal liability due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness: theoretical and practical problems

ANNOTATION

The aim of the scientific work is to reveal the essence of the exemption from criminal liability due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness by analyzing both theoretical and practical problems. The first part of the paper deals with the general concept of the exemption from criminal liability in the context of the perception of criminal liability and criminal law principles as well. Moreover, the conception of the exemption from criminal liability due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness is also discussed both in the criminal law of the Republic of Lithuania and foreign countries. The second one concerns with analyzing conditions of this type of the exemption from criminal liability. In this work is discussed not only ideas expressed in the criminal law theory, but an overview of the Lithuanian courts practice is done as well. The author of this work into some provisions of this type of the exemption from criminal liability looks in criticized manner and suggests guidance on how to improve them. In addition to this, in this work is analyzed the connection of this type of the exemption from criminal liability with other institutes of criminal law.

Key words: Exemption from criminal liability due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness, criminal liability, the conditions of exemption from criminal liability, criminal offence's dangerousness, person's dangerousness.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą: teorinės ir praktinės problemos

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą, baudžiamoji atsakomybė, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos, nusikalstamos veikos pavojingumas, asmens pavojingumas.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas numato dvi teisinių padarinių rūšis: 1) baudžiamąją atsakomybę ir 2) atleidimą nuo jos. Kaip matyti, baudžiamoji atsakomybė nėra vienintelė priemonė siekiant baudžiamosios teisės tikslų. Įgyvendinant teisingumo, humaniškumo, atsakomybės individualizavimo, šanso bei kitus principus yra numatyta galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiame darbe būtent ir analizuojama viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių – kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą. Pirmiausia, darbe aptarta apskritai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata siejant ją su pačios baudžiamosios atsakomybės suvokimu. Toliau aptariama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika praranda pavojingumą samprata tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių baudžiamojoje teisėje.

Šios rūšies taikymas siejamas su savitomis sąlygomis, kuriomis nepasižymi daugiau nė viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių: 1) asmens ar nusikalstamos veikos pavojingumo praradimas 2) dėl aplinkybių pasikeitimo. Pagrindinis dėmesys darbe būtent ir yra skiriamas šioms sąlygoms analizuoti, atskleisti jų esmę. Darbe aiškinamasi nusikalstamos veikos ir asmens pavojingumo samprata, taip pat aplinkybės, kurios turi įtakos jų pavojingumo praradimui. Siekiant išsikeltų uždavinių, aptariamos ne tik baudžiamosios teisės teorijoje išsakytos mintys, tačiau apžvelgiama ir Lietuvos teismų praktika. Be to, darbe analizuojamas ir šios rūšies santykis su kitais baudžiamosios teisės institutais, atskleidžiami jų panašumai bei skirtumai. Galiausiai, pateikiamos rekomendacijos, kaip būtų galima tobulinti baudžiamojo kodekso 36 str., numatantį šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį.

Exemption from criminal liability due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness: theoretical and practical problems

SUMMARY

Key words: Exemption from criminal liability due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness, criminal liability, the conditions of exemption from criminal liability, criminal offence's dangerousness, person's dangerousness.

The Criminal code of the Republic of Lithuania provides for two types of legal consequences: 1) criminal liability and 2) exemption from it. As can be seen, the criminal liability is not the only way to seek the implementation of the purposes of criminal law. In order to implement the principles of justice, humanity, individualisation of liability, chance and other ones there is a possibility of exempting a person from criminal liability. In this scientific work is analyzed one type of the exemption from criminal liability – due to the loss of person's or criminal offence's dangerousness. First of all, there is discussed the general concept of exemption from criminal liability in connection with the perception of criminal liability itself. Then the focus is on the concept of the exemption from criminal liability due to the person's or criminal offence's dangerousness both in the criminal law of the Republic of Lithuania and foreign countries.

The implementation of this type of the exemption from criminal liability is associated with specific conditions that do not have any other type of this institute of criminal law: 1) the loss of person's or criminal offence's dangerousness 2) due to the change of circumstances. The main focus of work is precisely to analyze these conditions and reveal their essence. In this work is discussed the meaning of the criminal offence's and person's dangerousness, as well as the circumstances, which affect that loss of dangerousness. In order to achieve all goals, in this work is discussed not only ideas expressed in the criminal law theory, but an overview of the Lithuanian courts practice is done as well. In addition to this, in this work is analyzed the connection of this type of the exemption form criminal liability with other intitutes of criminal law, revealed their similarities and differences from each other. Finally, the author of this work provides guidance on how to improve the Criminal code of the Republic of Lithuania, exactly Article 36, which provides for that type of the exemption from criminal liability.